

Vreedzaam komt van school

Onderzoek naar de Vreedzame Wijk

Universiteit Utrecht

Een onderzoek uitgevoerd in opdracht van
de gemeente Utrecht, afdeling Dienst
Maatschappelijke Ontwikkeling.

Uitgevoerd door:
Universiteit Utrecht:
Prof. dr. M. de Winter.

Horjus & Partners:
drs. B. Horjus.
drs. M.W. van Dijken

Contact:
b.horjus@uu.nl

Utrecht/Zeist, 2009

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	4	Maatjesproject.....	32
Inleiding	8	Talentencarroussel in het kader van Brede School	33
1 Opzet van het onderzoek.....	10	Vreedzame Tussenschool	35
Onderzoeksvraag.....	10	Vreedzame Stadsboerderij	35
2 Resultaten.....	12	Vreedzame sportclubs	36
2.1 Historie, context en organisatie.....	12	2.3 Programma impacttheorie Vreedzame Wijk	38
De Vreedzame School Overvecht	12	Uitgangspunten programmatheorie Vreedzame Wijk.....	38
Praktijk en filosofie van de Vreedzame School	14	Hypothesen en hun fundering in de literatuur.....	39
2.2 Programma Procestheorie van de Vreedzame Wijk.....	19	Alternatieve verklaringen voor effecten van de Vreedzame Wijk	49
Inleidend	19	2.4 Uitkomsten van de eerste meting	52
Wijkmediatoren.....	22	De dataverzameling.....	52
Gemeenschapstaak / Cummunity service / Wijkmanifest.....	23	De kindervragenlijst	52
Cursus voor alle aanbieders van Kinderwerk in de wijk	24	De oudervragenlijst.....	53
Oudercursus Vreedzame school	24	De medewerkersvragenlijst.....	53
Ouderinloop op scholen.....	25	3 Het perspectief van de Vreedzame Wijk.....	66
Rugzakproject.....	26	Literatuur en bronnen	70
Vreedzame onderdoorgang/Speelparadijs	28	Bijlage 1 Structuur in het onderzoek.....	74
Speeltuinwerk	29	Bijlage 2 Vragenlijsten	76
Kinderwerk in clubs in de buurthuizen.....	30		

Samenvatting

In 2009 is een evaluatie uitgevoerd van het programma de Vreedzame Wijk in de Utrechtse wijk Overvecht.

Doel van de evaluatie is om indicaties van effecten van dit programma te kunnen geven. De gemeente Utrecht wil op basis van eventueel positieve resultaten een uitbreiding van het programma over meerdere wijken realiseren. De invoering van het programma in de wijk Overvecht is een pilot. Het programma is nog nergens anders ingevoerd. Om die reden is in het onderzoeksdesign gekozen voor regelmatige feedback richting de ontwikkelaars om op die manier de ontwikkeling van het programma te stimuleren.

Het programma De Vreedzame Wijk is een vervolgp programma op het op basisscholen gerichte programma de Vreedzame School. De Vreedzame School is een integrale methode die het verbeteren van het sociale en emotionele klimaat in klas en school tot doel heeft. Een Vreedzame School is een gemeenschap waarin iedereen (leerlingen, personeel, ouders, ondersteunend personeel) zich betrokken en verantwoordelijk voelt en op een positieve manier met elkaar omgaat. Kinderen krijgen een stem en leveren een bijdrage aan de gemeenschap die de school is. Conflictoplossing wordt daarbij als een uitgangspunt gebruikt. Onder andere doordat kinderen mediator zijn en op die manier ruzies, die tussen kinderen plaatsvinden, tot een oplossing brengen. Door middel van training van leraren en een serie lessen voor leerlingen en een implementatieprogramma voor de school leert iedereen op school om beter met conflicten om te gaan.

Met het programma de Vreedzame Wijk worden de domeinen school en vrije tijd en in de toekomst ook het thuisdomein, 'aan elkaar geknoopt'. Er ontstaat een consistente en zich herhalende benadering van kinderen binnen en buiten de schoolmuren zodat ze zich ook op andere domeinen zo kunnen gedragen als op school. Om die reden is al het personeel dat kinderkwerk aanbiedt in de wijk Overvecht getraind in de Vreedzame aanpak en heeft onder andere Cumulus Welzijn aangegeven het Vreedzame gedachtegoed als leidraad te nemen voor hun organisatie.

In het voorliggend onderzoek worden twee vormen van evaluatie ingezet. De eerste vorm is het formatieve onderzoek waarbij grofweg twee vragen worden gesteld. De eerste vraag is: Hoe kan een programma als de Vreedzame Wijk effectief zijn? Uitgaand van deze vraag zijn de doelen van het programma geanalyseerd en is naar literatuur gezocht die de geformuleerde hypothesen kunnen ondersteunen. Een tweede vraag is: Gesteld dat de methode effectief is, op welke wijze is de methode vormgegeven zodat deze de doelgroep bereikt? In het kader van dit deel van de evaluatie zijn alle deelinterventies bezocht en geanalyseerd.

Vervolgens is er op basis van de formatieve evaluatie een start gemaakt met een summatieve evaluatie. Een eerste meting waarbij kinderen, ouders, kinderwerkers en sleutelpersonen zijn bevroegd over hun mening en ideeën met betrekking tot de Vreedzame Wijk.

Het is de bedoeling dat in 2010 het onderzoek wordt gecontinueerd met een tweede summatieve meting en een bijstelling van de kwalitatieve gegevens uit de formatieve evaluatie, zoals die nu worden gepresenteerd. Dit is nodig omdat het programma ook in 2010 nog sterk in ontwikkeling zal zijn en er zonder enige twijfel nieuwe ontwikkelingen zijn die een bijstelling van de programmatheorie noodzakelijk maken.

In de formatieve evaluatie is gekeken naar de achterliggende hypothesen van de doelen. Het eerste doel heeft te maken met de transfer van het gedrag van het domein van de school naar andere domeinen. Belangrijke theorieën die hierover uitspraken doen zijn: De ontwikkelingstheorie van het morele denken van Kohlberg, de Theory of planned behavior van Ajzen en de Broken Window theory. Hierbij wordt aangegeven dat mensen (en dus ook kinderen) een moreel klimaat herkennen in hun omgeving en zich daaraan zullen aanpassen. Het tweede doel gaat over het ontwikkelen van gemeenschapszin en zich inzetten voor het algemeen belang. Belangwekkende uitspraken komen van de stroming Asset-Building-Approach die benadrukken dat het voor de ontwikkeling van kinderen belangrijk is dat zij zich kunnen toewijden aan iets (een beweging, een ideaal of desnoods het voetbalteam) dat groter is dan henzelf. Gutmann en o.a. Biesta geven aan dat een toewijding niet gebaseerd kan

zijn op gedragsaanpassing, maar op overtuiging. Deze overtuiging kan men ontwikkelen doordat deze voorgeleefd wordt door identificatiefiguren, maar ook door het doen van gemeenschapstaken. Het derde doel gaat over het opheffen van opvoedings(handelings-)verlegenheid. Aan de hand van de Theory of planned behavior is aan te tonen dat juist hier voorheen een hiaat lag bij werkers en doormiddel van de Vreedzame Wijk-cursus wordt hierin voorzien. Het vierde doel gaat over het delen van de opvoedingsverantwoordelijkheid. Ook hier lag een hiaat bij de kinderwerkers in de wijk en is voorzien door de cursus en andere communicatie rond de Vreedzame Wijk. Het vijfde doel richt zich op het pedagogisch beleid van de betrokken instellingen met als uitgangspunt dat 'alle neuzen dezelfde kant op staan. Hierover beschrijft de Asset-Building-Approach dat dit een voorwaarde is om te komen tot een consistente pedagogische benadering de een optimale ontwikkeling van kinderen als gevolg heeft. Het zesde doel is gericht op de veiligheidsbeleving in de wijk. Hierover is aan de hand van de beschrijvingen van Oppelaar en Wittebrood aan te geven dat de interventies zoals ze worden ingezet tot positieve resultaten kunnen leiden, maar dat de invloed hiervan nog niet groot kan zijn omdat ze nog van een kleine schaal zijn.

In het kader van de formatieve evaluatie is ook gekeken naar de keuze voor de organisatorische ontwikkeling van het programma en de vormgeving van de interventies. Hierbij is geconstateerd:

- dat de interventies zich vooral richten op de micro- en mesosystemen (Bronfenbrenner, 1979);
- dat de urgentie van de Vreedzame Wijk voortkomt uit de vraag om het oplossen van de achterstandproblematiek in de wijk, maar dat het programma Vreedzame Wijk als antwoord veel verder reikt dan het oplossen van het probleem. Het richt zich op een positieve ontwikkeling van kinderen. Deze positieve boodschap is een belangrijke peiler onder het communicatieve succes van de Vreedzame Wijkmethode;
- dat de Vreedzame Scholen het inhoudelijke hart zijn van ieder Vreedzame Wijk programma;
- dat het voorwaardelijk is dat alle partners in de wijk zich committeren aan het programma;

- dat vanwege de positionering tussen school en welzijnswerk de Brede School het meest logische organisatorische voertuig is voor het programma van de Vreedzame Wijk;
- dat een flexibel, inspirerend en doortastend leiderschap een voorwaarde is binnen de pioniersorganisatie die de Vreedzame Wijk is;
- dat er een duidelijke prioritering is welke interventies in het kader van het Vreedzame Wijk worden opgepakt met als uitgangspunt dat de scholen het centrum van de organisatie zijn en dat er realistisch gepland wordt.

Verder zijn de interventies geanalyseerd doordat meer dan 20 medewerkers met een open en semi-gestructureerd interview zijn benaderd. Daarnaast zijn er bij ongeveer 40 gelegenheden observaties gedaan. Hierbij werd geconstateerd dat de vele interventies in opbouw zijn en in meerdere of mindere mate kinderen en hun ouders weten te bereiken. Met een tweede meting kunnen nadere analyses worden gedaan met betrekking tot de verwachte effecten.

In de eerste meting zijn 101 ouders en 101 kinderen bevestigd. Uit de kindervragenlijst blijkt 73% van de ondervraagden op een Vreedzame school te zitten. Hieruit blijkt dat de Vreedzame Wijk betrekkelijk onbekend is onder de ouders. 32% van de ouders hebben een overwegend vage bekendheid met de Vreedzame Wijk.

Verder zijn 27 medewerkers met een vragenlijst bevestigd. Van deze medewerkers deden 23 in het verleden een Vreedzame cursus.

Met betrekking tot de hypothesen komt naar voren:

Hypothese 1: Er wordt een correlatie verondersteld tussen het herkennen van de Vreedzame aspecten in de kinderactiviteit en het uitvoeren van Vreedzaam gedrag. Deze correlatie tussen het herkennen van Vreedzame aspecten bij de kinderwerklocatie en het meer kunnen toepassen van Vreedzame stappen blijkt inderdaad te bestaan. Gegevens uit de meting ondersteunen deze hypothese.

Hypothese 2: Hierin wordt verondersteld dat wanneer kinderen gemeenschapstaken doen en inspraak krijgen, de

gemeenschapszin wordt bevorderd. Deze hypothese kan met de huidige meting (nog) niet worden bevestigd.

Hypothese 3 veronderstelt een handelingsverlegenheid die opgelost kan worden door de toerusting die gekoppeld is aan de implementatie van de Vreedzame Wijk. Met deze eerste meting is er onvoldoende basis voor kwantitatieve uitspraken. Wel getuigen medewerkers die de cursus deden hier positief over.

Hypothese 4 geeft aan dat de toerusting van de Vreedzame Wijk leidt tot het nemen van opvoedingsverantwoordelijkheid. De gegevens uit de metingen bevestigen de hypothese.

Medewerkers die de cursus Vreedzame Wijk deden hebben een positiever attitude ten opzichte van het delen van opvoedingsverantwoordelijkheid dan medewerkers die de cursus niet deden en ouders die ook geen cursus deden.

Hypothese 5 geeft aan dat er met het accepteren van de Vreedzame Wijkmethode een versterking ontstaat van het pedagogisch beleid. Uit de interviews komt naar voren dat de implementatie nog niet genoeg is gevorderd. Wel ervaren geïnterviewden een sterker collectief pedagogisch beleid.

Hypothese 6 geeft aan dat de veiligheidsbeleving van kinderen zal toenemen als in de leefomgeving gebruik wordt gemaakt van de Vreedzame methode. Kinderen voelen zich over het algemeen zeer veilig in hun leefomgeving. Naarmate men ouder wordt lijkt men hier genuanceerder over te gaan denken. Er is in het geval van Overvecht ook niet echt sprake van een voormeting omdat het kinderwerk al langer met de Vreedzame methode werkt. Op basis van de huidige meting is geen uitspraak te doen over de hypothese.

Als het gaat om indicaties van effect moeten we enige slagen om de arm houden, omdat met één meting nog niet gesproken mag worden van effect. Er is, naast het beschrevene bij de hypothesen het volgende te constateren:

- De eenduidigheid van de Vreedzame Wijk maakt dat kindervoorzieningen die op zichzelf niet toekomen aan het opzetten van een samenhangende pedagogische aanpak makkelijker aansluiten bij kinderen door te refereren aan hun Vreedzame kennis en vaardigheden die op school is opgebouwd.

- Aanbieders van kinderwerk schatten het effect van de Vreedzame Wijk gemiddeld in op een 6,8 op een schaal van 1 tot 10. Medewerkers van de kernpartners geven een hoger oordeel dan medewerkers uit de buitenring van organisaties.
- Binnen het kinderwerk ziet men een verandering: Kinderen zijn constructiever in het oplossen van conflicten en werkers zien dit meer terug bij kinderen die van een Vreedzame School komen.
- De meeste kinderen die de stappen van het conflicten oplossen kennen geven aan dit ook te zullen doen 'wanneer het niet hoeft' omdat ze gemerkt hebben dat het goed werkt.

Met betrekking tot de toekomstige ontwikkelingen van de Vreedzame Wijk geven we het volgende als aanbeveling aan:

Tabel 1: Samenvatting aanbevelingen.

nr	Aanbeveling
1.	De Vreedzame Wijk en dus de Vreedzame opvoedingsaanpak is bij ouders betrekkelijk onbekend. Investeren in de ouders als de primaire opvoeders is een belangrijke volgende stap in de ontwikkeling van de Vreedzame Wijk
2.	De ontwikkeling en de impact van de Vreedzame Wijk wordt versterkt als er voor een wijkbrede aanpak wordt gekozen waarbij alle relevante partners betrokken worden. Op die manier kan bij bewoners in de wijk 'eigenaarschap' ontstaan voor het programma als geheel. Hierbij kan als uitgangspunt genomen worden dat die instanties die een intensief of frequent contact hebben met de doelgroep voorrang hebben. Te denken valt aan zelforganisaties, kerken en moskeeën, woningcorporaties, toezichhouders en buurtvaders/-moeders. Op die manier is een sociale norm neer te zetten en uit te dragen welke een voorwaarde lijkt het laten zien van hun Vreedzame vaardigheden in de ongestructureerde ruimte.

nr	Aanbeveling
3.	De Vreedzame School/Wijk heeft nu invloed tot ongeveer het 12 ^e jaar. De plannen die er zijn om de Vreedzame methode in het voortgezet onderwijs te implementeren zal waarschijnlijk een positieve invloed hebben op de bestending van een positieve ontwikkeling die voor het 12 ^e jaar is ingezet.
4.	De Vreedzame Wijk staat haaks op de straatcultuur (Code of the Street). Het inzetten van de positieve pedagogische principes kan de voorwaarden voor het ontwikkelen van straatcultuur wegnemen
5.	De meeste kinderen en tweevijfde van de ouders associëren de Vreedzame Wijk met (het oplossen van) probleemgedrag. Dit imago doet de Vreedzame Wijk geen recht. In de verantwoording en in de cursus is er ruime aandacht voor participatie en het geven van een stem aan kinderen. Niettemin is deze probleemgerelateerde beeldvorming sterk. Voor een toekomstige ontwikkeling is het aan te bevelen dat het imago van de Vreedzame wijk meer bepaald wordt door een positieve ontwikkeling van kinderen. Kinderen krijgen een stem, kinderen doen er toe en ze leveren een bijdrage aan de gemeenschap doordat ze participeren.

Vreedzaam komt van school.

Tussenevaluatie van Project de Vreedzame Wijk

Inleiding

Van Vreedzame School naar Vreedzame Wijk

Bij de aanpak van de zogenaamde 'prachtwijken' ontstaat een toenemende belangstelling voor de sociale aspecten die remmend of bevorderend kunnen werken. Als gevolg hiervan is er interesse in de toepassing van de principes van De Vreedzame School in wijkverband: De Vreedzame Wijk. In Utrecht is dat in een aantal wijken op enige schaal al gebeurd, maar de bedoeling is om dit de komende jaren een extra impuls te geven. De wijk Overvecht is de pilotwijk waar in 2009 structureel werk gemaakt is van het verbreden van De Vreedzame Schoolfilosofie naar het wijkniveau. Bijzonder hieraan is dat er al geruime tijd een Vreedzame Wijk avant la lettre was ontstaan. Niet als een door de gemeente verordonneerd programma, maar bottom-up groeiend vanuit de goede ervaringen met de Vreedzame Wijk en logisch en praktisch nadenken over wat een gewenste ontwikkeling is voor een wijk. De Vreedzame School is een programma waarin sociale vaardigheden worden aangeboden aan basisschoolkinderen. Centraal in de methode staat het uitgangspunt dat kinderen er toe doen en dat ze een stem krijgen bij de ontwikkeling van de school en de wijk. In het oog springend daarin is de *peermediation*. Geselecteerde kinderen lossen samen met ruziemakers problemen op. Het idee van het project is dat alle kinderen die gebruik maken van het kinderwerk in de wijk en alle jeugdleden van sportclubs volgens

dezelfde methode worden benaderd en dat ze hun sociale vaardigheden de ze op school aanleerden daar ook gaan vertonen waarmee men conflicten die doorgaans ontstaan in het kinderwerk en op sportclubs kan voorkomen. Alle professionals die in de wijk met kinderen en met de ouders van kinderen in de basisschoolleeftijd werken worden geschoold. Daarnaast zijn er draaiboeken ontwikkeld om de Vreedzame Wijkprincipes in de verschillende organisaties in te voeren en daar te verankeren.

Aan de Universiteit Utrecht is door de gemeente Utrecht gevraagd om het programma van de Vreedzame Wijk te evalueren met als centrale vragen:

Hoe kan het project De Vreedzame Wijk optimaal functioneren?
Wat is de werkzaamheid van het project De Vreedzame Wijk?

Dit onderzoek is van belang omdat het hier gaat om een aangepaste versie van de Vreedzame School methodiek die bovendien voor het eerst wordt toegepast in buitenschoolse context. Daarnaast hebben veel andere Utrechtse wijken blijk gegeven van hun belangstelling voor het programma. Volgens plan wordt gefaseerd in acht wijken van Utrecht het programma Vreedzame Wijk herhaald. Inmiddels is

De doelen die het programma de Vreedzame Wijk wil bereiken:

1. Kinderen kunnen hun vaardigheid in het constructief omgaan met conflicten toepassen in andere contexten.
2. Kinderen worden betrokken bij hun omgeving en daarmee wordt participatie en gezamenlijk zinnig bevorderd.
3. De opvoedingsverlegenheid bij de opvoeders wordt verminderd (Leerkrachten, andere professionals, vrijwilligers, ouders).
4. Er is een gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid bij verschillende opvoeders:.
5. Het pedagogisch beleid van wijkinstellingen wordt versterkt (aan de hand van de Vreedzame School methoden).
6. In de leefomgeving van de kinderen waar gebruik wordt gemaakt van de methoden van de Vreedzame Wijk neemt de veiligheidsbeleving toe.

ook bekend geworden dan Zon MW subsidie heeft verstrekt om in vier gemeenten in Nederland eenzelfde Vreedzame Wijk programma op te zetten. Ook in dit perspectief is het van belang om een zorgvuldige evaluatie uit te voeren. Het onderzoek is uitgevoerd door de Universiteit van Utrecht in samenwerking met Onderzoeksbureau Horjus & Partners te Zeist

Het onderzoek bestaat uit twee onderzoeksdelen van ongeveer één jaar. In het eerste jaar 2009, is in hoofdzaak een formatief onderzoek gedaan en een eerste kwantitatieve meting. In het tweede jaar 2010, zal een tweede kwantitatieve meting gedaan worden, aangevuld met een nadere programma procestheorie.

Deze rapportage is als volgt opgebouwd:

In hoofdstuk 1 wordt beschreven hoe het onderzoek is opgebouwd.

In hoofdstuk 2 vindt u de resultaten van het onderzoek.

In hoofdstuk 2.1 is de historie van de wijk Overvecht, de Vreedzame school en het programma Vreedzame Wijk beschreven.

Vervolgens wordt in 2.2 het programma Vreedzame Wijk geanalyseerd. Er komt aan de orde hoe het programma georganiseerd is en hoe de diverse interventies die in dit kader aangeboden worden er uit zien.

In 2.3 komt de programma impacttheorie aan de orde met als vraag: Hoe zou een programma als de Vreedzame Wijk effectief kunnen zijn.

De uitkomsten van de eerste meting wordt beschreven in 2.4.

In hoofdstuk 3 gaan we in op het perspectief van de Vreedzame Wijk. Wat lijken logische stappen voor verdere ontwikkeling en wat zijn risico's die de ontwikkeling kunnen belemmeren.

In de tekst komt het bijvoeglijk naamwoord 'Vreedzaam' gekoppeld aan meerdere situaties voor. De betekenis hiervan is als volgt: De Vreedzame School is het door Eduniek ontwikkelde concept waarbij burgerschap op de basisscholen

wordt aangeleerd. De Vreedzame Wijk is de verbijzondering van de Vreedzame School methodiek met als doel dat de vaardigheden van kinderen ook in andere contexten dan de school wordt bevorderd. Verder leent het woord 'Vreedzaam' en 'Vreedzame' zich voor allerlei speelse koppelingen aan onder andere aanpak, methode, gedachtegoed, etcetera. Hiermee verwijst het naar de waarden, methoden en attitudes zoals deze binnen Vreedzame School en - Wijk worden aangeleerd.

Utrecht, januari 2010.

1 Opzet van het onderzoek

De Vreedzame Wijk is een programma in ontwikkeling, waarbij gedurende de looptijd initiatieven en interventies gestart worden, bijgesteld worden en weer voortgezet worden. Het gaat om een wijkbrede aanpak om tot één pedagogisch beleid te komen welke nog niet eerder uitgevoerd. Het is dus een veld dat tot dusver nog niet ontgonnen is en waarbij de initiatieven en interventies nog niet uitontwikkeld zijn. Dit zijn omstandigheden die zich lenen voor een flexibel design (Robson, 2002) waarbij het onderzoek de ontwikkelingen niet in de weg staat, maar eerder stimuleert.

Het onderzoek omvat een formatieve - en een summatieve evaluatie (Rossi, e.a. 1999) . De aanpak hiervan is als volgt:

1. In het formatieve deel is het pilotprogramma in brede zin omschreven. Onderdelen van een formatieve evaluatie zijn:
 - a. De beschrijving van de programma impact theorie en de beschrijving van de programma proces theorie (Rossi, e.a. 1999). Met het eerste wordt beschreven hoe de interventie effect zou kunnen hebben.
 - b. De procestheorie behandelt de interacties tussen de doelgroep en de interventies. Hoe zijn de interventies vormgegeven en hoe bereikt de beoogde werkzame interventie de doelgroep.
2. De summatieve evaluatie. Deze zal de vorm hebben van een 'one group pre- post test quasi-experiment', doelrealisatie onderzoek gecombineerd met kwalitatieve dataverzamelingsmethoden. In deze fase van het onderzoek wordt een eerste 'nulmeting' gedaan. In 2010 wordt de tweede meting uitgevoerd.

Vanwege het ontwikkelingskarakter van het programma is gekozen voor een onderzoeksdesign, dat gericht is op kwaliteitsverbetering. Hierom werden ook tussentijds aanbevelingen gedaan aan de leiding van het programma. Wanneer sprake is van terugkoppeling van onderzoeksgegevens gedurende het onderzoeksproces wordt het onderzoek wel actieonderzoek genoemd. Dit houdt in dat bevindingen die in het onderzoek naar voren komen niet pas

aan het eind van de onderzoeksperiode beschikbaar komen voor de onderzochte partij, maar al gedurende de onderzoeksperiode aan belanghebbenden worden teruggegeven, zodat deze op zo kort mogelijke termijn aan het werk kunnen om opgedane kennis te benutten voor de organisatie.

Onderzoeksvraag

Centrale vragen voor het formatieve deel van het onderzoek zijn:

1. Hoe kan het project De Vreedzame Wijk optimaal functioneren?
2. Wat is de werkzaamheid van het project De Vreedzame Wijk?

We zien in het kader van dit formatieve onderzoek de volgende subvragen:

1. Definiëring van het project
 - a. Wat is de achterliggende theorie?
 - i. Wat is al beschreven?
 - ii. Wat zegt de literatuur hierover?
 - b. Uit welke feitelijke interventies bestaat de methode?
 - i. Passen deze binnen de programmatheorie?
 - ii. In hoeverre is deze interventies gestandaardiseerd/geprotocolliseerd?
 - iii. Wat zijn de randvoorwaarden?
 - iv. In hoeverre wordt voldaan aan randvoorwaarden?
 - v. Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld?
 - c. Wie zijn partners en hoe werken zij samen?
- d. Wat is de onderzoeksgroep?
 - i. Jeugd uit Overvecht van 8-12 jaar als sportclublid.
 - ii. Jeugd uit Overvecht van 8-12 jaar als deelnemer welzijnsaanbod.
 - iii. Intermediairen bij sportclubs en welzijn.
 - iv. Ouders en opvoeders.

- e. Wat zijn de doelen die nagestreefd worden?
 - i. Maatschappelijke doelen (bijv. terugdringen van straatcultuur, bevorderen van burgerschap, bevorderen van positief sociaal klimaat in de speeltuin, op het sportveld, op de pleinen, etc.).
 - ii. Persoonlijke doelen (bijv. kinderen maken minder ruzie, hebben een breder repertoire om conflicten op te lossen).
 - iii. Professionele doelen (bijv. professionals en vrijwilligers leren op een andere of betere manier met kinderen c.q. conflicten om te gaan).
 - iv. Organisatiedoelen (bijv. meer klanttevredenheid bij de jeugd die het buurthuis bezoekt, bij jeugdleden van de sportclub, etc.; imagoverbetering partnerorganisaties).
 - v. Procesdoelen (bijv. partners in de wijk werken beter samen; er is meer en betere communicatie ontstaan tussen projectpartners en ouders, etc.).
 - vi. Efficiency doelen van het project (bijv. wordt er volgens plan gewerkt, is de doelmatigheid in orde, hoe verhouden de kosten zich tot de baten?).

- f. Wat zijn de basis van voorgaande onafhankelijke en afhankelijke variabelen en hoe worden ze geoperationaliseerd?

- g. Welke uitspraak kunnen gedaan worden over de te verwachten werkzaamheid?

- h. Wat kan/moet er aan het project worden verbeterd om tot een hoger rendement te komen?

- 2. Welke aanbevelingen kunnen gedaan worden voor een verdere ontwikkeling en implementatie van het project De Vreedzame Wijk.

- 3. Wat is de tussentijdse opbrengst / wat is de verwachte werkzaamheid van het project De Vreedzame Wijk?

Om de vragen te beantwoorden is een programma impacttheorie ontwikkeld en is een programma procestheorie beschreven. Daarnaast zijn op basis van deze gegevens vragenlijsten ontwikkeld waarmee een eerste meting is uitgezet onder kinderen, ouders, en medewerkers. In bijlage 1

is in een schema aangegeven hoe de doelen, hypothesen, theorieën, interventies, doelgroepen en indicatoren samenhangen.

2 Resultaten

2.1 Historie, context en organisatie

Overvecht¹

Tot 1960 was Overvecht weiland. De stedenbouwkundigen Wissing en Hanekroot maakten het ontwikkelingsplan voor de nieuwbouwwijk Overvecht dat grotendeels is uitgevoerd in de jaren zestig. Met een grondgebied van 800 hectare waarvan 420 hectare werd bestemd voor de bouw van woningen voor 45.000 mensen is de wijk ruim opgezet. In 1970 waren Overvecht-Noord en Overvecht-Zuid grotendeels gerealiseerd. Er werden voornamelijk flats gebouwd, en relatief weinig eengezinswoningen. Het overgrote deel van de woningen is eigendom van een van de woningcorporaties. In de beginjaren was Overvecht een nieuwbouwwijk met voornamelijk autochtone inwoners, eind twintigste eeuw veranderde het in een multiculturele stadswijk. De bouwwijze uit de jaren zestig wordt al snel als onpersoonlijk ervaren. Bij tussentijdse uitbreidingen van de wijk werden ook eengezinswoningen gebouwd en kwamen er meer koopwoningen. Men is momenteel (2009) bezig een deel van de wijk te renoveren.

Overvecht is een typische naoorlogse hoogbouwwijk zoals er velen zijn in de regio Utrecht. De wijk is zelfvoorzienend. Er zijn enkele parken, een groot wijkwinkelcentrum, een politiebureau, een bibliotheek en een treinstation. Overvecht is op Leidsche Rijn na de grootste uitbreidingswijk van Utrecht. Als geheel huisvest het 31044 inwoners (per 1 januari 2008). Het aandeel autochtonen in Overvecht neemt de afgelopen jaren af. In 2004 was 54% van de bewoners van Overvecht autochtoon, per 1 januari 2008 was dit 49%. Overvecht is een wijk die vaak wordt omschreven als een grootschalige, multiculturele flatwijk. Vooral Marokkaanse, Turkse, en in

mindere mate Surinaamse en Antilliaanse allochtonen bepalen het straatbeeld. De meeste van hen wonen in de subwijken Wolgadreef/Neckardreef (56%) en Zambesidreef/ Tigrisdreef (57%). De wijk kent een hoog aandeel bewoners met een Marokkaanse herkomst (21%) vergeleken met het stedelijk gemiddelde (9%). Ook het aandeel bewoners van Turkse herkomst (9%) is hoog in Overvecht vergeleken met de rest van de stad (4%). Daarnaast is het de Utrechtse wijk met het hoogste percentage vluchtelingen (VROM, 2006).

Overvecht is een van de zogenaamde krachtwijken in Nederland. Dat zijn wijken die hoog scoren op sociaaleconomische - en fysieke achterstanden, en op het veelvuldig voorkomen van sociale problemen zoals onveiligheid en overlast, en van fysieke problemen zoals ontevredenheid van bewoners met huisvesting en leefbaarheid (Bestuursinformatie, 2009; Bestuursinformatie, 2008). Problemen rondom kinderen, jeugd, opvoeding en onderwijs staan in deze wijken in het middelpunt van de belangstelling. In 2007 verscheen er een artikel over krachtwijk Overvecht in *Intermediair*, waarin een zeer somber beeld van de wijk werd geschetst zonder dat enige oplossingen in beeld kwamen (Oosterhout 2007).

De Vreedzame School Overvecht

Intussen maken politici, media en ook bewoners zich druk over schoolachterstanden, jeugdoverlast, criminaliteit en opvoedingsproblematiek in de wijk. De gemeente Utrecht is zeer actief in Overvecht, er zijn tal van voorzieningen en projecten die zich op genoemde problemen richten, vanuit organisaties op het terrein van onderwijs, welzijnswerk, sport, jeugdzorg etc. (Gemeente Utrecht, 2008). Eén van de organisaties die zich met de sociale problematiek rond kinderen bezighoudt is het OBS Overvecht, een openbare basisschool met vier locaties in de wijk. Ze hebben - net als inmiddels 350 andere scholen in het land - een aantal jaren geleden het programma 'De Vreedzame School' omarmd. Dat is een integraal programma dat streeft naar een verandering van de schoolcultuur. "*De Vreedzame School is*

¹ De wijkinformatie komt van Wikipedia: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Overvecht_\(wijk\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Overvecht_(wijk)) en gemeente Utrecht (2008) *Wijkenmonitor 2008*.

een gemeenschap, waarin iedereen (leerlingen, personeel, ouders en ondersteunend personeel) zich betrokken en verantwoordelijk voelt, en op een positieve manier met elkaar omgaat." In Vreedzame scholen leren kinderen onder andere conflicten op een goede manier te hanteren, bijvoorbeeld via *mediation*, verder is leerling-participatie erg van belang: kinderen leren verantwoordelijkheid te dragen, samen beslissingen te nemen, etc.

De betreffende scholen hebben zowel in hun primaire onderwijsproces als in het pedagogische klimaat duidelijk te maken met de sociale problematiek van de buurt.

Kinderen in Overvecht hebben op veel gebieden een achterstand, en komen vaak uit gezinnen die met een grote hoeveelheid aan persoonlijke, maatschappelijke en economische problematiek te maken hebben. Een probleem waar de scholen mee geconfronteerd worden is dat kinderen te maken hebben met sterk verschillende culturen binnen de verschillende domeinen waarin zij zich bewegen. Op school hebben ze te maken met een leerklimaat waarin aandacht is voor participatie, je mening mogen geven, conflicten verbaal oplossen, tolerantie en gelijkwaardigheid van jongens en meisjes (Verhoeff en Pauw, 2009). Op straat en in de vrije tijd hebben ze te maken met de straatcultuur die haaks staat op de schoolcultuur (Haddioui, 2008, de Winter, 2006) en met kenmerken als verheerlijken van geweld en materialisme en onkwetsbaarheid uitstralen. Deze patronen vinden we vaak in achterstandwijken waar bewoners zich steeds minder verbonden voelen met de rechtsstaat (Anderson, 2000). Thuis hebben ze in vaak te maken met traditioneel islamitische opvattingen (van der Valk, 1995).

Ondanks de ervaring in Overvecht dat kinderen vaak heel goed kunnen omschakelen van de ene naar de andere cultuur per domein, is het wel de vraag of het gunstig is voor hun ontwikkeling als ze opgroeien in een omgeving waar de culturen per domein verschillen. Lohman e.a.(2007) beschrijven dat wanneer er verschillen in waarden en voorgeschreven gedragingen zijn tussen de diverse domeinen, er een negatief effect kan zijn en dat discongruentie tussen de domeinen spanningen bij adolescenten kan veroorzaken. Het is voorstelbaar dat wanneer per domein de culturen sterk verschillen er weinig dwarsverbanden zullen bestaan tussen

die domeinen. Dat is in ieder geval de ervaring in Overvecht, waar de medewerkers constateerden dat de participatiegraad van allochtone ouders in scholen in Overvecht zo laag is dat de Brede school het als een van de hoofdthema's heeft genomen om op te interveniëren. In de Brede School wordt ingezet op ouderbetrokkenheid met als doel dat hierdoor de schoolprestaties verbeterden doordat ouders hun kinderen kunnen begeleiden met huiswerk (Lohman e.a. 2007), maar het is ook goed denkbaar dat dit zal leiden tot een grotere homogeniteit van waarden en normen tussen de domeinen school en thuis. Het delen van de waarden zal leiden tot het nemen van verantwoordelijkheid voor zaken die bij een domein horen waarvoor men niet direct verantwoordelijk is. De straat bijvoorbeeld. Voor de wijk in het algemeen geldt dat als bewoners in de buurt weinig contact met elkaar hebben, elkaar niet vertrouwen en niet solidair met elkaar zijn, men ook weinig bereid zal zijn om normen op straat te handhaven. Het daaruit resulterende gebrek aan sociale controle blijkt vervolgens een zeer krachtige voorspeller van geweldscriminaliteit door jongeren (Sampson e.a., 1997). Dit betrekkelijke isolement van domeinen in buurten waar een geringe sociale samenhang is blijkt volgens Anderson (1999; 2004) voor kinderen een gevaarlijke leefomgeving. Zijn beschrijving van de code van de straat laat zien hoe een buurt kan aflijden in een spiraal van geweld, niet alleen op straat, maar ook in de gezinnen. Ouders in buurten waar de code van de straat heerst hebben de neiging om kinderen hardhandiger op te voeden. Het is moeilijk te zeggen wat oorzaak en gevolg is: veroorzaken de gevaarlijke wijken slecht functionerende gezinnen, of is het omgekeerde juist het geval?

Het tegendeel is in ieder geval bekend. Gemeenschappelijk gedragen normen en waarden over de verschillende domeinen heen hebben een positieve invloed op ouderschap (Belsky, 1984) en op de schoolresultaten, meer positieve groepsinteractie (Lohman e.a. 2007). Junger-Tas (2008, p105) wijst op het belang van buurtintegratie ter bescherming tegen criminaliteit. Wetenschappelijk materiaal, waarin wordt aangegeven dat opvoeding voorspoediger verloopt wanneer ouders ondersteuning krijgen vanuit hun omgeving en

wanneer ouders een groot informeel netwerk hebben, is er in overvloed: onderlinge steun en betrokkenheid van ouders en andere buurtbewoners, de bereidheid om te letten op elkaars kinderen, een voldoende mate van onderling vertrouwen en het delen van gemeenschappelijke waarden, maar ook de kwaliteit van sociaal beleid en een goede toegankelijkheid van instellingen (Garbarino & Crouter, 1978; Garbarino & Sherman, 1980; Garbarino & Kostelny, 1992; Brisson & Usher, 2005). Vergelijkbare kenmerken blijken ook beschermend te werken bij psychosociale problemen als depressie en verslaving (Wickrama & Bryant, 2003; Benson, 1998; 2003).

In Overvecht is een Brede Schoolprogramma gestart dat alle aanbieders van jeugdwerk in de wijk dezelfde gemeenschappelijke waarden wil meegeven en deze in één set van termen en interventies naar de kinderen in de wijk wil communiceren. Dat ene waardepatroon binnen de Brede School is de pedagogische notie van de Vreedzame School. Over de Vreedzame Scholen zijn de betrokkenen enthousiast, door docenten wordt het programma ervaren als een coherente pedagogische aanpak met een zichtbaar effect op de manier van met elkaar omgaan. Kinderen plukken de vruchten van een klimaat waarin respect centraal staat en vinden het leuk om een stem te hebben en initiatief te mogen tonen. Systematisch onderzoek naar de werkzaamheid van de Vreedzame School is momenteel gaande. Er zijn twee redenen waarom het programma van de Vreedzame School in Overvecht verbreed is naar de wijk. In de eerste plaats kwam vanuit de scholen het idee om dit als succesvol ervaren schoolconcept ook te gaan toepassen naar andere instellingen waarmee de leerlingen in aanraking komen: het sociaal-cultureel werk, de sportverenigingen, de speeltuinen, de bibliotheek, etc. Door de schoolteams werd al langer een discrepantie waargenomen tussen enerzijds het sociale klimaat en het gedrag van kinderen op school (waar vreedzaam conflicten oplossen een soort tweede natuur is geworden) en anderzijds in het publieke domein. Voor veel leerlingen bestaat een dergelijke discrepantie ook tussen school en thuis. De scholen kwamen tot de conclusie dat het sociale-

en gedragsrepertoire dat zij bij hun leerlingen teweeg probeerden te brengen beter zou beklijven wanneer de 'Vreedzame aanpak' ook in andere sociale omgevingen zou worden ondersteund. In de tweede plaats wordt het idee van de Vreedzame Wijk gevoed door de jeugdproblematiek zoals die in Overvecht wordt ervaren: de afgelopen jaren zijn er veelvuldig berichten geweest over groepen jongeren (meestal jongens) die overlast veroorzaakten op straat en in winkelcentra, over straatcriminaliteit en (seksuele) intimidatie, dit alles samen te vatten onder de noemer 'straatcultuur'. Veel instellingen, disciplines en projecten zijn erop gericht deze problematiek terug te dringen, maar tot dusverre is daarin weinig samenhang ontstaan. De gedachte is nu dat de systematiek van de Vreedzame School deze inhoudelijke samenhang zou kunnen versterken. Het doel is om zowel de achterliggende filosofie als de concrete aanpak van de Vreedzame School in alle activiteiten die met de kinderen in de wijk Overvecht wordt gedaan toe te passen.

Praktijk en filosofie van de Vreedzame School

Eduniek ontwikkelde in 1999 met subsidie van de Gemeente Utrecht het programma dat tot doel had het verbeteren van het sociale en emotionele klimaat in klas en school. De aanleiding hiervoor was een telkens terugkerend signaal uit scholen dat het primaire proces steeds meer bedreigd werd door zaken als ordeproblemen, toenemende gedragsproblemen en een onveilige sfeer in en rond de school. Gebaseerd op programma's uit de Verenigde Staten over conflict resolution en peer mediation (Freiberg, 1996; Jones & Kmita, 2000) is in samenspraak met het onderwijsveld het programma De Vreedzame School ontwikkeld. Ook in dit programma ligt de focus op conflictoplossing en mediatie. Het programma streeft ernaar om de school en de klas een democratische gemeenschap te laten zijn, een gemeenschap waarin iedereen zich verantwoordelijk en betrokken voelt. Om dit te bereiken neemt het programma conflictoplossing als uitgangspunt. Door middel van training van leraren, een uitgebreid implementatietraject én een

serie lessen voor leerlingen leert iedereen op school om beter met conflicten om te gaan. De lessen zijn de kern van het programma van De Vreedzame School. Er is voor iedere klas een jaarcurriculum waarbij elke week er één les wordt gegeven. De lessen zijn verdeeld over zes blokken:

- **Onze klas**, hierin staat het creëren van een positief klimaat in de klas centraal, zo worden er bijvoorbeeld afspraken gemaakt over hoe er wordt omgegaan met elkaar in de klas.
- **Conflicten zelf oplossen**, in dit blok leren kinderen wat een conflict is en hoe je zelf een conflict op kunt lossen
- **Communicatie**, hierin wordt geleerd hoe je jezelf kunt verplaatsen in iemand anders, hoe je luistert en hoe een misverstand kan ontstaan.
- **Gevoelens**, in dit blok staat het herkennen van je eigen en andermans gevoelens centraal.
- **Mediatie**, in dit blok wordt leren kinderen wat mediatie is en hoe het werkt.
- **Anders en toch samen**, in dit blok staat samenwerken en het waarderen van verschillen centraal.

In het tweede jaar van de invoering werden leerlingen van groep 7 en 8 opgeleid tot mediator. Deze mediators zijn van groot belang in het centrale thema van De Vreedzame School, namelijk conflictoplossing. Conflicten horen bij een gezonde ontwikkeling van een kind en kunnen dus bij alle kinderen ontstaan (Shantz, 1987; Pauw & van Sonderen, 2006). Het programma heeft als insteek dat een conflict op zichzelf niet negatief is, maar neutraal. Echter, elk conflict kan resulteren in agressie. Vaak leren kinderen, bijvoorbeeld op straat, dat terugslaan de enige oplossing is. Als de kinderen die zijn betrokken bij het conflict de vaardigheden missen om tot een oplossing te komen, kan het conflict uitmonden in ruzie. Er wordt dan vaak verbaal en/of fysiek geweld gebruikt (DuRant, Barking & Krowchuk, 2001; Smith, Daunic, Miller & Robinson, 2002). Centraal in het programma De Vreedzame School staat het zelfstandig (met behulp van elkaar) en gewelddoos oplossen van conflicten. Leerlingen leren dat er drie manieren zijn om een conflict op te lossen: de harde manier waarin je je mening doordrukt en de ander geen kans geeft, de zachte manier, waarin je 'over je heen laat lopen' en de stevige

manier, waarin je je mening duidelijk verwoordt, maar ook luistert naar de ander. De vaardigheden die hierbij worden aangeleerd helpen de leerlingen te zoeken naar een 'win-winsituatie'. Deze win-winsituatie kan bereikt worden wanneer beide partijen het eens zijn met de oplossing. Hulp bij het zoeken naar een oplossing komt in de Vreedzame School van de mediator. *Peermediation* is de Amerikaanse term voor het optreden van leerlingen als conflictbemiddelaars voor andere leerlingen. Hierbij wordt een mediator gevraagd om te helpen bij het oplossen van het conflict. Deze mediator geeft niet zelf de oplossing, maar helpt de personen met het conflict om hun standpunt aan elkaar duidelijk te maken en ze te stimuleren tot het bedenken van oplossingen waarin beide partijen zich kunnen vinden (Bickmore, 2002; Smith, Daunic e.a., 2002). De invloed van leeftijdsgenoten is voor kinderen in de basisschoolleeftijd erg belangrijk. Doordat leeftijdsgenoten gelijkwaardige partners zijn, ontstaat er een leeromgeving die niet op die manier zou kunnen ontstaan tussen kinderen en volwassenen. In deze ontstane leeromgeving worden sociale interacties geoefend op het schoolplein die nuttig zijn voor het verdere leven. Mediatie door leeftijdsgenoten wordt dan ingezet als een positieve manier om gebruik te maken van de invloed die leeftijdsgenoten op elkaar hebben (Gartner, 1996). In 2009 is het bestaande programma De Vreedzame School uitgebreid met democratische burgerschapsvorming; '*De Vreedzame School; democratie moet je leren*'. Aanleidingen voor deze uitbreiding zijn onder andere de wet in februari 2006, waarin scholen wordt verplicht om aandacht te besteden aan actief burgerschap en het essay '*Opvoeding, onderwijs en jeugdbeleid in het algemeen belang*' van de Winter (2004). Hierin stelt de Winter dat de hedendaagse opvoeding, thuis en op school, vooral het individuele belang dient en niet het algemeen belang. Hij definieert 'het algemeen belang' als het in stand houden en ontwikkelen van de democratische samenleving, en bepleit het van jongs af aan kinderen bijbrengen van kennis, houding en vaardigheden die ze nodig hebben om als democratisch burger aan de samenleving te kunnen deelnemen. Al in 1999 was de belangrijkste aanleiding voor het programma de steeds meer individualistisch wordende samenleving en de beschavingsachterstand. In de uitbreiding van het programma wordt dit kortweg samengevat

als *'het democratisch tekort'* (de Winter 2004). Steeds minder kinderen weten wat vrijheid van meningsuiting écht betekent en weten niet hoe je op een verantwoorde manier met je vrijheid om moet gaan. Steeds meer kinderen denken dat slaan de enige oplossing is om een conflict op te lossen en leren niet om dat op een constructieve manier te doen. Hoe je je hebt te gedragen in een democratie, een samenleving die gekenmerkt wordt door een grote mate van pluriformiteit en een enorme vrijheid om eigen keuzes te maken, weet niet iedereen (De Winter, 2004). Naast de opvoeding thuis, in het gezin, speelt de school een belangrijke rol in het bijbrengen van deze democratische normen, waarden en vaardigheden. Op deze manier draagt de school bij aan de ontwikkeling van kinderen, aan een prettig leer- en werkklimaat in de school zelf en aan onze democratische samenleving (Pauw, 2009). Naast het doel om leerlingen, leerkrachten en ouders te leren om conflicten constructief op te lossen zijn er nog 2 belangrijke doelen; 1) het stimuleren van positief sociaal gedrag en een zorgzame en zorgvuldige omgang met elkaar en 2) het bevorderen van een gevoel van verantwoordelijkheid ten opzichte van de gemeenschap. De school wordt beschouwd als een oefenplaats voor sociale competenties, waar leerlingen ervaringen op kunnen doen door aan concrete maatschappelijke taken deel te nemen, en op die manier kennis, vaardigheden en houdingen te verwerven die passen bij een actief en betrokken democratisch burgerschap. Met de uitbreiding van het programma in 2009 wordt bovenop deze doelen nadrukkelijk aandacht besteedt aan kinderen daadwerkelijk een stem geven, hen mee laten praten over zaken die hen aangaan, aan een actieve betrokkenheid bij de gemeenschap, aan het op een democratische manier gezamenlijk besluiten laten nemen, aan het open staan voor verschillen en aan kennis van de principes volgens welke onze democratische samenleving is ingericht (Pauw, 2009). De Vreedzame School leert kinderen niet alleen kennis over de democratische samenleving, maar laat het kinderen ervaren hoe het is om 'samen' te leven in de democratische samenleving die de school is. Naast het bijbrengen van kennis en vaardigheden gaat het dus ook om houding, de 'wil om democratisch te leven'. Mensen moeten leren niet alleen om zich naar democratische waarden te gedragen, maar meer

nog om ze te begrijpen om er zo kritisch over te kunnen nadenken en ze ter zijner tijd te kunnen reproduceren (Gutmann, 1993, p4).

Als je kinderen daadwerkelijk iets wil meegeven op het gebied van actief en democratisch burgerschap, moet de school zelf eerst een democratische gemeenschap zijn. Ten Dam en Volman (1999) benadrukken dat de school in zijn geheel een gezamenlijk gedragen missie moet uitstralen, waarmee zij de na te streven waarden expliciet maken. De school moet in zijn geheel een moreel klimaat 'uitstralen' (Pauw, 2009). Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de schoolcultuur een van de belangrijkste factoren is voor de vorming van de morele en sociale ontwikkeling van kinderen (Berkowitz & Bier, 2005; Veugelers & Vedder, 2003). Voor dergelijke cultuur- en gedragsveranderingen is meer nodig dan het organiseren van een kortdurend project of het invoeren van een lesmethode. Wil het gedrag van mensen veranderen dan is het naast het aanbieden van kennis en van de gelegenheid tot oefenen van vaardigheden ook noodzakelijk dat de onderliggende overtuigingen, opvattingen en attitudes mee veranderen, de *'wil om democratisch te leven'* (Gutmann, 1993). Daar is soms veel tijd voor nodig en bovendien is het gewenst dat de nieuw verworven vaardigheden ondersteund worden door de omgeving (ouders, professionals, leeftijdgenoten, andere volwassenen in de omgeving) (Pauw, 2009). Deze omgeving is echter complex omdat de thuisomgeving een heel andere omgeving is dan de school. De straatcultuur verschilt, zeker in een wijk als Overvecht, zeer van de schoolcultuur. Om geen afbreuk te doen aan de geleerde vaardigheden en houdingen werd het programma De Vreedzame Wijk ingezet. Als er democratische doelen op de lange termijn behaald moeten worden kan het programma gezien worden als vereiste voor een goede continuering van het programma de Vreedzame School.

De Vreedzame School rust op een aantal pijlers:

- sociale verbondenheid en leerling-participatie (uit onderzoek blijkt dat problemen bij jongeren veel minder voorkomen indien er sprake is van sociale verbondenheid: als kinderen zich een betrokken lid van een gemeenschap voelen).

- conflicten oplossen (er wordt een klimaat in de school en klas gerealiseerd waarbij positief wordt omgegaan met conflicten; conflicten zijn er namelijk altijd en overal, ze horen bij het samenleven).
- sociaal-emotionele intelligentie (er wordt een handvat gegeven om te werken aan andere vormen van intelligentie, met name sociale en emotionele intelligentie).
- interactief onderwijzen (de Vreedzame School maakt gebruik van een interactieve onderwijsleermethode).

De Vreedzame School is een programma dat ernaar streeft om de school en de klas een democratische gemeenschap te laten zijn, waarin iedereen zich verantwoordelijk en betrokken voelt door conflictoplossing als uitgangspunt te nemen. Het programma heeft drie doelen: Ten eerste leerlingen, leerkrachten en ouders leren om op constructieve manier conflicten op te lossen. Ten tweede stimuleren van positief sociaal gedrag en een zorgzame en zorgvuldige omgang met elkaar. Ten derde het bevorderen van een gevoel van verantwoordelijkheid ten opzichte van de gemeenschap.

De organisatie van de Vreedzame Wijk

Het project Vreedzame Wijk in de Utrechtse wijk Overvecht heeft een geschiedenis waaruit duidelijk wordt dat ze als pilot in geen andere gemeente en in geen andere wijk had kunnen ontstaan. Een belangrijke stimulans voor de innovatie- en implementatiekracht van de pilot is dat tussen de ontwikkelaars van de programma's Vreedzame School vanuit onderwijs methodiek ontwikkelaar Eduniek en de belangrijkste ontwikkellocatie in de wijk het Openbaar Basisonderwijs Overvecht een intensieve samenwerkingsrelatie bestaat. Hierdoor kunnen de communicatielijnen en de route van conceptualiseren naar concretiseren van nieuwe/gewijzigde ideeën kort blijven.

Hoewel het idee Vreedzame Wijk al langer bestaat en ook al jaren voor de aanvang van dit project cursussen zijn gegeven aan medewerkers van de welzijnsorganisatie is het huidige project Vreedzame Wijk onderdeel van een grotere

organisatorische structuur: de Brede School Overvecht. De Brede School Utrecht heeft onder andere als doel om de domeinen school, openbare ruimte/vrije tijd en thuis 'aan elkaar te knopen'. Dat wil zeggen dat men één set van positieve pedagogische principes met het bijbehorende vocabulaire in alle drie de domeinen leidend wil maken (Brede School, 2008).

Al ver voor de start van het huidige programma Vreedzame Wijk was de Vreedzame School opgevalen bij de wijkorganisaties, waaronder Wijkwelzijnsorganisatie Cumulus Welzijn. Zonder dat dat leidde tot verdere implementatie binnen Cumulus Welzijn werden kinderwerkers getraind in de Vreedzame methode. In 2008 ontstond een momentum doordat er vanuit de Vereniging Sportbelangen Utrecht (VSU) een plan werd ontwikkeld om in Overvecht wijkbreed met één pedagogisch programma te starten waarin de Vreedzame Scholen een centrale plaats innamen. Dit momentum deed sluimerende ideeën en synergie ontwakken en puzzelstukjes op hun plaats vallen waardoor er uiteindelijk een programma ontstond dat groter, breder gedragen en ambitieuzer werd dan het oorspronkelijke plan. Het een en ander culmineerde in de organisatie van de Brede School Overvecht waarin de Vreedzame Wijk de pedagogische notie is. In zekere zin is te stellen dat de Vreedzame Wijk de ideologische richting bepaald van de deze organisatie. Het feit dat de Vreedzame Wijk bottom-up is ontstaan heeft bijgedragen aan de pioniersmentaliteit en eigenaarschap bij de betrokkenen in de wijk. Inmiddels heeft Cumulus Welzijn uitgesproken de Vreedzame Wijkprincipes in haar hele organisatie te willen implementeren.

Een constatering met betrekking tot de implementatie is dat per eind 2009 in Overvecht acht van de elf basisscholen de Vreedzame methode hanteert. Dit betekent dat er in Overvecht een groot deel van de kinderen ingeleid is in de betekenissen van de Vreedzame methode. Door aan te haken bij de Vreedzame methode en daaraan te refereren is het voor kinderwerk mogelijk om mee te liften op -, gebruik te maken het referentiekader dat op de scholen is

opgebouwd. Veel kinderwerk zou op zichzelf staand onvoldoende capaciteit hebben om een eigen pedagogisch kader/cultuur voor de kinderen te vestigen. Het grote aantal kinderen met een Vreedzame socialisatie op de scholen vormt als het ware de kritische massa, waardoor de Vreedzame Wijk positieve effecten kan laten zien. Om die reden is het in voldoende mate aanwezig zijn van Vreedzame scholen een voorwaarde voor het implementeren van het programma Vreedzame Wijk.

2.2 Programma Procestheorie van de Vreedzame Wijk.

Inleidend

In de procestheorie wordt behandeld hoe het programma wordt geïmplementeerd en hoe de interventies de doelgroep bereiken. Gaat het er in de programma impacttheorie (zie hoofdstuk 2.3) om hoe het programma zou kunnen werken, in de programma procestheorie gaat het om hoe interventies zijn vormgegeven en hoe deze worden ingezet. De procesevaluatie is er om een beeld te schetsen van de implementatie, de vooruitgang die de implementatie maakt en de tevredenheid onder uitvoerders en populatie.

Het programma Vreedzame Wijk kent een strategie op micro- en mesoniveau (Bronfenbrenner, 1979) en een strategie op exoniveau. Bronfenbrenner beschrijft dat er sprake is van een zekere hiërarchie van domeinen, waarbij het *microsystemen* de domeinen zijn waar het kind interacteert met de meest directe omgeving. De *mesosystemen* wordt gevormd door interacties tussen mensen uit de diverse microsystemen. Het *exosysteem* behandelt de organisatorische situaties en het sociale netwerk van ouders en opvoeders. Deze hebben alleen direct effect op elementen van het microsysteem. Het *macrosysteem* staat het verst van het kind af, maar heeft een belangrijke indirecte invloed op het leven en de ontwikkeling van het kind. Het gaat in dit systeem om wetgeving, maar ook om sociale waarden en ideologieën die gelden in de maatschappij waarin het kind leeft.

Als we vanuit het perspectief van Bronfenbrenner naar de doelen van de Vreedzame Wijk kijken dan wordt duidelijk dat de meeste doelen van de Vreedzame Wijk liggen op het gebied van de microsystemen. Dit is aan de orde bij de doelen een en twee (*'Kinderen kunnen hun vaardigheid in het constructief omgaan met conflicten toepassen in andere contexten'* en *'Kinderen worden betrokken bij hun omgeving en daarmee wordt participatie en gemeenschapszin bevorderd'*.) Naast de directe invloed die één microsysteem op het kind (Vreedzame School) al heeft, zullen met de Vreedzame Wijk andere

microsystemen een zelfde invloed gaan hebben wanneer daar dezelfde normen en waarden gaan gelden. Kinderen komen in verschillende microsystemen in aanraking met dezelfde Vreedzame methode. Met *'De opvoedingsverlegenheid bij de betreffende medewerkers wordt verminderd'* uit doel drie zullen de interacties tussen microsystemen ook indirect positief beïnvloed worden. Met betrekking tot het vierde doel (*'Er is een gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid bij verschillende opvoeders: Leerkrachten, andere professionals, vrijwilligers, ouders'*) is de verwachting dat de handelingsverlegenheid afneemt als men de cursus Vreedzame Wijk volgt. Hier wil men verandering bewerkstelligen in het mesosysteem. De communicatie over en weer tussen ouders en school is één van de interacties in het mesosysteem. Het betrekken van ouders bij de vreedzame school staat vanaf de start van het programma steeds op de agenda. En ook in dit project zal het betrekken van de ouders bij de wijk hoog op de agenda staan. Eerder werd gemeld dat in Overvecht het participatieniveau van allochtone ouders zo laag is dat de Brede school het als één van de hoofdthema's heeft gemaakt. In nationale en internationale literatuur is consensus over het belang van ouderbetrokkenheid bij de school. Leerprestaties en sociale vaardigheden worden positief beïnvloed door een hoge ouderbetrokkenheid (Berkowitz & Bier, 2005; Leenders & Veugelers, 2004; Spera, 2005). Daar waar ouders betrokken worden in structuren/interventies spreken we over het exosysteem. Het vierde doel van het project geeft al een actie aan: opvoedingsverantwoordelijkheid wordt gedeeld. Het gaat uit van de voorwaarde dat er communicatie over en weer is tussen opvoeders. Later komt aan de orde of aan deze voorwaarde wordt voldaan. Dit ondersteunende netwerk voor ouders past in het mesosysteem. Daar waar het gestructureerd is in een cursus of een andere interventie waar het kind niet direct bij is, spreken we over het exosysteem. Het ondersteunende netwerk, bestaande uit andere opvoeders en professionals, heeft indirect een belangrijke invloed op de ontwikkeling van het kind en de relatie tussen ouder en kind. Het zal duidelijk zijn dat het vijfde doel (*'Het pedagogisch beleid van wijkinstellingen wordt versterkt aan de hand van de Vreedzame School methoden'*) direct het exosysteem als doel heeft. Kinderen zijn niet de doelgroep. Het zesde doel (*In de*

leefomgeving van de kinderen waar gebruik wordt gemaakt van de methoden van de VW neemt de veiligheidsbeleving toe) heeft betrekking op microsystemen (directe leefwereld van het kind) van 'de straat' of de openbare ruimte. Aan de andere kant heeft het de wijk in brede zin tot doel en daarmee het 'Vreedzaam' worden van de wijk Overvecht. Via de belevingswereld van het kind hopen de projectontwikkelaars indirect de huidige tijdsgeest om te buigen. Een doel op afstand en op macroniveau tegenover de zes 'proximale' doelen (dichtbij) die eerder zijn genoemd. De projectontwikkelaars hebben de hoop uitgesproken dat het project aan dit doel bijdraagt aan een veilig, positief sociaal klimaat, waarin participatie centraal staat, als alternatief voor de straatcultuur (Verhoeff & Pauw, 2009). Hiermee bieden zij tegenwicht aan het heersende idee dat kinderen opgevoed moeten worden tot zichzelf verwerkeliijkende individuele burgers. Ook het versterken van het pedagogische beleid van wijkinstellingen is te zien als passend in het macrosysteem. Indirect heeft een sterk pedagogisch beleid gericht op de samenleving invloed op een gezonde ontwikkeling van het kind.

De beschrijving van het exoniveau behandelt hoe het programma op organisatieniveau is vormgegeven en in de beschrijving van het micro- en mesoniveau komt aan de orde hoe de interventies zijn vormgegeven op het belevingsniveau van de doelgroep.

De Vreedzame Wijk op exoniveau

In de beschrijving van de context van Overvecht en het verband met de Vreedzame School is naar voren gekomen dat de historie en het samenvallen van een aantal factoren bepalend zijn geweest voor de totstandkoming en ontwikkeling van het programma. Hieruit moet niet de conclusie getrokken worden dat de ontwikkeling van het programma voor een belangrijk deel uit toeval bestaat. Achter het huidige programma is ook wat betreft de vormgeving een duidelijke visie aanwezig. Deze is vooral van belang in geval van implementatie in andere wijken. Onderstaand is een opsomming gegeven van de

organisatorische voorwaarden voor een succesvolle implementatie.

- *De urgentie voor het implementeren van de Vreedzame wijk kan liggen bij het oplossen van problematiek zoals deze spelen in achterstandswijken/krachtwijken, maar de kern is een positieve benadering van kinderen, het geven van een stem aan kinderen en democratische burgerschapsvorming. Dit inhoudelijke aspect heeft belangrijke impact op de organisatie.* Het gaat bij de Vreedzame Wijk niet over het oplossen van een negatieve situatie, eventueel met een evidence based methode, maar om een visie over hoe een gemeenschap zich in een positieve richting zou kunnen ontwikkelen. Bij het wegwerken van achterstanden kan met volstaan met een doel van normalisering (van -1 naar 0), maar dat kan niet meer als men verder ontwikkeling in het positieve wil stimuleren (van 0 naar +1). Dan is een normatieve keuze nodig. Het formuleren van een ideaal. Het programma wil een antwoord zijn op de recent gevoelde behoefte aan meer burgerschap, sociale cohesie en ontwikkeling van democratische manier van leven in de samenleving als geheel. De invoering van de Wet op de maatschappelijke ondersteuning (WMO) is een andere vertaling van deze tendens. In de recente historie van het programma is gebleken dat juist dit appèl op burgerschap en democratische vorming een belangrijke meerwaarde heeft boven gedragsveranderingmodellen die men vanuit opportunistische of beheersmatige motieven zou kunnen kiezen. Met deze democratische noties is in het programma van de Vreedzame Wijk een verbindende factor gevonden waarop vrijwel alle betrokken organisaties zich kunnen committeren². Dit appel is zelfs zo krachtig dat de gemeente Utrecht en ook Zon MW heeft besloten het

² Hier en daar klinkt commentaar dat er bij deze visie duidelijk een normatieve keuze wordt gedaan voor een opvoedingsmodel, de democratische manier van opvoeding waarbij het in de wijk Overvecht eigenlijk niet meer mogelijk is zich aan deze wijkbrede opvoeding te onttrekken. Democratische vorming is dan geen keuze meer, maar impliciet opgelegd. Dit wordt wel de paradox van het democratisch opvoeden genoemd. (Gutmann, 1993; de Winter, 2004).

programma subsidie te versterken voor verdere ontwikkeling en uitrol over andere wijken en gemeenten in Nederland nog voor een 'indicaties van effect' zijn.

- *De Vreedzame scholen zijn het hart van de Vreedzame Wijk.* Een belangrijke factor in de ontwikkeling van de Vreedzame wijk is de Vreedzame School. Een Vreedzame Wijk is niet denkbaar zonder Vreedzame Scholen omdat de scholen de enige structuren in de wijk zijn waar kinderen met een zekere intensiteit bereikt kunnen worden met vorming van attitude en vaardigheden. Bovendien hebben de scholen een 100% bereik van de kinderen. Bij andere partners zoals welzijn en sport, is zowel de intensiteit van wat men aan boodschap en vaardigheden kan overdragen en het bereik van kinderen vele malen minder groot. In de Vreedzame Wijk moet om effecten te kunnen bereiken een zeker kritische massa van kinderen met een Vreedzaam referentiekader aanwezig zijn. Enerzijds is dit nodig omdat bij een ontbreken daarvan de overige partners niet of veel minder in staat zijn om een dergelijk referentiekader op te bouwen. Een andere factor is dat een kritische massa aan Vreedzaam geschoolde kinderen een 'moreel klimaat' of 'sociale norm'³ kan neerzetten waaraan kinderen zich kunnen conformeren.
- *Alle kernpartners committeren zich aan de Vreedzame Wijk en in de wijk heeft alle kinderwerk een Vreedzame oriëntatie.* Net zoals het noodzakelijk is dat er voldoende Vreedzaam geschoolde kinderen in de wijk aanwezig zijn, is het een belangrijke voorwaarde dat het Vreedzame gedachtegoed wijkbreed in het kinderwerk wordt gehanteerd. Hier geldt dat domeinen pas 'aan elkaar geknoopt' zijn als ze daar met dezelfde pedagogische waarden worden geconfronteerd. In de methodiek van de Vreedzame School is opgenomen dat Vreedzame interventies pas geloofwaardig zijn als de hele organisatie een Vreedzame oriëntatie heeft gekregen. In Overvecht is dit inmiddels zo voor acht van de elf basisscholen, de Brede

School en ook Cumulus Welzijn heeft zich uitgesproken een 'Vreedzame organisatie' te willen worden.

- *De Brede School is het belangrijkste organisatorische voertuig van de Vreedzame Wijk.* De Brede school is vooraan de hand liggende organisatorische structuur waaraan de Vreedzame Wijk wijkbreed mee kan worden uitgezet. Overigens wil dit niet zeggen dat dit de enige structuur zou kunnen zijn. Ook in Overvecht zijn er Vreedzame activiteiten die geen organisatorische binding hebben aan de Brede School. We denken hier aan activiteiten van Cumulus Welzijn (bijvoorbeeld het Speelparadijs en de kinderclubs).
- *In de Brede School/Vreedzame Wijk is sprake van een inspirerend leiderschap dat is gemandateerd door de gemeente.* Het is van belang dat de ontwikkeling van de Vreedzame wijk op een doortastende wijze gebeurt. In een proces van implementatie van een nieuw programma is het noodzakelijk om snel in te kunnen spelen op omstandigheden en onvoorziene situaties. Dit geldt nog meer in de Overvechtse Vreedzame Wijk waarbij het om een programma gaat wat nog nergens anders is ingevoerd is. Over soortgelijke ontwikkelingen schrijft Fukuyama (1999) dat deze sociale fenomenen niet simpel te verklaren zijn vanuit de optelsom van haar voorwaarden. Successen zijn vaak een gevolg van (persoonlijk) charisma en geloofwaardigheid. Dit is alleen mogelijk er sprake is van pioniersmentaliteit bij de organisatoren en kenmerkend voor een pioniersorganisatie (Greiner, 1972).
- *Prioriteit in de ontwikkeling.* Het programma Vreedzame Wijk is gestart in 2008 en in dit ontwikkelingstraject is een prioriteit aangegeven waar men zich achtereenvolgens op wilde richten (Verhoeff en Pauw, 2009). Dit is grafische weergegeven in een schillenmodel waarbij de school in het centrum staat. In de eerste schil vinden we de structuren om de school heen. De tussenschoolse – en buitenschoolse opvang. De ouders (ouderinloop), de voorschool en de verlengde schooldag. In de tweede ring vinden we het kinderwerk, het maatschappelijk werk, de speeltuinen en de stadsboerderij Gagelsteede. In de derde ring zien we de woningcorporaties, de wijkagent, de winkeliers en de

³ Zie voor de betekenis hiervan het hoofdstuk met betrekking tot de programmatheorie.

sportverenigingen. Dit schillenmodel is opgesteld als plan, maar door de actualiteit hier en daar ingehaald omdat zich onvoorziene mogelijkheden en onmogelijkheden voordeden. Niettemin is het plan aan de hand van het schillenmodel leidinggevend.

De Vreedzame Wijk op microniveau en mesoniveau

De vraag hierbij is hoe de interventies waar de doelgroep direct mee te maken krijgt, zijn vormgegeven. In het kader hiervan zijn meer dan twintig interviews afgenomen en ongeveer veertig observaties en vaak per locatie meerdere bijbehorende interviews. Bij deze dataverzameling waren de onderstaande vragen van belang.

Wie is de organisator, hoe is de interventie vormgegeven en wat is het Vreedzame gehalte van deze interventie? Om een beschrijving te geven van hoe deze interventie invloed zou kunnen hebben op de doelen van de Vreedzame Wijk worden de volgende vragen gehanteerd (naar Rossi e.a., 1999, p.192; Pawson en Tilley, 2008):

1. *Interacteren de context en het project zodanig dat er positieve effecten kunnen ontstaan?*
2. *Wordt de interventie adequaat uitgevoerd?*
3. *Zijn de organisatorische voorwaarden voldoende?*
4. *Is er samenhang tussen de programmatheorie en de interventie? Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld in de programmatheorie?*
5. *Hoeveel doelgroepleden werden bereikt door de interventies?*
6. *Is de 'hoeveelheid' of intensiteit/dosis van de interventie voldoende?*
7. *Zijn er doelgroepen die de interventie niet bereikt?*
8. *Weet de doelgroep van de interventie?*
9. *Werken de betrokken stafleden goed samen?*
10. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de inhoud van wat ze ontvangen?*
11. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de gang van zaken en het personeel?*
12. *Een belangrijk aspect van de Vreedzame Wijk is de participatie van kinderen (en evt. ouders). Hoe is dat is*

vormgegeven? In de beschrijving geven we aan op welk niveau kinderen participeren⁴.

Beschrijving per interventie:

In het kader van de Vreedzame Wijk wordt een aantal interventies vormgegeven door de Openbare basisschool Overvecht, welzijnsorganisatie Cumulus Welzijn, kinderopvang Ludens, Het Utrechts centrum voor de kunsten en overige instanties. Onderstaand wordt een overzicht gegeven van de interventies die per november 2009 hun invloed hebben. In de tweede meting in 2010 zal systematischer ingegaan worden op hoe de interventies bijdragen aan veranderde keuzeprocessen.

Wijkmediatoren.

Organisator: Brede School Overvecht. Taakgroep Vreedzame Wijk

Doel: Voor de wijkmediatoren zelf is het een manier om te kunnen participeren in het publieke domein en te leren zich te betrekken op het algemeen belang. Voor andere kinderen in de wijk wordt gedemonstreerd dat ook daar het Vreedzame gedachtegoed opgaat.

Vorm: Kinderen die mediator zijn op de scholen hebben een training gekregen met de instructie om ook in de openbare ruimte andere kinderen te ondersteunen bij het oplossen van conflicten en kinderen aan te spreken op ongewenst gedrag.

Wat houdt de Vreedzame aanpak binnen deze interventie in:

1. *Interacteren de context en het project zodanig dat er positieve effecten kunnen ontstaan?* De interventie is ingezet in de zomer van 2009 en nog volop in ontwikkeling. Uit een evaluatie op een terugkomdag voor wijkmediatoren bleek dat de meeste kinderen vaak wel een kader nodig hebben om als mediator te kunnen opereren. Men moet zich

⁴ Hierbij houden we de 'participatieladder' aan zoals die is geformuleerd door Pauw (2009) met als participatietreden: geïnformeerd, geraadpleegd, meedenken, meebeslissen en eigenaarschap.

als het ware gemandateerd zien om mediator te kunnen zijn. Veiligheid van de wijkmediatoren blijkt een belangrijke rol te spelen. Ten opzichte van kleine kinderen lukt het goed om hen zonder die kadering aan te spreken en te corrigeren. Medieren is soms net een stap te ver omdat de kinderen die men wil medieren soms niet weten wat een mediator is of buiten de duidelijk aangegeven Vreedzame domeinen niet gemedieerd willen worden. Overigens zijn er kinderen die zich meer en minder vrij voelen om te medieren op domeinen waar dat nog geen 'traditie' is. Uit de interviews met kinderen kwam naar voren dat de wijkmediatoren voor kinderen een symbool zijn van een andere moraal. Hen wordt soms wel wat onrealistische capaciteiten toegedicht: "Wijkmediatoren maken de wijk veilig" (7 keer genoemd werden termen van die strekking genoemd).

2. *Wordt de interventie adequaat uitgevoerd?* Ja, hoewel 'aanspreken' wat de mediators veel doen strikt genomen geen mediatie is, maar meer een normstellende interventie is.
3. *Zijn de organisatorische voorwaarden voldoende?* Vooralsnog wel.
4. *Is er samenhang tussen de programmatheorie en de interventie? Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld in de programmatheorie?* Zeer duidelijk.
5. *Hoeveel doelgroepleden werden bereikt door de interventies?* Tot dusver (per nov. 2009) gaat het om ongeveer 50 wijkmediatoren. Hoeveel kinderen de wijkmediatoren bereiken is niet bekend.
6. *Is de 'hoeveelheid' of intensiteit/dosis van de interventie voldoende?* Vooralsnog lijkt de invloed van wijkmediatoren op het publieke domein beperkt. De invloed op de wijkmediatoren lijkt groot.
7. *Zijn er doelgroepen die de interventie niet bereikt?* Niet van toepassing.
8. *Weet de doelgroep van de interventie?* Kinderen die op een Vreedzame school zitten zijn over het algemeen goed op de hoogte.
9. *Werken de betrokken stafleden goed samen?* Niet van toepassing.
10. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de inhoud van wat ze ontvangen?* Niet van toepassing.

11. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de gang van zaken en het personeel?* Niet van toepassing.
12. *Een belangrijk aspect van de Vreedzame Wijk is de participatie van kinderen (en evt. ouders). Hoe is dat in vormgegeven?* De interventie is participatie bij uitstek.

Participatietrede: eigenaarschap.

Gemeenschapstaak / Community service / Wijkmanifest

Organisator: Brede School Overvecht. Taakgroep Vreedzame Wijk

Doel: Kinderen leren dat ze invloed op hun omgeving kunnen uitoefenen. Kinderen leren dat ze er toe doen. Vorm: (De interventie wordt in het cursusjaar 2009-2010 ontwikkeld, dus er kan nog geen sprake zijn van effecten) Vorm: Alle basisscholen committeren zich om een project buiten de school te adopteren. Welk project men hiervoor kiest wordt bepaald in een democratisch proces waarin kinderen betrokken worden. Kinderen uit groep acht van de basisschool nemen een doe-project op zich door bijvoorbeeld een aarden ring rond een boom te adopteren en te beplanten, speeltoestellen in een speeltuin te onderhouden of een school voor gehandicapte kinderen te 'adopter'.

Aan het begin van het schooljaar wordt iedere school (elf in totaal) verzocht om per school drie thema's aan te leveren waarvan de kinderen vinden dat de wijk aan moet voldoen. Deze drie keer elf punten worden in de kinderraden besproken waar per school een kinderdelegatie van twee kinderen naar toe wordt gestuurd. Op basis van de besprekingen wordt een wijkmanifest opgesteld. Aan de hand hiervan bepaalt elke school één activiteit waaraan de school/de leerlingen zelf kunnen werken. Deze activiteit wordt voor één jaar gecontinueerd.

Omdat de interventie nog in ontwikkeling is, is het beantwoorden van de vragen niet van toepassing. In de meting van 2010 wordt een nadere beschrijving en analyse gedaan.

Cursus voor alle aanbieders van Kinderwerk in de wijk

Organisator: Brede School Overvecht. Taakgroep Vreedzame Wijk

Doel: Alle kinderwerkers worden getraind in de Vreedzame Wijkaanpak.

Vorm: In vier bijeenkomsten van een dagdeel krijgen ongeveer twintig deelnemers per ronde les over de Vreedzame schoolmethode en de aspecten van de Vreedzame Wijk. Er wordt aandacht gegeven aan de functie van de cursist en hoe deze de Vreedzame aanpak kan vormgeven in zijn/haar functie

Wat houdt de Vreedzame aanpak binnen deze interventie in:

1. *Interacteren de context en het project zodanig dat er positieve effecten kunnen ontstaan?* Alle deelnemers zijn betrekkelijk enthousiast over de cursus. Ze hebben het idee dat het zeer aansluit bij de behoeften die ze hebben.
2. *Wordt de interventie adequaat uitgevoerd?* Ja. Alle betrokken docenten zijn geschoold en ervaren in het geven van onderwijs en cursussen.
3. *Zijn de organisatorische voorwaarden voldoende?* De voorzieningen zijn goed.
4. *Is er samenhang tussen de programmatheorie en de interventie? Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld in de programmatheorie?* Dit is een interventie met een hoog gehalte Vreedzame aanpak.
5. *Hoeveel doelgroepleden werden bereikt door de interventies?* In het jaar 2009 zijn 150 werkers getraind. In de jaren voor 2009 zijn naar schatting veertig mensen uit Overvecht getraind.
6. *Is de 'hoeveelheid' of intensiteit/dosis van de interventie voldoende?* Dit is een interventie met een hoog dosis Vreedzame aanpak.
7. *Zijn er doelgroepen die de interventie niet bereikt?* Niet van toepassing.
8. *Weet de doelgroep van de interventie?* Ja, dit is zeker het geval.
9. *Werken de betrokken stafleden goed samen?* Jazeker.

10. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de inhoud van wat ze ontvangen?* De cursisten zijn over het algemeen enthousiast over het gebodene.
11. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de gang van zaken en het personeel?* Dit is zeker het geval. De docenten kregen applaus na afloop (observatie).
12. *Een belangrijk aspect van de Vreedzame Wijk is de participatie van kinderen (en evt. ouders). Hoe is dat is vormgegeven?* Er werd gewerkt met een agenda waar men zich bij de start van iedere bijeenkomst over uitspreekt. Daarnaast is er veel ruimte om eigen onderwerpen en casuïstiek aan te dragen.

Participatietrede: meedenken als het om de cursus gaat en eigenaarschap als het gaat om het vervolgens uitvoeren van de aanpak.

Oudercursus Vreedzame school

Organisator: OBO en ROC

Doel: Ouders krijgen kennis over de vreedzame school en weten wat ze kunnen doen om hun kinderen hierin te stimuleren.

Vormgeving: De cursus wordt vormgegeven door het ROC. Er is begin 2009 een poging gedaan om een paar bijeenkomsten te organiseren, maar er was te weinig animo ofwel de werving was niet effectief. De eisen die het ROC stelt aan hoeveelheid bijeenkomsten en hoeveelheid deelnemers zijn voor onze doelgroep 'te' hoog. Er waren zes aanmeldingen terwijl de formele ondergrens acht personen was. Het ROC moet aan die eisen voldoen vanwege subsidievoorwaarden. Een barrière is waarschijnlijk dat het ROC voor de ouders te onbekend is. Als mogelijke oplossing wordt nu gedacht aan het organiseren van de cursus door de Vreedzame School zelf. Het is voor ouders waarschijnlijk een minder hoge drempel om mee te doen wanneer men direct door een vertegenwoordiger van de meer vertrouwde school benaderd wordt.

Ouderinloop op scholen

Organisator: Cumulus Welzijn

Doel: Moeders worden meer betrokken bij school. Moeders komen in contact met voorzieningen in de wijk. Moeders komen in contact met elkaar en er ontstaat sociale cohesie.

Vormgeving: In december 2009 is er ouderinloop op zeven locaties (de vier OBO locaties, De Joannes de 23e, de Schakel en de Marcusschool). Op de Grote Trekdreef komen tot dertig vrouwen. Op andere locaties (zoals op de Beirutdreef) waar veel alleenstaande moeders en wat marginaler gezinnen wonen en is het soms moeizaam met twee tot vijf moeders die per keer binnenkomen. De inloop wordt gehouden van 8.30 tot 9.30 uur bij de start van de schooldag zodat mensen niet apart hoeven te komen.

Bezoekers zijn allen moeders die hun kinderen naar school brengen. Dit houdt in dat over het algemeen men stopt met komen als de kinderen in groep drie of vier zitten, omdat kinderen dan zelf naar school komen. De inloop richt zich alleen op moeders, omdat een deel van de moeders zou wegblijven als er ook vaders zouden komen. In de Marcusschool was een uitdrukkelijk gemengde groep. Daar zijn éénmaal twee mannen geweest, maar daarna niet weer teruggekomen. De medewerkers worden van de inloop per februari 2010 getraind in de Vreedzame methode, dus ondanks het feit dat er zo hier en daar al een Vreedzaam element de inloop is binnengeslopen is er is nog geen sprake van een Vreedzame interventie. Er is in de inloop iedere keer een programma: de ene week komt de locatieleider iets vertellen over de Vreedzame School, een tweede keer is er een opvoedkundig thema zoals taal/spraakontwikkeling, kinderboeken, gezondheid, samen spelletjes doen met kinderen (Om de ervaring te stimuleren hebben ze eens een keer met elkaar Memory gespeeld). De derde week gaat het over voorzieningen in de wijk en verbreding van de wereld van de aanwezigen. Tijdens de observatie in de derde week kwam een AGIS voorlichter onder grote belangstelling vertellen over zorgverzekeringen. Over de onderwerpen is ook regelmatig discussie tussen de betrokkenen. De discussie bevordert de betrokkenheid en daardoor voelen moeders zich meer ondersteund.

Recent is er door de vrouwen uitdrukkelijk gevraagd om iets met de mannen te gaan doen. Ze ervaren een positieve ontwikkeling en willen dit ook voor hun mannen. Nu wordt er binnenkort gestart met een bijeenkomst over wat men vermoedt dat meer een mannenonderwerp is, namelijk Veiligheid. Men vermoedt dat wanneer het ijs eenmaal gebroken is er ook 'softere' onderwerpen als opvoeding op de agenda kunnen komen.

De interventie inloopochtend was in 2009 genomineerd voor de prijs: Parel van de integratie.

Wat houdt de Vreedzame aanpak binnen deze interventie in:

1. *Interacteren de context en het project zodanig dat er positieve effecten kunnen ontstaan.* Dat is zeker het geval. Ondanks dat men nog geen Vreedzame interventie is, is er een behoorlijk bereik van moeders.
2. *Wordt de interventie adequaat uitgevoerd?* Er is nog geen sprake van Vreedzame interventie per november 2009.
3. *Zijn de organisatorische voorwaarden voldoende?* Ja, de interventie oogt goed georganiseerd.
4. *Is er samenhang tussen de programmatheorie en de interventie? Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld in de programmatheorie?* Er zijn al wat Vreedzame elementen ingevoerd. Een binnenkomer en een agenda. In het voorjaar wordt een plan opgesteld om te zien of er ook een curriculum kan komen. Waar heel uitdrukkelijk mee gewerkt wordt is een participatieladder (Hart, 1997) waarbij per individu uitgedrukt kan worden wat de mate van participatie is. Vrouwen worden ingedeeld op de ladder en er wordt bewust naar gestreefd hen één of meerdere treden hoger op de ladder te krijgen.
5. *Hoeveel doelgroepleden werden bereikt door de interventies?* Per juni 2009 komen er op zeven locaties per week ongeveer 75 moeders.
6. *Is de 'hoeveelheid' of intensiteit/dosis van de interventie voldoende?* De dosis invloed op participatie is behoorlijk groot.
7. *Zijn er doelgroepen die de interventie niet bereikt?* Ernstig marginale moeders die slecht Nederlands spreken worden

niet bereikt. Ook hoger opgeleide werkende ouders komen niet naar de inloop.

8. *Weet de doelgroep van de interventie?* De Vreedzame aanpak binnen de inloop is nog onvoldoende bekend. Vrouwen zijn op de hoogte van het participatiedoel.
9. *Werken de betrokken stafleden goed samen?* Niet alles loopt vlekkeloos. Soms levert het cultuurverschil tussen de school en het Welzijnswerk wat fricties op. De school gaat uit van jaarplannen en een curriculum terwijl Welzijn uitgaat van aansluiting bij het niveau van het individu.
10. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de inhoud van wat ze ontvangen?* Jazeker, er leeft een zeker enthousiasme onder de vrouwen.
11. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de gang van zaken en het personeel.* Jazeker, want ze blijven komen. De deelnemers zijn heel trouw. Dit is ook weer een nadeel omdat ze niet de neiging hebben om door te stromen naar andere vormen van ouderbetrokkenheid. Ze vinden het te gezellig en er ontstaat een band met de werkers.
12. *Een belangrijk aspect van de Vreedzame Wijk is de participatie van kinderen (en evt. ouders). Hoe is dat is vormgegeven?* Ze zijn bezig hen te betrekken bij de activiteit: Voorbereiden van de bijeenkomst, koffie thee zetten tot andere ouders op het plein uitnodigen om te komen. Recent is er een plan gemaakt om de groep op de Grote Trekdreef te splitsen en de vrouwen die hoger op de participatieladder staan de verantwoordelijkheid te geven om andere moeders/opvoeders bij het project te betrekken en een rol te geven in de organisatie

Participatietrede: meebeslissen.

Rugzakproject

Organisator: Cumulus Welzijn

Doel: De bevordering van het samen spelen buiten schooltijd bij een van de kinderen thuis. Kinderen leren samen spelen en verantwoordelijk te zijn voor speelgoed. Ze moeten uitdrukkelijk "ja" zeggen op een vraag of ze de verantwoording nemen om het speelgoed weer heel en

compleet mee terug te nemen en worden naar huis teruggestuurd om ontbrekend speelgoed te gaan halen. Verder is doel dat er interculturele ervaringen op worden gedaan. Kinderen hebben de neiging om binnen de etnische groep te blijven met hun keuze voor een 'speelkind'. Naar aanleiding hiervan is bedacht dat kinderen niet steeds met hetzelfde kind mogen spelen. Turkse, Marokkaanse, Nederlandse en kinderen met een andere etnische achtergrond komen zo ook bij elkaar over de vloer. Voor de ouders gelden als doelen dat ze leren verantwoordelijk te zijn voor het speelgoed, omdat het speelgoed nadien gecontroleerd wordt op aanwezigheid en functioneren. In gezinnen waar dat niet zo is wordt een 'speelcultuur' aangeleerd. In veel gezinnen heerst namelijk de mening dat kinderen van spelen niets leren, terwijl de ervaring is dat kinderen van spelletjes doen bijvoorbeeld leren sociaal acceptabel te verliezen en te winnen. Ouders verbinden zich daarnaast door aan te geven dat ze kinderen 'speelruimte' voor die middag zullen geven. Doordat er een verplichte wederzijdse kennismaking tussen de speelouders is en doordat ouders het bezoekende kind van het speeladres moeten ophalen, leidt het tot versterking van onderlinge, vaak interculturele contacten (sociaal kapitaal) op het schoolplein en mogelijk daarbuiten.

Vormgeving: Op drie scholen in Overvecht (OBO Grote Trekdreef, Mattheusschool en de Schakel) wordt er voor de woensdagmiddagen een rugzak met spelmateriaal bedoeld voor binnenshuis ter beschikking gesteld. Het is de bedoeling dat ouders onderling speeltijden voor hun kinderen afspreken. Moeders controleren of de rugzakken compleet terugkomen en houden een rooster bij van wie bij wie speelde. Dit laatste is geen eenvoudige zaak omdat moeders soms andere ouders niet durven aan te spreken bij ontbrekend materiaal of niet adequaat met conflicten om wisten te gaan. Dit stelde de organisatie in staat om deze vrijwilligers een Vreedzame Wijk training conflictantering en een training '*communiceren kun je leren*' te geven. Wat houdt de Vreedzame aanpak binnen deze interventie in:

1. *Interacteren de context en het project zodanig dat er positieve effecten kunnen ontstaan?* Ja.

2. *Wordt de interventie adequaat uitgevoerd?* Ja.
3. *Zijn de organisatorische voorwaarden voldoende?* Ja, voor zover bekend wel.
4. *Is er samenhang tussen de programmatheorie en de interventie? Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld in de programmatheorie?* Ja. Op deze manier komen ouders en kinderen met elkaar in contact, worden domeingrenzen overschreden. Vrijwilligers leren sociale - en opvoedingsvaardigheden.
5. *Hoeveel doelgroepleden werden bereikt door de interventies?* Per woensdagmiddag worden op drie locaties ongeveer acht rugzakken uitgedeeld. In totaal 48 kinderen per week en daarmee ook 48 ouders per week worden met deze interventie bereikt.
6. *Is de 'hoeveelheid' of intensiteit/dosis van de interventie voldoende?* De indruk is dat het weliswaar een lage dosis is, maar wel worden veel mensen bereikt: Vrijwilligers, kinderen en hun ouders.
7. *Zijn er doelgroepen die de interventie niet bereikt?* Meer marginale ouders worden moeilijker bereikt.
8. *Weet de doelgroep van de interventie?* Ja.
9. *Werken de betrokken stafleden goed samen?* Jazeker. De leidster daarvan is in staat om de betrokkenen goed te enthousiasmeren.
10. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de inhoud van wat ze ontvangen?* Er is veel animo om mee te doen.
11. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de gang van zaken en het personeel?* Zie vraag 10
12. *Een belangrijk aspect van de Vreedzame Wijk is de participatie van kinderen (en evt. ouders). Hoe is dat is vormgegeven?* Moeders zijn vrijwilliger bij de uitleen. Kinderen en ouders wordt geleerd en gevraagd verantwoordelijkheid te nemen. De betrokkenheid van professionals is beperkt.

Participatietrede: eigenaarschap.

Coach4You⁵

Organisator: Cumulus Welzijn

Doel: Het project richt zich op leerlingen die door hun culturele achtergrond of gezinsproblematiek thuis te weinig steun en begeleiding krijgen om de overstap van de basisschool naar het voortgezet onderwijs tot een succes te maken. 18 maanden wekelijkse inzet en positieve aandacht van een coach is bedoeld om te voorkomen dat zulke risicoleerlingen uit groep acht op het voortgezet onderwijs vroegtijdig uitvallen. De coach maakt aan ouders duidelijk welke aspecten belangrijk zijn in het ondersteunen van hun kinderen op het voortgezet onderwijs.

Vormgeving: Eens per week hebben vrijwilligers (allochtone mbo/hbo studenten, maar er wordt ook breder geworven) contact met een basisschoolleerling en praten met hem of haar over alles wat hen bezighoudt. In het seizoen 2009 is gestart met dertien kinderen. Éénmaal per maand hebben de coaches een onderlinge uitwisseling. Samen met de coach wordt een leuke vrijetijdsbesteding gezocht.

Wat houdt de Vreedzame aanpak binnen deze interventie in:

1. *Interacteren de context en het project zodanig dat er positieve effecten kunnen ontstaan?* Ja het project is goed uitgerust en speelt in op een behoefte bij de doelgroep.
2. *Wordt de interventie adequaat uitgevoerd?* Ja, de begeleiding is betrekkelijk professioneel.
3. *Zijn de organisatorische voorwaarden voldoende?* Daarover zijn geen problemen bekend.
4. *Is er samenhang tussen de programmatheorie en de interventie? Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld in de programmatheorie?* Per begin juni 2009 is men nog niet 'Vreedzaam' bezig.
5. *Hoeveel doelgroepleden werden bereikt door de interventies?* Dit jaar draait het voor het eerst en er doen dertien kinderen mee.
6. *Is de 'hoeveelheid' of intensiteit/dosis van de interventie voldoende?* Nee, want men werkt nog niet volgens de Vreedzame methode

⁵ Zie: <http://www.cumuluswelzijn.nl/coach4you>.

7. *Zijn er doelgroepen die de interventie niet bereikt?* Het is maar een beperkte groep en de interventie wordt geïndiceerd, dus de vraag is niet van toepassing.
8. *Weet de doelgroep van de interventie?* Niet dat het als een Vreedzame interventie bedoeld is.
9. *Werken de betrokken stafleden goed samen?* De indruk is van wel.
10. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de inhoud van wat ze ontvangen.* Ja, er wordt onderzoek naar verricht door de Rijksuniversiteit Groningen.
11. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de gang van zaken en het personeel.* Ja.
12. *Een belangrijk aspect van de Vreedzame Wijk is de participatie van kinderen (en evt. ouders). Hoe is dat is vormgegeven?* Het gaat hier om een één op één benadering dus de mogelijkheid om 'stem te hebben' is groot.

Participatietrede: meebeslissen.

Vreedzame onderdoorgang/Speelparadijs

Organisator: Cumulus Welzijn

Doel: Kinderen spelen met elkaar en leren daar via de Vreedzame methode met elkaar omgaan.

Vormgeving: Op het Camera Obscuraplein (voorheen een zeer problematisch gebied dat het toneel was van Prem Ramkishoens spraakmakende uitzending over overlast van jongeren in Overvecht⁶) is één van de tot werkruimten omgebouwde en voorheen open onderdoorgangen ingericht als Speelparadijs. De medewerkers hebben een sleutelrol vervuld in het opknapproces van het plein in het voorjaar van 2009. In het Speelparadijs kunnen kinderen speelgoed lenen voor de duur van de openingstijd. Klein speelgoed is gratis te leen en het dure en grote speelgoed is te leen voor één of meerdere groene tokens, die appeltjes genoemd worden en die de kinderen kunnen verdienen door klusjes te doen op het plein of in het speelparadijs, zoals vuilnis

⁶ Zie: <http://www.youtube.com/watch?v=KL88sOFF-OU>

verzamelen of opruimen. Kortom: Het is de methodiek van Duimdrop⁷ in een Vreedzame setting. Er hangt een Hug-the-world knuffel buiten, deelnemende kinderen hangen aan een wall-of-fame (foto met naam van iedereen die meedoet en geregistreerd is), er wordt gemedieerd en er wordt een agenda gevoerd. Door een betrekkelijk continue aanwezigheid op het plein (vijf dagen per week) wordt het Speelparadijs een voorpost in de contactlegging met een betrekkelijk gemarginaliseerde groep vrouwen die er in de directe buurt woont. De kinderen zijn over het algemeen vrij jong.

Wat houdt de Vreedzame aanpak binnen deze interventie in:

1. *Interacteren de context en het project zodanig dat er positieve effecten kunnen ontstaan?* Jazeker. Ouders kunnen een kopje koffie/thee krijgen op het terrasje. Medewerkers van het Speelparadijs hebben zodanig het vertrouwen dat ze ook worden gevraagd om zaken op te lossen die niet direct met het Speelparadijs te maken hebben.
2. *Wordt de interventie adequaat uitgevoerd?* Ja. Het personeel is goed geschoold en ingevoerd in de TOS en Vreedzame methodieken.
3. *Zijn de organisatorische voorwaarden voldoende?* Vooralnog is er subsidie voor het werk tot 31-12-09. Wat betreft de materiële voorzieningen ziet het er prima uit. Structureel probleem is dat er in de onderdoorgang geen water, toilet en elektriciteit is. Men kan gebruik maken van een kantoor van woningcorporatie Mitros dat vijftig meter

⁷ <http://www.bswrotterdam.nl/?id=16&subid=24>

verderop op het plein. Het wordt als een probleem gezien dat deze voorzieningen er niet zijn. Uitvoering van deze interventie wordt vanwege de kou vanaf ongeveer oktober problematisch. Er wordt bezien of de activiteiten voortgezet kunnen worden in de buurtwinkel (vijftig meter verder op het plein). De verwachting is dat er onvoldoende draagvlak is om deze faciliteiten te organiseren in de onderdoorgang zelf omdat het flatcomplex in de toekomst gesloopt zal gaan worden. Er is een optie om het Speelparadijs in een gymzaal uit te gaan voeren, maar dan verandert het karakter wel sterk. De voorpostsituatie in een gebied met een heel slechte naam verdwijnt dan voor een half jaar. Er komen dan andere kinderen, maar dit is waarschijnlijk wel positief omdat er dan een etnisch gevarieerder groep kinderen komt. Nu is de groep overwegend van Marokkaanse herkomst. Bovendien biedt de zaal meer mogelijkheden om de structuur wat aan te trekken, wat voor veel kinderen een nieuwe leersituatie zal zijn en mogelijk een goede volgende stap in de socialisatie.

4. *Is er samenhang tussen de programmatheorie en de interventie? Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld in de programmatheorie?* Ja.
5. *Hoeveel doelgroepleden werden bereikt door de interventies?* Dat verschilt per dag en per week behoorlijk. Op drukke (warme) dagen zijn er vijftig kinderen aanwezig. Bij kouder weer zijn er tien tot vijftien kinderen.
6. *Is de 'hoeveelheid' of intensiteit/dosis van de interventie voldoende?* De indruk is van wel omdat kinderen zich binnen het Speelparadijs op een 'Vreedzame' manier dienen te gedragen en dat ook doen.
7. *Zijn er doelgroepen die de interventie niet bereikt?* Er is een groep van kinderen van ouders die meer structuur in de opvoeding geven die hun kinderen niet naar het Camera Obscuraplein laten gaan vanwege de naam die het nog steeds heeft (onveilig, gewelddadig). Deze ouders laten hun kinderen waarschijnlijk wel naar de sportzaal gaan (winterprogramma). Ook komen er minder kinderen van Turkse ouders. Deze kinderen claimen een naburig pleintje waar weer minder Marokkaanse kinderen komen.
8. *Weet de doelgroep van de interventie?* Jazeker.

9. *Werken de betrokken staffleden goed samen?* Deze indruk bestaat zeer zeker. De ouders en de kinderen lijken de welzijnswerkers te vertrouwen. Dit zou kunnen blijken uit het feit dat de vreedzame onderdoorgang/ het speelparadijs vanaf de start in maart 2009 nauwelijks te maken heeft met vandalisme of andere negatieve reacties uit de wijk en ondanks het feit dat het toezicht van het Speelparadijs de hangjongeren min of meer automatisch van het plein heeft verdreven.
10. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de inhoud van wat ze ontvangen.* Deze indruk bestaat zeker.
11. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de gang van zaken en het personeel.* Deze indruk bestaat zeker.
12. *Een belangrijk aspect van de Vreedzame Wijk is de participatie van kinderen (en evt. ouders). Hoe is dat is vormgegeven?* Participatie is niet het sterkste punt van het Speelparadijs. Kinderen worden gevraagd welk klusje ze willen doen om een appeltje te verdienen. Oudere kinderen mogen een activiteit mee organiseren. De aard van het werk (uitleen van speelgoed) leent zich niet erg voor participatie,

Participatietrede: meedenken.

Speeltuinwerk

Organisator: Cumulus Welzijn

Doel: Het verschaffen van een zinvolle vrijetijdsbesteding en vroegtijdige signalering van problemen.

Vormgeving: In de speeltuinen is spelmateriaal aanwezig en daarnaast is er aanbod om met activiteiten mee te doen, deze vorm te geven. Er is buitenmateriaal in overvloed en op het terrein staan een aantal keten, waarin gespeeld kan worden. Kinderen kunnen gratis in en uit lopen. De bovengrens wat betreft de leeftijd is eind basisschool. Wat houdt de Vreedzame aanpak binnen deze interventie in:

1. *Interacteren de context en het project zodanig dat er positieve effecten kunnen ontstaan?* Ja, de speeltuin ziet er verzorgd uit. Er is goed materiaal en personeel om zich met de kinderen bezig te houden. De minimale bezetting is twee

personen zodat er een personeelslid zich met eventuele conflicten kan bezig houden en de andere het overzicht houdt.

2. *Wordt de interventie adequaat uitgevoerd?* Medewerkers hebben een training ondergaan en krijgen in het seizoen 2009/2010 weer een training.
3. *Zijn de organisatorische voorwaarden voldoende?* Redelijk voor dit moment.
4. *Is er samenhang tussen de programmatheorie en de interventie? Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld in de programmatheorie?* Er zijn veel kenmerken van de Vreedzame Wijk in de speeltuin aanwezig: het logo, een afkoelplek, een agenda, er wordt gemedieerd.
5. *Hoeveel doelgroepleden werden bereikt door de interventies?* Op rustige dagen zijn er ongeveer vijftien tot twintig kinderen, op drukke dagen vierhonderd kinderen.
6. *Is de 'hoeveelheid' of intensiteit/dosis van de interventie voldoende?* Ja, ook omdat er vaak ("niet bij te houden zo vaak" per dag) gemedieerd wordt door de medewerkers.
7. *Zijn er doelgroepen die de interventie niet bereikt?* Het staat open voor ieder om te komen. In de winter komen er minder kinderen, omdat er dan overwegend binnen wordt gespeeld. De drempel om naar de speeltuin te komen is laag.
8. *Weet de doelgroep van de interventie?* Ja. Dat blijkt uit enquêtes die men uitvoert.
9. *Werken de betrokken stafleden goed samen?* Ja.
10. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de inhoud van wat ze ontvangen?* Uit het feit dat er veel kinderen komen is valt die conclusie te trekken.
11. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de gang van zaken en het personeel?* Ja, dit wordt niet expliciet gezegd, maar het personeel is populair bij de kinderen.
12. *Een belangrijk aspect van de Vreedzame Wijk is de participatie van kinderen (en evt. ouders). Hoe is dat is vormgegeven?* Participatie is wisselend. Veel kinderen komen alleen maar spelen, zonder dat er van participatie sprake is. Kinderen kunnen helpen in de speeltuin met allerlei klusjes. Kinderen doen mee in het bedenken wat ze willen doen. In de speeltuin is een springkussen dat met inzet van de kinderraad is gewonnen in een Utrechtse

competitie voor wijkinderraden. In 2010 wil men wijkmediatoren inzetten bij conflicten in de speeltuin.

Participatietrede: afhankelijk van de activiteit meedenken en meebeslissen.

Kinderwerk in clubs in de buurthuizen

Organisator: Cumulus Welzijn

Doel: Aanbod van een gevarieerde vrijetijdsbesteding.

Motorische ontwikkeling en sociale ontwikkeling bevorderen.

Vormgeving: In een zaaltje achter in buurthuis de Bram komen iedere woensdagmiddag kinderen bij elkaar om te knutselen, spelletjes te doen en te sporten. Kinderen worden gebracht en gehaald door ouders.

Wat houdt de Vreedzame aanpak binnen deze interventie in:

1. *Interacteren de context en het project zodanig dat er positieve effecten kunnen ontstaan?* Ja, de organisatie van deze interventie verloopt goed.
2. *Wordt de interventie adequaat uitgevoerd?* De clubactiviteiten en de Vreedzame interventies worden goed uitgevoerd.
3. *Zijn de organisatorische voorwaarden voldoende?* Ja.
4. *Is er samenhang tussen de programmatheorie en de interventie? Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld in de programmatheorie?* Ja, het Vreedzame gedachtegoed is prominent aanwezig in materiaal (afkoelplek, agenda, Hug-the-World knuffel) en in de aanpak: Vreedzame omgangsregels en conflictoplossing
5. *Hoeveel klanten werden bereikt door de interventies?* Het bereik is niet groot. Er komen ongeveer vijfentwintig kinderen per jaar.
6. *Is de 'hoeveelheid' of intensiteit/dosis van de interventie voldoende?* Ja.
7. *Zijn er doelgroepen die de interventie niet bereikt?* Het is een open club en kinderen kunnen komen wanneer ze willen. Bovendien is de club gratis. Beide factoren verlagen de drempel om te komen.
8. *Weet de doelgroep van de interventie?* Ja.

9. *Werken de betrokken stafleden goed samen?* De leidster werkt het liefst alleen.
10. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de inhoud van wat ze ontvangen?* Ja, het is een open inloop en men gaat er van uit dat wanneer de kinderen/ouders niet tevreden zijn ze niet komen.
11. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de gang van zaken en het personeel?* Ja, het is een open inloop en als de kinderen/ouders niet tevreden waren zouden ze niet komen.
12. *Een belangrijk aspect van de Vreedzame Wijk is de participatie van kinderen (en evt. ouders). Hoe is dat is vormgegeven?* Er wordt samen met de kinderen een jaarplan gemaakt. De kinderen hebben inspraak in wat er aan activiteiten gekozen wordt. Kinderen kunnen verantwoordelijkheid krijgen voor de uitvoering van een activiteit.
Participatietrede: afhankelijk van de activiteit meedenken en meebeslissen.

Buurtaanpak Wolgadreef (Tuinenproject Cleopatradreef en ACA dreven)

Organisator: Cumulus Welzijn

Doel: Eigenaarschap bewerkstelligen voor de omgeving bij de bewoners/kinderen van de flat / de tuin tussen de flats. Sociale cohesie bevorderen tussen de bewoners doordat men elkaar ontmoet in de tuin en in het gezamenlijk onderhoud daarvan.

Vormgeving: In twee parken of tuinen tussen hoge flats is door een tuinarchitect een tuin aangelegd en deze wordt éénmaal per maand onderhouden door een vrijwilligersgroep (in hoofdzaak kinderen) met ondersteuning van Cumulus Welzijn, gemeentewerken en deskundige hoveniers⁸.

Wat houdt de Vreedzame aanpak binnen deze interventie in:

1. *Interacteren de context en het project zodanig dat er positieve effecten kunnen ontstaan?* Ja, per keer werken 'ongeveer vijftien tot twintig kinderen mee in het onderhoud van de tuin. Volwassenen staan positief tegenover het project, maar helpen zelf niet mee.
2. *Wordt de interventie adequaat uitgevoerd?* Binnen het kader van het project.
3. *Zijn de organisatorische voorwaarden voldoende?* Vooralsnog wel. Medewerkers van Cumulus Welzijn en de hoveniers zijn getraind in de Vreedzame Wijk methode.
4. *Is er samenhang tussen de programmatheorie en de interventie? Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld in de programmatheorie?* Ja, de methode wordt ook toegepast onder andere in het gezamenlijk starten met een agenda, het persoonlijk begroeten en kennen van de kinderen en het medieren door de medewerkers.
5. *Hoeveel doelgroepleden werden bereikt door de interventies?* Vijftien tot twintig kinderen per keer en in de marge daarvan hun ouders die zich er positief over uitlaten.
 6. *Is de 'hoeveelheid' of intensiteit/dosis van de interventie voldoende?* Het is merkbaar dat de kinderen die meedoen overwegend niet op een Vreedzame School zitten. Deze weinig intensieve interventie levert waarschijnlijk een te geringe dosis Vreedzame impuls om echt tot een significante gedragsverandering in de zin van conflictoplossing bij te dragen.
 7. *Zijn er doelgroepen die de interventie niet bereikt?* Volwassenen en oudere kinderen.
 8. *Weet de doelgroep van de interventie?* Volwassenen zullen het waarschijnlijk niet herkennen als een Vreedzame Wijk interventie, maar als een zaak van gemeentewerken/de plantsoendienst.
9. *Werken de betrokken stafleden goed samen?* Uit observatie blijkt van wel.
10. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de inhoud van wat ze ontvangen?* Kinderen zijn vrij om te komen en te gaan. Men blijft komen, al is de spanningsboog niet groot. Na een uur hebben een groot aantal kinderen het al weer gezien en verdwijnen naar andere bezigheden.

⁸

http://www.groenendestad.nl/jeugd/jongerenparticipatie/projecten/ontwerpen/binnentuinen_utrecht_overvecht.htm

11. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de gang van zaken en het personeel? Ja.*
12. *Een belangrijk aspect van de Vreedzame Wijk is de participatie van kinderen (en evt. ouders). Hoe is dat is vormgegeven? Kinderen mogen meebeslissen wat ze gaan doen, maar daar lijkt geen verantwoordelijkheidsgevoel te ontstaan. De spanningsboog van deze kinderen is niet groot genoeg om hen lang bij één taak bepaald te houden. Participatietrede: geïnformeerd tot meedenken.*

Maatjesproject

Organisator: Cumulus Welzijn

Doel: Kinderen uit een achterstandssituatie hebben wekelijks contact een jongvolwassene die voor een periode van twee jaar kan dienen als rolmodel. Het kind en het maatje ondernemen leuke activiteiten.

Vormgeving:

Kinderen

- De kinderen melden zich aan of worden geselecteerd door de zorgcoördinator van Cumulus Welzijn.
- Voorwaarde om aangemeld te worden is dat men in een problematische omstandigheid moet verkeren.
- Leeftijd van negen tot twaalf jaar.
- De meeste kinderen komen van een Vreedzame School.
- Sommige kinderen worden na deze interventie nog doorgestuurd naar Coach4you.
- Er zijn iets meer jongens dan meisjes die meedoen
- Broertjes en vriendjes worden op een verschillende dag in het programma opgenomen.
- Er is al een wachtlijst voor het volgende jaar.

Maatjes:

- De studenten verplichten zich tot een tien maandelijks contact. Dit gebeurt het kader van een jaarstage van een beroepsopleiding HBO en MBO.
- De Hbo'ers krijgen de kinderen met een complexere problematiek. De MBO'ers de minder complexe kinderen.

- Vrijwel alle maatjes zijn vrouw. Dit maakt hen voor jongetjes een minder voor de hand liggend rolmodel.
- Er wordt een huisbezoek gedaan om te zien of er in het gezin voldoende draagkracht is voor het project. Dan vindt een match plaats. Meestal ontstaat er een goede match. Na drie keer bijeengekomen te zijn wordt geëvalueerd of de match goed tot stand is gekomen.
- Het maatje stelt een leerdoel vast voor het kind, in overleg met ouder, kind en eventueel de verwijzer.
- Het is uitdrukkelijk geen hulpverlening.

Methode

- Per week krijgt men vier euro die ze mogen uitgeven of sparen om er later iets leuks te gaan doen. Er worden ook gratis activiteiten georganiseerd (een bedrijf is sponsor).
- Er wordt gezamenlijk in september met iets collectiefs gestart. Dit jaar was het een speurtocht door de wijk.
- Leerdoelen zijn bijvoorbeeld: assertiever worden, sociaal vaardiger worden, eerst nadenken, niet schelden etc.
- Om één uur wordt het kind thuis opgehaald. Het maatje en het kind drinken eerst een kopje thee thuis en praten met de ouders/moeder.
- Om de week hebben de maatjes intervisie in de vorm van een casusbespreking.
- Er zijn vijf trainingen geweest met betrekking tot thema's die overgenomen worden uit de Vreedzame School.
- Om de drie weken is er een coachingsgesprek.
- De maatjes signaleren veel. Deze signalen worden zo nodig ingebracht in het zorgoverleg.

Wat houdt de Vreedzame aanpak binnen deze interventie in:

1. *Interacteren de context en het project zodanig dat er positieve effecten kunnen ontstaan? Ja, er is sprake van een degelijke vormgeving.*
2. *Wordt de interventie adequaat uitgevoerd? Ja.*
3. *Zijn de organisatorische voorwaarden voldoende? Ja.*
4. *Is er samenhang tussen de programmatheorie en de interventie? Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld in de programmatheorie? Er is een speciale Vreedzame*

methodiek beschreven. Maatjes krijgen een Vreedzame training. Aan voorwaarden in die zin ontbreekt het niet.

5. *Hoeveel klanten werden bereikt door de interventies?* Ongeveer vijftig kinderen tot dusver.
6. *Is de 'hoeveelheid' of intensiteit/dosis van de interventie voldoende?* Ja.
7. *Zijn er doelgroepen die de interventie niet bereikt?* Het is een geselecteerde groep en daardoor is de vraag niet van toepassing.
8. *Weet de doelgroep van de interventie?* Ja.
9. *Werken de betrokken stafleden goed samen?* Ja, er is weinig uitval van kinderen en maatjes.
10. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de inhoud van wat ze ontvangen?* Ja. De populariteit mag blijken uit het feit dat er zelfs een wachtlijst is.
11. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de gang van zaken en het personeel?* Ja. Er wordt bij de afsluiting van het jaar een enquête gehouden waaruit dit blijkt
12. *Een belangrijk aspect van de Vreedzame Wijk is de participatie van kinderen (en evt. ouders). Hoe is dat is vormgegeven?* In de contacten met de maatjes hebben de kinderen vanwege de één op één benadering een belangrijke inbreng in wat er gaat gebeuren.

Participatietrede: meebeslissen.

Talentencarroussel in het kader van Brede School

Organisator: Brede school taakgroep talentontwikkeling. Hierin participeren het UCK met creativiteitscursussen en sportclubs met sportcursussen.

Doel: Sluimerende talenten van kinderen worden ontwikkeld en als de kinderen hun talent of interesse hebben ontdekt worden ze in de gelegenheid gesteld om deze verder te ontwikkelen bij aanbieders van die activiteit in de wijk. Vormgeving: De aanbieders beperken zich niet tot het geven van de cursus, ze stimuleren voortzetting van hun aanbod bij een reguliere club of aanbieder in de wijk. Dit gebeurt meestal doordat de laatste les plaatsvindt op de

permanente clublocatie. Daarnaast leren de kinderen dat de Vreedzame Wijkprincipes ook gelden in de 'vrije tijd'.

Vorm: Per schooljaar 27 introductiecursussen gehouden met betrekking tot sport- en cultuuraanbod.

Wat houdt de Vreedzame aanpak binnen deze interventie in:

1. *Interacteren de context en het project zodanig dat er positieve effecten kunnen ontstaan?* Ja, kinderen komen graag en de leiding is goed geëquipeerd met didactische vaardigheden om de Vreedzame aanpak vorm te geven.
2. *Wordt de interventie adequaat uitgevoerd?* Ja.
3. *Zijn de organisatorische voorwaarden voldoende?* Ja.
4. *Is er samenhang tussen de programmatheorie en de interventie? Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld in de programmatheorie?* Vooralsnog: Ja.
5. *Hoeveel doelgroepleden werden bereikt door de interventies?* Op jaarbasis worden ongeveer voor 27 cursussen gegeven aan ongeveer 270 kinderen. Het kan zijn dat kinderen meerdere trimesters een cursus doen. In dat geval gaat het absolute aantal kinderen dat de Talentencarroussel ondergaat omlaag. Per trimester volgen dus circa 90 kinderen een cursus.
6. *Is de 'hoeveelheid' of intensiteit/dosis van de interventie voldoende?* Het is een cursorische vorm waarin de talenten van de kinderen centraal staan. Kinderen kunnen dus volop participeren en meedoen.
7. *Zijn er doelgroepen die de interventie niet bereikt?* Kinderen tekenen vrijwillig in en doen alle 10 keer mee. Dat vraagt van de kinderen en hun ouders dat ze in staat zijn om die discipline op te brengen iedere keer te verschijnen.
8. *Weet de doelgroep van de interventie?* Ja.
9. *Werken de betrokken stafleden goed samen?* Dat is moeilijk te zeggen over alle cursussen die er gegeven worden. Indruk is dat het vrij goed gaat.
10. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de inhoud van wat ze ontvangen.* De kinderen komen en blijven komen, dus men gaat er van uit dat ze tevreden zijn.
11. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de gang van zaken en het personeel.* Uit de enquêtes blijkt dat de geïnterviewde kinderen tevreden zijn over de leiding.

12. *Een belangrijk aspect van de Vreedzame Wijk is de participatie van kinderen (en evt. ouders). Hoe is dat is vormgegeven?* Het gaat om de ontwikkeling van creatieve vaardigheden. Daarvoor is het een voorwaarde dat kinderen mee kunnen doen, creatief bezig kunnen zijn en te participeren.

Participatietrede: eigenaarschap als het gaat om het product dat ze maken. Als het gaat om vormgeving: meedenken.

Vreedzame buitenschoolse opvang (BSO)

Organisator: Ludens.

Doel: Kinderen worden buiten schooltijden opgevangen.

Vormgeving: De Zeppelin is sinds begin 2009 gevestigd op het multifunctionele centrum de Dreef. Men werkt nog niet Vreedzaam. De leiding moet erg wennen aan de Overvechtse doelgroep. Er zijn een aantal kinderen met gedragsmoeilijkheden (Schelden, niet luisteren en het gezag van de leiding ondermijnen) en deze zetten soms de toon. De leiding geeft aan dat kinderen zich hierdoor niet altijd prettig of veilig zullen voelen. Twee medewerksters deden de Vreedzame cursus. Ludens heeft het beleid dat ze zich aan willen passen aan de kleur van de wijk en daarom doen ze mee met de Vreedzame aanpak.

Iedere dag komen er twee keer twintig kinderen in Zeppelin. Twintig kinderen van vier tot acht jaar en twintig van acht tot twaalf jaar (de norm is tien kinderen per leidster). In totaal zijn er ongeveer zestig kinderen ingeschreven. Er is een wachtlijst. Naar schatting de helft van de kinderen begrijpt waar het om gaat wanneer aspecten van de Vreedzame methode aan de orde komen. De kinderen zijn over het algemeen (75%) niet van Nederlandse herkomst. Ouders zijn meestal werkend of studerende. Ze zijn de enige opvang voor acht tot twaalf jaar in Overvecht.

Ludens is een commerciële organisatie dus de ouders betalen de kosten voor de opvang zelf. Sommige kinderen of ouders hebben een indicatie gekregen zodat de gemeente betaalt. Deze ouders krijgen een BSO+ subsidie voor het feit dat er kinderen met gedragsproblemen op de BSO zijn. Hieruit worden extra faciliteiten betaald.

Dagroutine: Kinderen komen om half vier en ze eten en drinken iets verantwoord. Ze mogen zelf kiezen wat ze gaan doen. Vaak is er een thema, zoals bouwen met constructiemateriaal. Er wordt regelmatig een tevredenheidsonderzoek onder de kinderen en ouders gehouden. In de Zeppelin zijn geen mediators en er wordt ook niet gemedieerd volgens de Vreedzame methode. Dit is wel de planning. Binnenkort gaat men de Vreedzame methode in een werkplan omzetten. Wat houdt de Vreedzame aanpak binnen deze interventie in:

1. *Interacteren de context en het project zodanig dat er positieve effecten kunnen ontstaan?* Er is vraag naar het aanbod en ze hebben een wachtlijst. We mogen dus aannemen dat ze aansluiting bij de doelgroep hebben.
2. *Wordt de interventie adequaat uitgevoerd?* Er is nog geen sprake van een Vreedzame aanpak.
3. *Zijn de organisatorische voorwaarden voldoende?* Ja. Men is tevreden over de voorzieningen. Genoemd wordt: geld voor ontwikkeling van de leidsters en de pedagoge die geconsulteerd kan worden.
4. *Is er samenhang tussen de programmatheorie en de interventie? Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld in de programmatheorie?* Ze zijn nog niet Vreedzaam bezig dus dat is nog niet gerealiseerd.
5. *Hoeveel doelgroepleden werden bereikt door de interventies?* Zestig per week.
6. *Is de 'hoeveelheid' of intensiteit/dosis van de interventie voldoende?* Nee.
7. *Zijn er doelgroepen die de interventie niet bereikt?* Ze werken commercieel en bereiken een betrekkelijk kleine groep.
8. *Weet de doelgroep van de interventie?* Er zijn geen Vreedzame attributen aanwezig.
9. *Werken de betrokken staffleden goed samen?* Ja.
10. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de inhoud van wat ze ontvangen?* Ja.
11. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de gang van zaken en het personeel?* Ja.
12. *Een belangrijk aspect van de Vreedzame Wijk is de participatie van kinderen (en evt. ouders). Hoe is dat is vormgegeven?* Kinderen hebben inspraak in wat ze gaan

doen. Voor het overige vindt de leiding participatie moeilijk te realiseren.

Participatietrede: raadplegen.

Vreedzame Tussenschool

Organisator: Ludens en door de OBO gerekruteerde overblijfouders.

Doel: Kinderen 'blijven over' op school omdat ze niet naar huis kunnen tussen de middag

Vormgeving: Het gaat vaak om kinderen van werkende ouders. Iedere schooldag (behalve op woensdag) is er van twaalf uur tot één uur in een lokaal of andere ruimte in school een gelegenheid om betaald over te blijven. Meestal eten de kinderen snel hun lunch op en gaan dan buiten spelen op het plein o.a. met speelgoed dat Ludens verstrekt. Er is een coördinator en deze trekt moeders aan die het feitelijke overblijfwerk doen. De Ludens leiding is in juni 2009 geschoold door middel van vier bijeenkomsten. Er is per half september 2009 bij de bezochte opvang feitelijk nog geen sprake van Vreedzaam werken, omdat de coördinator nog niet met de moeders rond de tafel geeft gezeten om uit te zetten wat men precies Vreedzaam gaat doen.

Op sommige OBO scholen wordt de overblijf georganiseerd door moeders van de kinderen. Er is sprake van dat OBO medewerkers hier op het Vreedzame gehalte toezien.

Wat houdt de Vreedzame aanpak binnen deze interventie in:

1. *Interacteren de context en het project zodanig dat er positieve effecten kunnen ontstaan.* Kinderen ervaren de TSO niet als school en dus 'hoeven' ze ook geen gebruik te maken van hun Vreedzame repertoire. De implementatie is nog niet stevig neergezet.
2. *Wordt de interventie adequaat uitgevoerd?* Er is per november 2009 nog geen sprake van Vreedzame Tussenschoolse opvang op alle scholen.
3. *Zijn de organisatorische voorwaarden voldoende?* De administratie is een probleem en zorgt voor onregelmatigheden.

4. *Is er samenhang tussen de programmatheorie en de interventie? Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld in de programmatheorie?* Per september 2009 nog niet
5. *Hoeveel doelgroepleden werden bereikt door de interventies?* Ongeveer twintig kinderen per school en daarmee tweehonderd kinderen.
6. *Is de 'hoeveelheid' of intensiteit/dosis van de interventie voldoende?* De indruk is dat de invloed matig is. Het is een betrekkelijk ongestructureerde setting en dan is het niet eenvoudig om een Vreedzaam regime neer te zetten.
7. *Zijn er doelgroepen die de interventie niet bereikt?* Kinderen die tussen de middag thuis zijn. Het is waarschijnlijk dat juist mensen aan de rand van de samenleving geen werk hebben en dus hun kinderen thuis opvangen. Deze mensen worden niet bereikt met de interventie.
8. *Weet de doelgroep van de interventie?* De indruk is dat de kinderen nauwelijks weten dat de Vreedzaam Wijk aanpak hier opgaat. Men zal het eerder in verband brengen met de Vreedzame School omdat de interventie in de school plaatsvindt.
9. *Werken de betrokken stafleden goed samen?* Wisselend.
10. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de inhoud van wat ze ontvangen?* De indruk is dat ouders over het huidige aanbod tevreden zijn. Er zijn steeds ouders die hun kinderen opgeven.
11. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de gang van zaken en het personeel.* De indruk is dat ouders over het huidige aanbod tevreden zijn. Er zijn steeds ouders die hun kinderen opgeven.
12. *Een belangrijk aspect van de Vreedzame Wijk is de participatie van kinderen (en evt. ouders). Hoe is dat is vormgegeven?* Kinderen hebben inspraak in wat ze gaan doen. De leiding ziet niet veel mogelijkheden om kinderen te laten participeren.
Participatietrede: informeren.

Vreedzame Stadsboerderij

Organisator: Gemeente Utrecht/Natuur - en milieucommunicatie.

Doel: De gemeentelijke afdeling Natuur en Milieu communicatie brengt mensen in contact met natuur en milieu; werkt met mensen samen aan een groen, gezond, leefbaar en duurzaam Utrecht; maakt leren leuk en spannend voor jong en oud; biedt ruimte voor ontspanning en recreatie

Vormgeving: In park de Gagel is een stadsboerderij gevestigd die met de bezoekers de planten en dieren verzorgt. De stadsboerderij is sterk gekoppeld aan de speeltuin de Gagel. Er wordt zeker op het terrein van de Vreedzame Wijk veel samengewerkt.

Wat houdt de Vreedzame aanpak binnen deze interventie in:

1. *Interacteren de context en het project zodanig dat er positieve effecten kunnen ontstaan?* Ja. De stadsboerderij is goed en aantrekkelijk vormgegeven.
2. *Wordt de interventie adequaat uitgevoerd?* De leiding heeft een cursus Vreedzame Wijk gedaan. Voor de conflictafhandeling maakt men vaak gebruik van de expertise van de kinderwerkers van de speeltuin.
3. *Zijn de organisatorische voorwaarden voldoende?* Ja
4. *Is er samenhang tussen de programmatheorie en de interventie? Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld in de programmatheorie?* Ja
5. *Hoeveel doelgroepleden werden bereikt door de interventies?* Zeer wisselend en moeilijk aan te geven omdat er een open verbinding is met de speeltuin de Gagel.
6. *Is de 'hoeveelheid' of intensiteit/dosis van de interventie voldoende?* De leiding spreekt relativerend over de dosis Vreedzame invloed op de kinderen, maar onderschat deze mogelijk. Als solitaire interventie zal de stadsboerderij niet veel effect hebben, maar in de reeks van ervaringen die de kinderen in de wijk opdoen is de stadsboerderij een extra bevestiging dat er overal in de wijk voor de Vreedzame aanpak is gekozen.
7. *Zijn er doelgroepen die de interventie niet bereikt?* Niet bekend.
8. *Weet de doelgroep van de interventie?* De kinderen weten dat de stadsboerderij de Vreedzame methode hanteert
9. *Werken de betrokken stafleden goed samen?* Men heeft het idee dat men met elkaar op één lijn zit.

10. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de inhoud van wat ze ontvangen?* Dit wordt door de stadsboerderij niet gepeild. Men heeft de indruk van wel.
11. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de gang van zaken en het personeel?* Dit wordt door de stadsboerderij niet gepeild. Men heeft de indruk van wel.
12. *Een belangrijk aspect van de Vreedzame Wijk is de participatie van kinderen (en evt. ouders). Hoe is dat is vormgegeven?* Participatie komt tot uiting doordat kinderen meedoen met de verzorging van de dieren en de planten.

Participatietrede: informeren/raadplegen.

Vreedzame sportclubs

Organisator: Sportclubs in Overvecht. In 2009 waren dat Erik Verlaan Sport, Tae-Kwon-Do sportschool In Nae Do Kwan.

Doel: Bij de sportscholen staat een karaktertraining voorop. De Do sporten (Japanse vechtsporten) werken met een eed die volgens de beoefenaars 'naadloos aansluit bij de Vreedzame Wijk'. Hierbij staat centraal: hoffelijkheid, integriteit, zelfbeheersing, doorzettingsvermogen en een onoverwinnelijke geest.

Vormgeving: In gehuurde sportzalen wordt Judo en Tae-Kwon-Do les gegeven.

Wat houdt de Vreedzame aanpak binnen deze interventie in:

1. *Interacteren de context en het project zodanig dat er positieve effecten kunnen ontstaan?* Ja.
2. *Wordt de interventie adequaat uitgevoerd?* Uit observatie is geconstateerd dat de Vreedzame aanpak weinig ruimte inneemt in het lesprogramma.
3. *Zijn de organisatorische voorwaarden voldoende?* Moeilijk is dat men geen Vreedzame attributen kan uitstallen. Men heeft daar geen opslagruimte dus dan zou het iedere keer meegenomen moeten worden.
4. *Is er samenhang tussen de programmatheorie en de interventie? Wordt de interventie uitgevoerd zoals bedoeld in de programmatheorie?* Nee.

5. *Hoeveel doelgroepleden werden bereikt door de interventies?* Ongeveer 250 kinderen komen op jaarbasis bij de beide sportscholen.
6. *Is de 'hoeveelheid' of intensiteit/dosis van de interventie voldoende?* Nee, het zal als solitaire interventie niet veel effect hebben, maar in de reeks van ervaringen die de kinderen in de wijk opdoen zijn de sportclubs een extra bevestiging dat er overal in de wijk voor de Vreedzame aanpak is gekozen.
7. *Zijn er doelgroepen die de interventie niet bereikt?* De mensen die niet voor deze sporten kiezen.
8. *Weet de doelgroep van de interventie?* Ja, het is aan de kinderen verteld. Kinderen die niet van een Vreedzame School komen zegt het echter niet zo veel.
9. *Werken de betrokken stafleden goed samen?* Ja.
10. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de inhoud van wat ze ontvangen?* Ja, men redeneert dat anders de kinderen niet zouden komen.
11. *Zijn de doelgroepleden tevreden over de gang van zaken en het personeel?* Ja. Hier geldt ook weer dat ze anders niet kwamen.
12. *Een belangrijk aspect van de Vreedzame Wijk is de participatie van kinderen (en evt. ouders). Hoe is dat is vormgegeven?* De participatie is niet erg groot. Kinderen kunnen aangeven welke oefeningen ze willen doen. Het is de vraag hoe participatie georganiseerd moet worden in een vechtsportschool waar veel zaken sterk geprotocolliseerd zijn. Het idee is dat participatie tot uiting komt in evaluaties van gedrag en samenwerking van trainingen en wedstrijden.

Participatietrede: geïnformeerd/geraadpleegd.

Conclusies en discussie

- Uit de interviews die gepaard gingen met de observaties bleek een grote tevredenheid met de Vreedzame Wijkmethode en met de cursus die men volgde.
- Bij de locaties van de kinderactiviteiten is de zichtbaarheid van de Vreedzame Wijk anders dan in het

handelingsrepertoire van de medewerkers zeer verschillend. In de Speeltuin, het Speelparadijs en de Kinderclubs zie je het logo, weten kinderen een afkoelplek te benoemen en is vaak een agenda van wat er die dag op het programma staat. Op andere locaties, zoals de sportclubs, de Vreedzame tuin de BSO en de TSO is niets te zien. Dat heeft vaak praktische redenen. In de Vreedzame tuin en de sportzalen zijn weinig mogelijkheden om daaraan uiting te geven. Wijkmediatoren zijn buiten de school onherkenbaar.

- We zien het participatieniveau voor kinderen als volgt verdeeld

Participatieniveau	freq	Bereik % kinderen
Eigenaar	1	4%
Meebeslissen	4	18%
Meedenken	3	34%
Geraadpleegd	3	28%
Geïnformeerd	1	16%

- We schatten dat het bereik van alle interventies samen ongeveer rond de 1300 kinderen ligt. Als we een poging doen om op basis van het bovenstaande een zeer grofmazige schatting te doen van het bereik van deze interventies dan zien we dat ongeveer een vijfde van de kinderen te maken krijgen met een interventie die hen uitnodigt tot meebeslissen. Dit is in deze voormeting een betrekkelijk laag resultaat.
- Bij de interventies gericht op volwassenen is twee keer sprake van eigenaarschap en één keer van meebeslissen.
- Tot dusver is de oudercursus Vreedzame Wijk nog niet uitgevoerd. Het is de vraag of het een interventie is die aan zal slaan of dat er alleen een aantal voorwaardelijke hindernissen overwonnen moet worden.
- Er zijn plannen voor verdere uitbreiding van interventies: moedermediatoren, het wijkmanifest.
- Voor een aantal interventies is al afgesproken dat de Vreedzame aanpak geïmplementeerd gaat worden, maar men is nog niet zo ver. Het gaat hier om: de ouderinloop, Coach4you, de BSO Zeppelin.

2.3 Programma impacttheorie Vreedzame Wijk

Een van de meest belangrijke aspecten van het formatief onderzoek is het construeren van een programmatheorie voor het project Vreedzame Wijk.

Bij het ontwikkelen van een programma impacttheorie is de centrale vraag:

Wat kan een eventuele effectiviteit van het programma de Vreedzame Wijk verklaren?

Het is van belang deze vraag te beantwoorden, enerzijds omdat op die manier een onderbouwing van de interventies wordt gegeven en anderzijds omdat het onderbouwen van die interventies weer kan leiden tot nieuwe inzichten die de interventies nader kunnen verrijken. Ook moet in een programmatheorie beschreven worden hoe de interventies de balans van samenhangende keuzes informeert en verandert (Pawson en Tilley 2008). Het moet verklaren hoe het kan dat mensen op basis van de interventies komen tot andere keuzes. Voor het onderzoek is een programmatheorie van direct belang omdat ze aangeeft wat indicatoren zijn voor effectiviteit.

Om de programmatheorie te construeren is de volgende route gekozen:

- We beschrijven wat er aan expliciete verantwoording is gegeven met betrekking tot de theorie achter de interventies in geschreven materiaal en blijkend uit interviews. Deze theoretische noties zijn vergeleken met reeds beschreven theorieën.
- Op basis hiervan is een ondersteunende theorie voor de hypothese gegeven die onder de interventies liggen en deze worden besproken met projectleiding en belanghebbenden.
- Omdat de beleidstheorie niet altijd alle interventies dekt (Horjus en Baerveldt, 2001)

is geanalyseerd of de interventies de doelen volgen die in het kader van het project worden aangeboden (instellingen bieden vaak meer aan dan dat strikt genomen gedekt wordt door hun programmatheorie). Als dat niet het geval is moet er gezocht worden naar aanvullende verklarende theorieën.

- Ook is de ontworpen theorie kritisch getest in de zin dat gekeken wordt naar concurrerende theorieën, algemeen werkzame factoren en afbreukrisico's.
- Vervolgens is ruimte genomen om de perspectieven van het programma te schetsen.
- Dit geheel is aangeboden/besproken met de projectleiding en belanghebbenden waarbij een gemeenschappelijk gedragen definitieve tekst geformuleerd is.

Uitgangspunten programmatheorie Vreedzame Wijk

De programmatheorie van de Vreedzame school is niet dezelfde als de programmatheorie van de Vreedzame Wijk. Waar het in de Vreedzame school gaat over het aanleren van gedrag en attitudes, gaat het bij de Vreedzame Wijk om dat het gedrag dat aangeleerd is in de Vreedzame School ook vertoond wordt in de andere domeinen, namelijk de openbare ruimte (hier valt alle vrijetijdsbesteding buitenshuis onder) en in het thuismilieu.

Als eerste is gekeken naar wat er in beleidsstukken, met betrekking tot de Vreedzame Wijk, aan aannamen over het effect is beschreven.

In Verhoeff & Pauw (2009) wordt aangegeven:

Daarmee wordt een eenduidige pedagogische aanpak ingevoerd in alle organisaties die in de wijk met kinderen in de basisschoolleeftijd werken. Om op die manier de bestaande situatie, waarin de kinderen vaak in teveel van elkaar gescheiden werelden leven (school, thuis, straat), te doorbreken. „„„ worden de pedagogische milieus ‘aan elkaar geknoopt’ en wordt het voor kinderen duidelijk dat er overal dezelfde verwachtingen worden gehanteerd en dezelfde regels en afspraken gelden.

De realiteit van de scheiding tussen de domeinen.

- Een leidster in de speeltuin heeft gemedieerd tussen twee jongetjes. Even later spelen ze weer verder. Als ze naar huis gaan krijgen ze buiten het speeltuinterrein weer hevig ruzie. De leidster loopt er naar toe en vraagt hoe dat nu kan. Het was toch opgelost? Hierop reageert een van de jongetjes: *“Maar we zijn nu toch buiten de speeltuin”*.
- Een meisje slaat binnen de activiteit een kleiner jongetje. Er gaat een medewerker heen die vraagt wat er aan de hand is en dat dat niet de bedoeling is. Het meisje verklaart: *“Het is mijn broertje”*. Met andere woorden: Bij ons in het gezin doen we dat zo.

Uit de nieuwsbrief Burgerschap in de basisschool (november 2008⁹):

Zo is het project De Vreedzame Wijk ontstaan: alle organisaties die te maken hebben met kinderen in de basisschoolleeftijd willen werken met een pedagogische aanpak die is ontleend aan de principes van De Vreedzame School. Het doel is om school, jeugdwerk, de vrijetijdsbesteding, en thuis beter op elkaar aan te laten sluiten. Door die eenduidige pedagogische aanpak in te voeren in alle organisaties die met dezelfde doelgroep proberen we om de bestaande situatie, waarin de kinderen vaak in drie teveel van elkaar gescheiden werelden leven (school, thuis, straat), te doorbreken.

Uit het Jaarplan Brede School Overvecht. Schooljaar 2008 / 2009:

Brede School Overvecht wil de succesvolle aanpak van de Vreedzame School uitbreiden naar een Vreedzame Wijk aanpak, waarmee een aanvang wordt gerealiseerd in het doorbreken van de tot nu toe gescheiden werelden waarin de meeste kinderen leven: school-straat-thuis. Door eenzelfde "pedagogische taal" te spreken verwachten we de problemen die zich voordoen tijdens het werken met kinderen in niet-schoolse situaties te kunnen verminderen.

In de bovenstaande citaten gaat men er vanuit dat

- door de eenduidige pedagogische aanpak kunnen de barrières tussen de te sterk gescheiden werelden waarin de kinderen leven (school, thuis, straat) doorbroken worden.
- daardoor, net als op de Vreedzame School is gebeurd, de problemen verminderen die er in het werken met kinderen in de niet schoolse situatie bestaan.

Naar aanleiding van deze aannamen is in de literatuur naar aanwijzingen gezocht die het model Vreedzame Wijk kunnen ondersteunen en een mogelijk effect van de Vreedzame Wijk kunnen verklaren.

De Brede school wil barrières tussen de diverse domeinen waarin kinderen leven slechten en een wijkbrede aanpak starten. Dat sluit aan bij de trend van community aanpak die het laatste decennium opgang maakt.

Binnen deze stroming gaat men er vanuit dat op het terrein van het welzijn van kinderen het at-risk beleid dat zich richt op individuen en op deeldomeinen van hun leven averechts werkt. De focus van de interventies moet niet zijn dit ene individuele kind dat op een bepaald domein een risico loopt, maar op de gemeenschappen waar alle kinderen leven. Een verandering van focus versterkt het principe dat kinderen opgroeien in gemeenschappen en dat als er één kind een risico loopt in feite alle kinderen binnen die gemeenschap dat risico lopen. In kinderen zijn als het ware een reflectie van het welzijn van de wijk. De wijkbrede aanpak legt de focus waar het hoort, namelijk bij het opbouwen van opvoeding ondersteunende gemeenschappen en niet bij het stigmatiseren van de individuen die binnen een slecht functionerende samenleving het eerst uitvallen (Seita, 2000).

Hypothesen en hun fundering in de literatuur.

Uitgaande van de aannamen in de beleidsstukken en de opgestelde zes doelen van het project (zie pagina 6), kunnen de volgende onderliggende en tot nog toe niet geëxpliciteerde hypothesen over de effectiviteit van de Vreedzame Wijk worden opgesteld.

⁹ <http://www.burgerschapindebasisschool.nl/nieuwsbrieven/2008-november/>

Tabel 2: Hypothesen van de Vreedzame Wijk. .

Doel	Hypothese
1	1.1.1 Als kinderen de vreedzame attributen, waarden en normen, herkennen als horend bij een bepaald domein zullen ze het aangeleerde Vreedzame gedrag daar eerder vertonen.
	1.1.2 Als de vreedzame waarden en normen in een bepaald domein wordt voorgeleefd zullen ze het aangeleerde vreedzame gedrag daar eerder vertonen.
	1.2 Als kinderen buiten de school geconfronteerd worden met uitingen van de Vreedzame School methode, zullen ze daar beter in staat zijn om volgens de Vreedzame School methode conflicten op te lossen.
2	2.1 Als kinderen gemeenschapstaken uitvoeren in de wijk wordt de gemeenschapszin bevorderd.
	2.2 Als kinderen meer inspraak krijgen in bestaande kinderactiviteiten zal daarmee de participatie en de gemeenschapszin worden bevorderd.
3	De toerusting van alle opvoeders in de wijk met de principes van de 'vreedzame aanpak' vermindert de handelingsverlegenheid in de omgang met kinderen (adequaat omgaan met incidenten, brutaal gedrag, escalaties van conflicten, e.d.).
4	Door toerusting van alle opvoeders in de wijk met de principes van de 'vreedzame aanpak' zijn zij beter in staat om hun opvoedende rol op zich te nemen.
5	5.1 Wanneer alle betrokken instanties in de wijk zich de Vreedzame Wijk methode en uitgangspunten eigen hebben gemaakt zal het pedagogisch beleid van wijkinstellingen worden versterkt.
	5.2 Wanneer alle betrokken instanties in de wijk zich de Vreedzame Wijk methode en uitgangspunten eigen hebben gemaakt, zal het collectieve pedagogisch beleid van wijkinstellingen worden versterkt.
6	Wanneer in de leefomgeving van kinderen gebruik wordt gemaakt van de Vreedzame Wijk methode zal de veiligheidsbeleving van kinderen in deze leefomgeving toenemen.

Aan de hand van deze hypothesen worden gegevens uit de literatuurstudies weergegeven.

Transfer van het gedrag

Hypothese 1.1.1: Als kinderen de vreedzame attributen, waarden en normen herkennen als horend bij een bepaald domein zullen ze het aangeleerde vreedzame gedrag daar eerder vertonen.

Hypothese 1.1.2: Als de vreedzame waarden en normen in een bepaald domein wordt voorgeleefd zullen ze het aangeleerde vreedzame gedrag daar eerder vertonen.

Hypothese 1.2: Als kinderen buiten de school geconfronteerd worden met uitingen van de Vreedzame School methode zullen ze ook daar beter in staat zijn om volgens de Vreedzame School methode conflicten op te lossen.

Interventies die hierbij horen: In het wijkaanbod voor kinderen wordt zichtbaar en in methodiek gerefereerd aan de Vreedzame Schoolmethode. Er worden wijkmediatoren getraind die in de wijk kinderen aanspreken op hun gedrag en kleine conflicten tussen kinderen oplossen.

Het centrale thema is hier de 'generalisatie van het gedrag' of 'transfer van gedrag'. Hiermee wordt bedoeld dat gedrag aangeleerd in een situatie - bijvoorbeeld een lessituatie - niet alleen in die les, maar ook in het 'echte leven' wordt uitgevoerd. Dit gebeurt meestal automatisch, maar soms ook niet. Er zijn een aantal sectoren die bijzondere aandacht aan dit probleem besteden omdat er zich bijzondere problemen voordoen die verhinderen dat hun cliënten voordeel hebben van de trainingen die ze ondergingen:

- In de licht verstandelijk gehandicaptenzorg hebben verstandelijk beperkten en vooral cliënten met een autisme verwante stoornis moeite om het geleerde in de ene situatie toe te passen in een nieuwe situatie omdat die omgeving niet worden herkend als een situatie waarin dat

gedrag ook vertoond mag/moet worden (zie Yule & Carr 1980).

- De justitiële inrichtingen. Binnen deze sector is het een heel elementair gegeven dat mensen uit hun gewone leefomgeving worden gehaald en in detentie worden gehouden. In die beslotenheid krijgen ze vaardigheden en ander gedrag aangeleerd met als doel dat men dat buiten de muren van de inrichting ook gaat vertonen. Het is bekend dat dit geen succesvolle strategie is (zie o.a. Horjus & Baerveldt. 2001).

In beide sectoren zijn er ook ideeën hoe je daar vervolgens mee om moet gaan, namelijk:

- Train in verschillende situaties zodat leerlingen begrijpen dat de vaardigheden in verschillende situaties toegepast kunnen worden (Kok e.a. 1981. Stichting Werken met Goldstein 2009).
- Geef huiswerk op voor de 'real-life' omgeving (Stichting Werken met Goldstein, 2009).
- Laat de trainingssituatie zo veel mogelijk lijken op de situatie waarin uiteindelijk het gedrag vertoond moet worden. Door middel van rollenspelen kunnen 'real-life' situaties gesimuleerd worden (Kok e.a. 1981, Yule & Carr, 1980, Stichting Werken met Goldstein, 2009).
- Train de mensen in hun normale omgeving. Hierbij is het probleem van de transfer omzeild (Donovan & Spence, 2005, Yule & Carr, 1980).
- Ontwikkel een training specifiek voor de generalisatie omgeving (Stichting Werken met Goldstein, 2009).
- Geef inzicht in de algemene principes van het leerproces (Stichting Werken met Goldstein, 2009).
- Laat het gedrag belonen door mensen in de 'real-life' situatie. (Stichting Werken met Goldstein, 2009).
- Houd rekening met contextuele factoren, stressoren, familieproblemen etc. (Donovan & Spence, 2005)
- In de justitiële inrichtingen bestaan programma's waarbij begeleiding wordt geboden voor de laatste periode van detentie en de eerste periode buiten de muren, in een intensief traject. (Eekert & van Lierop, 2008; Spirit, 2009) om hen op die manier te laten wennen aan de nieuwe omgeving.

We zien dat de bovenstaande literatuur het probleem van de transfer wel onderkent, maar er geen verklaring voor geeft. In andere literatuur wordt wel indirect aangegeven hoe het kan dat gedrag tegen verwachtingen in onder bepaalde omstandigheden niet vertoond wordt.

In de Theory of Planned Behavior van Icek Ajzen (Ajzen 1991, 2009; Kok, 1981; de Vries, 1993) wordt beschreven dat gedrag niet alleen wordt bepaald door een intentie, maar vooral ook door de perceptie van de sociale norm van belangrijke anderen. Met andere woorden: er wordt eerst gepeild hoe de belangrijke anderen over het gedrag denken, dan wordt er bedacht hoe het gedrag zich daarmee verhoudt en aan de hand van die afweging wordt besloten om wel of niet te handelen. In het geval van de Vreedzame Wijk zou dat kunnen betekenen dat een kind het op school aangeleerde gedrag moeilijker vertoont in andere systemen als het merkt dat de heersende normen daar anders zijn. Andersom zal het kind het gedrag makkelijker vertonen als daar dezelfde normen gelden als op de Vreedzame School. Deze theorie ondersteunt de aanname dat het goed is om de pedagogische milieus 'aan elkaar te knopen' waarbij er dan een gedeelde 'pedagogische taal' wordt gesproken.

In de 'Broken-Window-theorie' (Keizer e.a. 2008) komt naar voren dat zichtbare verloedering leidt tot criminaliteit. De ratio hierachter is hetzelfde als in de Theory of Planned Behavior. In de verloedering is een norm zichtbaar, namelijk: Niemand vindt dat deze plek het waard is om onderhouden te worden¹⁰. Kinderen zullen zich dus aanpassen aan die norm. Uitdrukkelijk komen in de Broken-Window de visuele aspecten aan de orde: graffiti, rommel op straat en de naamgever: ingegooide ruiten maar ook het omgekeerde: Een nette muur, een opgeruimde straat en glas wat heel is. Hoewel het omgekeerde niet is onderzocht heeft de logica te veronderstellen dat positieve uiterlijke kenmerken - in geval van de Vreedzame Wijk: het logo, de petjes, de gedragsregels, de aanwezigheid van een

¹⁰ Gedachtegang van de potentiële wetsovertreder is dan: "en dus zal waarschijnlijk niemand ingrijpen als er een overtreding wordt begaan" (Pawson & Tilley, 2008).

mediator - een positieve uitwerking heeft op het gedrag van de kinderen.

In de theorie van Kohlberg over morele ontwikkeling (Kohlberg, 1981; Kroger, 1989) komt naar voren dat gedurende de ontwikkeling van kinderen de normen en waardenoriëntatie verschuift van een volledige gerichtheid op het eigenbelang naar het in gedrag en oordelen meewegen van de mening van belangrijke anderen. Boom en Brugman (2005) deden veel onderzoek onder jongeren. Ze komen vanuit hun onderzoek tot de conclusie dat het morele klimaat - en dat komt overeen met de 'perceptie van de sociale norm' - een goede voorspeller is van het gedrag. Al kunnen jongeren meer moreel handelen en oordelen, dan nog zullen ze zich aan een lager moreel klimaat aanpassen en dat zullen ze des te meer doen als ze onder stress komen te staan. Vervolgens is het advies om het morele klimaat aan te pakken als men individueel gedrag wil veranderen. Dat is echter geen eenvoudige opgave omdat antisociaal gedrag een sterkere invloed heeft op de perceptie van de morele atmosfeer dan andersom de morele atmosfeer invloed heeft op antisociaal gedrag.

Dat er een heel sterke invloed uitgaat van de groep komt ook naar voren uit recent onderzoek van Klucharev e.a. (2009) die vonden dat iedereen in hun proefopstelling zijn mening bijstelde in de richting van de mening van het collectief. Hierbij concludeerden ze vervolgens dat dit een algemeen menselijke trek is.

Conclusie: Vanuit de literatuur wordt ondersteuning gevonden voor de hypothesen met betrekking tot doel 1. Er komt naar voren dat er een grote invloed uitgaat van de groep, het collectief, de perceptie van de sociale norm en belangrijke anderen. De transfer van Vreedzame vaardigheden van school naar de andere domeinen/microsystemen hangt dus voor een belangrijk deel af of men in die context uitingen van Vreedzame normen en waarden (attituden, vocabulaire, rituelen, attributen) waarneemt. De verwachting is dat de gevoeligheid voor het morele klimaat toeneemt wanneer kinderen bezig gaan met het oplossen van conflicten zoals gemeld in hypothese 1.2. Een conflict betekent al automatisch dat de stress toeneemt. Zeker als het een conflict is waar men zelf als partij in betrokken is,

wordt het wel heel moeilijk om conflictoplossend gedrag te vertonen.

Gemeenschapstaken

Hypothese 2.1: Als kinderen gemeenschapstaken uitvoeren in de wijk wordt de gemeenschapszin bevorderd.

Interventies die hierbij horen: In de Vreedzame School worden kinderen uit de bovenbouw getraind om gemeenschapstaken uit te voeren voor de wijk (interventie in ontwikkeling).

De termen gemeenschapszin en burgerschap worden in het algemeen door elkaar heen gebruikt. Het gaat bij beiden om het zich belangeloos inzetten voor de samenleving. In de Verenigde Staten is in de afgelopen jaren een commissie van wetenschappers uit verscheidene disciplines bijeen geweest om een samenhangend programma voor een positieve opvoeding en welzijn van kinderen op te zetten en te stimuleren (Commission on Children at Risk, 2003). De commissie kwam tot de conclusie dat mensen fysiologisch gezien ingesteld zijn om zich te verbinden met andere mensen. Ze kunnen alleen psychologisch en fysiek gezond leven in een warme en liefdevolle omgeving. Niet alleen het in contact staan met betekenisvolle anderen, maar ook het in contact staan met morele betekenis en het gevoel hebben *'om een deel te zijn van iets dat groter is dan jezelf'* draagt bij aan gezonde ontwikkeling (Brooks, 2004). Het doen van gemeenschapstaken, vrijwilligerswerk - niet omdat het moet van anderen, maar omdat kinderen zelf anderen willen helpen - kan kinderen het gevoel geven 'deel van een groter geheel' te zijn. Naast het gegeven dat het goed is voor de ontwikkeling van kinderen kan een samenleving niet bestaan zonder mensen die belangeloos 'iets doen voor een ander'. Het is de smeerolie van de samenleving. Zonder vrijwillige inzet is er geen sport, geen Rode Kruis, etc. Een attitude waarbij men belangeloos iets over heeft voor een ander is ons niet aangeboren, dat blijkt onder andere uit het werk van Kohlberg over de ontwikkeling van het morele denken (Kohlberg, 1981) en een democratie-gen is nog niet bij de

mens vastgesteld (de Winter, 2006). Burgerschap, of het zich inzetten voor anderen, moet kinderen aangeleerd worden in de opvoeding.

In verband hiermee stelt Gutmann dat een democratische samenleving zich steeds opnieuw moet reproduceren en dat het daarbij gaat om meer dan een gedragsaanpassing, maar om het begrijpen en het onderschrijven van de kernwaarden van democratie (1993 p. 3-4). Reproductie is alleen mogelijk wanneer er een 'democratische wil' ontstaat en deze moet voorgeleefd en beargumenteerd worden. Bij het doen van een gemeenschapstaak komt dit aspect aan de orde. Er is een verschil of dit opgelegd wordt door de sociale omgeving, of dat men de taak doet uit vrije wil. De grens hiertussen is - zeker bij kinderen - moeilijk te trekken.

Hoewel Gutmann aangeeft dat deze attitude voorgeleefd en beargumenteerd moet worden geeft andere literatuur aan dat het aanleren komt uit 'het doen'. Een verklaring daarvan geeft de theorie van Bem (1972) waarin naar voren komt dat in veel gevallen gedrag voorafgaat aan het ontwikkelen van een attitude, waar de algemene mening meestal is dat gedrag juist voortkomt uit een attitude. Het doen van klasstaken en schooltaken is vanuit dit perspectief een zinvolle voorbereiding op het doen van gemeenschapstaken en vrijwilligerswerk in de samenleving. Ook Biesta e.a., (2009), Lawy & Biesta, (2006); Lawy e.a. (2009) benadrukken in hun studies onder tieners dat het leren van burgerschap door vrijwilligerswerk te doen belangrijk is. Ook de ontwikkeling van het schoolcurriculum is daarbij belangrijk.

Ze geven aan dat het nodig is het aangeleerde gedrag ook buiten de school te stimuleren. Hier ligt eenzelfde barrière tussen de domeinen zoals die ook bij de hypothesen van doel 1 werden geconstateerd. Gevolg hiervan is dat wanneer de attitude ook buiten het schooldomein wil beklijven er ook daar 'citizenship' moet worden aangeleerd. Daarbij is het de vraag of het wel beklijft, want Zaff (2002) beschrijft een meta-evaluatie over dit onderwerp waaruit blijkt dat de resultaten over het algemeen net zo lang blijven bestaan als de deelname aan het burgerschapsprogramma duurt. Op duurzamer effecten hebben lange termijn invloeden als het rolmodel van de ouders die zelf ook vrijwilligerswerk doen een belangrijke invloed. Een ondersteunende buurt heeft ook een positieve invloed op de

bereidheid om zich vrijwillig in te zetten (Wilkenfeld e.a. 2008). In buurten met een hoge support was dit 64% tegenover 49% in een buurt met een lage support. Het aspect van de gepercipieerde sociale norm van Ajzen (1991) of het morele klimaat van Kohlberg (Boom en Brugman, 2005) speelt hier klaarblijkelijk een belangrijke rol.

Conclusie: In de literatuur vinden we onderbouwing voor de hypothese 2.1. Het nut van het zich inzetten voor de samenleving wordt van als belangrijk gezien niet alleen voor de samenleving, maar ook voor een goede ontwikkeling van de persoon zelf. Het zich onderdeel voelen van een groter geheel, een groep mensen, maar ook idealen blijkt een positieve uitwerking te hebben op de menselijke ontwikkeling. Verder komt naar voren dat het doen van feitelijke taken en vrijwilligerswerk een voorwaarde is voor het ontwikkelen van gemeenschapszin, al zijn er kritische commentaren over de duurzaamheid van die resultaten van programma's. Deze zouden er alleen zijn voor de duur van het programma.

Hypothese 2.2: Als kinderen meer inspraak krijgen in bestaande kinderactiviteiten zal daarmee de participatie en de gemeenschapszin worden bevorderd.

Interventies die hierbij horen: In het aanbod van kinderactiviteiten in Overvecht zijn mogelijkheden voor participatie.

Anders dan in de vorige hypothese is hier de onafhankelijke variabele de mate van inspraak die effect heeft op participatie en gemeenschapszin. Nu is inspraak al zeer verwant aan participatie: Als men gebruik maakt van meer inspraak participeert men automatisch meer. Kinderen hoeven alleen maar mee te willen doen en dat is een aspect waar ze goed in zijn. Dewey beschrijft dat kinderen graag meedoen aan activiteiten die de ervaring verrijken (1997). Hierbij speelt de immateriële beloning een belangrijke rol (de activiteit is aantrekkelijk of men pleziert er belangrijke anderen mee). Om de mate van participatie aan te geven beschreef Roger Hart een participatieladder (1997) waarin hij door middel van 'sporten' op de ladder aangeeft hoe kinderen kunnen

deelnemen aan maatschappelijke processen. Aan de voet van de ladder ontbreekt iedere participatie, aan de top is de participatie compleet. De onderste drie treden worden wel symbolische participatie genoemd omdat ze de betrokkenen geen echte medezeggenschap oplevert. De treden zijn als volgt:

1. Manipulatie. Kinderen worden gebruikt voor de doeleinden van volwassenen.
2. Decoratie. Kinderen vormen het decor als rechtvaardiging van het handelen van volwassenen.
3. Afkopen. Kinderen krijgen wel de gelegenheid om mee te praten, maar hun stem wordt feitelijk niet gehoord.
4. In opdracht maar geïnformeerd. Volwassenen ontwikkelen activiteiten en voeren deze uit. Kinderen worden zodanig geïnformeerd, dat ze het begrijpen en weten wie beslist en waarom.
5. Geconsulteerd en geïnformeerd. Kinderen nemen initiatieven en voeren deze activiteiten uit. Kinderen krijgen inzicht en hun mening krijgt een serieuze behandeling.
6. Initiatief bij volwassenen, kinderen beslissen mee. Volwassenen nemen initiatieven. Bij de voorbereiding en besluitvorming worden kinderen uitgenodigd volledig te participeren om te komen tot gedeelde beslissingen.
7. Initiatief en leiding bij kinderen. Kinderen nemen initiatieven en beslissingen zonder tussenkomst van volwassenen.
8. Initiatief bij kinderen, kinderen en volwassenen beslissen samen. Kinderen nemen initiatieven, bereiden beslissingen voor en beslissen zelf in goed overleg met volwassenen.

Participatie en eigenaarschap zijn als begrippen ook weer sterk verwant (Brug e.a. 2007, p 181). De bovenstaande ladder kan ook gezien worden als een model voor eigenaarschap. Wanneer het lukt om kinderen zich eigenaar te laten voelen voor een taak in de samenleving zal dit hun inzet vergroten.

Conclusie: De wetenschappelijke literatuur geeft onderbouwing voor deze hypothese. Inspraak leidt tot participatie en dat leidt tot meer gevoel van eigenaarschap wat de inzet zal doen toenemen.

Handelingsbekwaamheid.

Hypothese 3: De toerusting van alle opvoeders in de wijk met de principes van de 'Vreedzame Aanpak' vermindert de handelingsverlegenheid in de omgang met kinderen (adequaat omgaan met incidenten, brutaal gedrag, escalaties van conflicten, e.d.).

Interventies die hierbij horen: Alle uitvoerders van het jeugdaanbod zijn getraind in het uitvoeren van de Vreedzame methode. Voor ouders is een cursusaanbod Vreedzame Wijk beschikbaar. Vreedzame vormgeving van ouderinloop en andere Cumulus activiteiten met ouderparticipatie

De logica achter deze hypothese is betrekkelijk eenvoudig. Het cursusprogramma van de training Vreedzame Wijk leert de opvoeders een aantal attitudes en vaardigheden dat hen helpt adequater om te gaan met de kinderen in het werk. In de cursusbijeenkomsten komt naast de aandacht voor de inhoudelijke Vreedzame aspecten ook tal van vaardigheden aan de orde. Bijvoorbeeld met betrekking tot hoe men de kinderen beter op het onderwerp kan betrekken door hen te laten focussen. Dit wordt onder andere gedaan door het gebruik van agenda (de cursisten en later de kinderen hebben het nodig om constant te weten waar men ook al weer mee bezig was en de agenda maakt dat duidelijk). In de cursus wordt ook veel aandacht besteed aan de concrete knelpunten/behoefte over hoe te handelen in geval van incidenten die de voortgang van de activiteit bedreigen. De didactiek die gebruikt wordt is een betrekkelijk algemeen gebruikte in volwasseneneducatie met een afwisseling van technieken: samen spreken over het onderwerp, individuele opdrachten, lezen van theoretische onderbouwing, oefenen van vaardigheden, audiovisuele presentatie en uitleg. In de opbouw van de cursus zijn de onderdelen van de leercirkel van Kolb¹¹ te herkennen (o.a. Raschick, 1998). Dit is één van de meest prominente modellen voor het ontwikkelen van een cursus. De cursus Vreedzame Wijk is nooit op effecten onderzocht. Uit observatie is vastgesteld dat er grote tevredenheid is onder de

¹¹ http://nl.wikipedia.org/wiki/David_Kolb

cursisten die aangeven dat ze deze cursus echt nodig hebben/hadden.

De Theory of Planned Behavior (Ajzen 1991, 2009; Kok, 1981; de Vries, 1993) geeft aan dat gedrag wordt bepaald door een Attitude, gepercipieerde Sociale Norm en Eigen Effectiviteit. In het geval van medewerkers die met kinderen werken in Overvecht is er een overwegend positieve attitude ten opzichte van kinderen. Ook de Sociale Norm staat positief ten opzichte van het uitvoeren van kinderwerk. Het wordt immers door hun werkgevers, ouders en kinderen verwacht en deze sociale

norm wordt nog sterker met de uitspraak dat alle jeugdwerk in Overvecht Vreedzaam wordt. Het probleem ligt bij de Eigen Effectiviteit. Er was *“niet alleen bij de betrokken instanties een ongelofelijke behoefte aan pedagogische handvaten, maar ook aan handvaten die ook nog een positieve sfeer met zich mee brachten”* (Citaat van programmaleiding C. Verhoeff op 29-5-2009). Met het aanleren van vaardigheden wordt aan alle drie de voorwaardelijke gedragsdeterminanten van de Theory of Planned Behavior voldaan zodat het gedrag uitgevoerd kan worden.

Conclusie: De hypothese wordt door de literatuur ondersteund. De

vaardigheden die aangeleerd worden in de cursus waren een ontbrekende voorwaarde voor het kunnen uitvoeren van het gedrag. Een kanttekening bij deze hypothese is dat het bereiken van ouders wat dit betreft nog niet voldoende is geslaagd.

Gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid

Hypothese 4: Door toerusting van alle opvoeders in de wijk met de principes van de ‘Vreedzame Aanpak’ zijn zij beter in staat om hun opvoedende rol op zich te nemen.

Interventies die hierbij horen: Alle uitvoerders van jeugd aanbod zijn getraind in het uitvoeren van de Vreedzame methodiek. Ouders kunnen deelnemen aan een oudercursus (van ROC of de Vreedzame School). Vreedzame vormgeving van alle oudercontactmomenten als ouderinloop en andere Cumulus activiteiten met ouderparticipatie. De maatjesprojecten van Cumulus.

In hypothese 3 staat het gebrek aan vaardigheden en de handelingsverlegenheid centraal. In deze hypothese wordt gesteld dat wanneer deze handelingsverlegenheid is verminderd, men beter in staat is de opvoedende rol in te nemen. Er is in dit geval sprake van ‘opvoedingsverlegenheid’: volwassenen die met kinderen te maken hebben aarzelen om de rol van opvoeder op zich te nemen. Hierbij is geen sprake van een tekort aan vaardigheden, maar van een attitude. Is het gewenst om de opvoedersrol te nemen voor kinderen die niet de jouwe zijn? In de cursus Vreedzame Wijk wordt aan dit onderwerp ruim aandacht besteed (Eduniek, 2009). Aan de orde komen in verband hiermee:

- De problematiek van de verregaande individualisering van de maatschappij.
- De scheiding van de diverse levensdomeinen van kinderen.
- De noodzaak van de eenduidige en wijkbrede aanpak.
- De noodzaak van ondersteunende sociale structuren ten behoeve van ouders en de opvoeding.
- De noodzaak van sociale cohesie.
- De rol van de werkers in de Vreedzame Wijk.

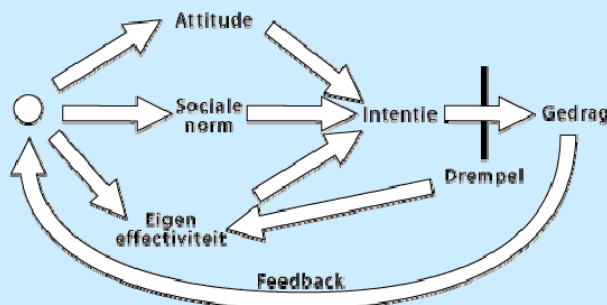
Gedragsdeterminanten van de Theory of Planned Behavior

Attitude: de mate waarin het gedrag positief of negatief gewaardeerd wordt.

Gepercipieerde Sociale Norm: De waargenomen sociale druk om het gedrag wel of niet te vertonen.

Effectiviteit/Behavioral Control: De perceptie van de eigen mogelijkheid om bepaald gedrag te kunnen vertonen.

Als deze determinanten positief staan ten opzichte van een bepaald gedrag, komt men tot een intentie om dit gedrag te uit te voeren. Dit wordt ook uitgevoerd tenzij een onvoorziene Drempel/Barrière het gedrag toch nog voorkomt. De Drempel hangt samen met de Effectiviteit/Behavioral Control. Een te hoge Drempel remt de Effectiviteit. Het gedrag levert weer nieuwe informatie die Attitude, Sociale Norm en de Effectiviteit beïnvloedt.

De centrale boodschap is hier dat alle kinderen waar opvoeders mee te maken krijgen in feite 'hun kinderen' zijn, waar ze een verantwoordelijkheid voor hebben. Ook in de literatuur wordt beschreven dat volwassenen die niet tot de familie behoren een belangrijke rol in opvoeding kunnen vervullen als zij zich verbinden aan de kinderen (Scales e.a. 2006). Voorwaarde is dan wel dat kinderen zich gewaardeerd voelen en men zich richt op competentie, verbondenheid, karakter, zorg dragen voor elkaar en participeren (Scales e.a. 2006 p 411).

Aan de hand van de Theory of Planned Behavior is te constateren dat in de cursus vaardigheden (Eigen Effectiviteit) worden aangeleerd en dat met de motivering in de cursus de attitude ingevuld wordt. De sociale norm wordt bepaald door actoren op twee domeinen. Ten eerste het domein van het werk met de werkgever en de collega's. Beide staan positief tegenover het op zich nemen van de opvoedersrol. De werkgever omdat men zich als instelling die met kinderen werken in Overvecht achter de principes en methoden van de Vreedzame Wijk heeft gesteld en de indruk is dat dit besluit wordt gedeeld door de algemene opinie onder de werkers binnen de instellingen. Ten tweede is er het thuisdomein van de kinderen, dat in belangrijke mate bepaald wordt door de ouders. In Overvecht is een belangrijk deel van de bevolking van origine Marokkaans. Van der Valk (1995) beschreef dat deze ouders vanuit de traditie de neiging hebben om de eigen verantwoordelijkheid voor de opvoeding te beperken tot de muren van het eigen huis. Daarbuiten zijn de verantwoordelijken voor dat domein de baas over hun kinderen. Zij zullen dus niet negatief staan tegenover beroepskrachten een opvoedersrol nemen ten opzichte van hun kinderen. Van ouders uit overige bevolkingsgroepen zijn geen gegevens bekend.

Ook bij deze hypothese de kanttekening dat het bereiken van ouders wat dit betreft nog niet voldoende is geslaagd.

Conclusie: Er is literatuur die de hypothese ondersteunt. De attitudes die de cursisten worden bijgebracht in de cursus zijn in Overvecht naar verwachting de belangrijkste nog

ontbrekende schakels die voorkwamen dat beroepsopvoeders hun opvoedersrol en opvoedersverantwoordelijkheid namen.

Neuzen in dezelfde richting

Hypothese 5.1: Wanneer alle betrokken instanties in de wijk zich de Vreedzame Wijk methode en uitgangspunten eigen hebben gemaakt zal het pedagogische beleid van de individuele wijkinstelling worden versterkt.

Interventies die hierbij horen: Alle betrokken instanties worden gevraagd de methode en uitgangspunten van de Vreedzame Wijk in hun instellingsbeleid op te nemen en een implementatie/kwaliteitsborgingplan op te stellen.

De situatie voor aanvang van het programma Vreedzame Wijk was dat behalve bij Ludens er bij de betrokken partners geen sprake was van een samenhangend pedagogisch beleid. Met het omarmen van in ieder geval een aantal pedagogische principes (participatie van kinderen en jongeren centraal, eigen kracht benutten, positief sociaal gedrag versterken, constructieve conflictoplossing) zoals die in de Vreedzame Wijk centraal staan, er dus uiteindelijk een kader voor pedagogisch handelen voor de medewerkers van die instellingen ontstaat, voor het personeelsbeleid (werving, coaching en begeleiding e.d.). De theoretische onderbouwing van deze hypothese en hoe er effecten kunnen ontstaan door het accepteren en implementeren van de methode is gelijk aan de onderbouwing van hypothesen 3 en 4.

Conclusie: De hypothese wordt door de literatuur ondersteund. De vaardigheden en attitudes die door middel van het Vreedzame Wijk methode ingebracht worden bij de betrokken instanties waren ontbrekende voorwaarden die het pedagogische beleid versterken.

Hypothese 5.2: Wanneer alle betrokken instanties in de wijk zich de Vreedzame Wijk methode en uitgangspunten eigen hebben gemaakt, zal het collectieve pedagogisch beleid van wijkinstellingen worden versterkt.

Interventies die hierbij horen: Als bij Hypothese 5.1.

In Overvecht wordt door middel van de Vreedzame Wijkmethode één wijkbrede opvoedkundige methode met bijbehorende attributen en taalgebruik ingevoerd zodat *'alle neuzen in Overvecht de zelfde kant uit komen te staan'* (Verhoeff en Pauw, 2009).

In de literatuur is een voorbeeld van eenzelfde brede aanpak terug te vinden in de 'Asset-Building-Approach'¹² (Mannes, Roehlkepartain & Benson, 2005). Deze aanpak moet leiden tot een autoritatieve gemeenschap die de zorg voor kinderen als een gedeelde verantwoordelijkheid voor verschillende generaties ziet, die sociale ondersteuning en sociale controle biedt en die belangrijke waarden ten aanzien van opvoeding met elkaar deelt en zo in sociale bindingen voorziet (Commission on Children at Risk, 2003). Hierbij wordt breed ingezet op de ontwikkeling van het welzijn van kinderen voor een hele gemeenschap (wijk). Het doel is dat het meer rendement oplevert voor de kinderen. Seita (2000) geeft aan dat het focussen op alle kinderen in een 'at-risk' wijk meer effect heeft dan wanneer men zich alleen op de 'at-risk-kinderen' richt. Die lopen het risico door de speciale aandacht te worden gestigmatiseerd. En dat terwijl in een wijk waar sommige kinderen de stempel at-risk krijgen, in feite alle kinderen risico lopen (Seita, 2000, p82).

Mannes, Roehlkepartain & Benson, (2005) geven een beschrijving van elementen die bij een dergelijke aanpak horen (p.247): het kweken van bereidheid, energie en betrokkenheid bij alle partijen in de wijk; het opzetten van een operationele structuur; het opbouwen van de opvoedingscapaciteiten van de gemeenschap door: 1 het uitnodigen van volwassenen om duurzame relaties aan te gaan met kinderen; 2 het mobiliseren van jonge mensen om hun krachten in te zetten; 3 het opzetten/stimuleren van programma's die een verrijking geven van de opvoeding en die voor iedereen beschikbaar is; 4 het activeren van alle sectoren in de gemeenschap om met dit programma mee te doen; 5 Het beïnvloeden van beleidsmakers, media en opinieleiders om dit project te ondersteunen. Deze elementen zien wij terug in de Vreedzame Wijkmethode.

Ook in organisatorische zin vertoont de aanpak van de Vreedzame Wijk overeenkomsten met de Asset-Building-Approach. Een goede implementatie vraagt om goede trainingen en begeleiding van alle partijen die een rol spelen in de invoering van het programma. En, net als de projectleiders van De Vreedzame Wijk, wordt in de Asset-Building-Approach grote waarde gehecht aan passievol leiderschap; personen die naast de organisatorische vaardigheden, de passie hebben om de visie van het project te verspreiden. Er is nog weinig materiaal voorhanden dat aangeeft of deze brede strategie gericht op versterking van de ontwikkeling van kinderen echt werkt. Wel is uit onderzoek bekend dat het stimuleren van een positieve ontwikkeling goede effecten heeft op kindermwelzijn (zie o.a. Gavin e.a., 2009; Huppert, 2009; Search Institute, 2002). Ook is bekend dat overeenkomsten in het hanteren van pedagogische normen en waarden tussen verschillende domeinen waar kinderen opgroeien een positief effect heeft op de ontwikkeling van het kind (Lohman, Kaura en Newman, 2007). Hoewel hierover geen literatuur beschikbaar was is de verwachting dat het minder gestructureerde kinderwerk in de wijk, waar het moeilijker is om eigenstandig een pedagogische structuur neer te zetten sterk zal profiteren van het feit dat er op de meer gestructureerde terreinen zoals de school gebruiken, cognities en taal aangeleerd is waaraan zij kunnen refereren.

Net als bij de hypothese 2.1 kan bij de opvoeders hetzelfde gebeuren als bij de kinderen: Het *'deel te zijn van iets dat groter is dan jezelf'* wat vertaald kan worden als 'gezamenlijk voor dezelfde taak staan'. Bij opvoeders speelt dus - net als bij de kinderen zoals in hypothese 1 - het aspect van de gepercipieerde sociale norm van Ajzen (1991) of het morele klimaat van Kohlberg (Boom en Brugman, 2005) een belangrijke rol. Hierbij moet echter opgemerkt worden dat in de besproken literatuur erg veel aandacht is voor de rol van de primaire opvoeders, namelijk de ouders. In het geval van de Vreedzame Wijk Overvecht krijgt dit weliswaar de aandacht, maar het bereik van die aandacht is niet groot. Naast de professionals, moeten ook de ouders mee in de brede aanpak betrokken worden, zo niet dan zal dit afbreuk doen aan het effect van de interventies op dit terrein.

¹² Zie onder andere: <http://www.search-institute.org/developmental-assets>.

Conclusie: De hypothese wordt door de literatuur ondersteund. Met betrekking tot een brede wijk-aanpak zijn in de literatuur nog niet veel resultaten bekend, maar kijkend naar onderdelen van een vergelijkbare aanpak zal het effect kunnen zijn dat de opvoedingsverantwoordelijkheid wordt gedeeld en hiermee kinderwelzijn wordt bevorderd. Primaire opvoeders dienen in Overvecht echter meer aandacht te krijgen.

Algemeen gevoel van veiligheid

Hypothese 6: Wanneer in de leefomgeving van kinderen gebruik wordt gemaakt van de Vreedzame Wijk methode, zal de veiligheidsbeleving van kinderen in deze leefomgeving toenemen.

Interventies die hierbij horen: De inzet van wijkmediatoren. Verder alle kinderwerk in de wijk waar kinderen (bekend en niet bekend met de Vreedzame School/Wijk) worden geconfronteerd met de methoden, routines en fysieke vormgeving van de Vreedzame Wijk en worden uitgenodigd daarin te participeren.

In deze hypothese gaat het om de veiligheid die kinderen zelf beleven, maar ook wordt de veiligheid die ouders signaleren in ogenschouw genomen. Het gaat hierbij om dezelfde bewering vanuit een verschillend perspectief bekeken.

De vraag is hier hoe de Vreedzame Wijkmethode invloed kan hebben op de veiligheid. Oppelaar en Wittebrood (2005, p32-42) beschrijven dat het gevoel van sociale veiligheid wordt bepaald door de volgende sociale factoren:

- De inrichting van de publieke ruimte. In hun studie ging het om de publieke ruimte, maar het kan in principe om ieder domein gaan. Hierbij speelt toezicht een belangrijke rol.
- De sociale samenstelling van de bevolking. Hierbij speelt een rol dat bewoners zich onveiliger voelen in buurten met een lage sociaaleconomische status. Daarnaast blijkt dat 'witte' autochtone inwoners zich onveiliger voelen in een wijk waar in een betrekkelijk hoog tempo bewoners zijn komen wonen van buitenlandse afkomst.

- De sociale cohesie. Naarmate er meer onderling vertrouwen en gemeenschappelijke verwachtingen tussen mensen in een bepaalde omgeving bestaan, zal men zich daar veiliger voelen. *'Het gaat in zekere zin om collectieve zelfredzaamheid, om de gedeelde bereidheid zich in te zetten voor de 'publieke zaak''*. (p.39)
- De mate van verloedering met feitelijke overlast en criminaliteit. Hierin kan de Broken Window Theory in herkend worden.

Deze factoren hebben invloed op de perceptie van risico en deze heeft weer invloed op de angstgevoelens of omgekeerd veiligheidsgevoelens. Daarnaast geeft de theorie aan dat de media hier een rol in hebben. Naarmate er meer over incidenten gemeld wordt, neemt de perceptie van risico's toe en daarmee de onveiligheidsgevoelens.

In deze factoren kunnen een passieve en een actieve component herkend worden. Mensen ondergaan passief de veranderde samenstelling van de buurt, de overlast/criminaliteit en de verloedering en middels de sociale cohesie krijgt men weer actief grip op de buurt.

Met betrekking tot de interventies die in het kader van de Vreedzame Wijk worden uitgevoerd moet er onderscheid gemaakt worden tussen de gestructureerde omgevingen (de speeltuin, het buurthuis, etc.) en de ongestructureerde omgevingen (de straat, het park etc.). In de gestructureerde ruimte is de Vreedzame Wijk de pedagogische methode geworden waar medewerkers zich opstellen als opvoeder en waar gezorgd wordt voor een adequate afhandeling van conflicten (door mediatie) en participatie. Per november 2009 worden ook wijkmediatoren actief binnen het kinderwerk. In het licht van de factoren zoals die door Oppelaar en Wittebrood worden genoemd wordt aangenomen dat door de interventies de factor toezicht wordt verbeterd doordat werkers de opvoedingsrol nemen, de sociale cohesie positief wordt beïnvloed doordat er participatie mogelijk is. Daarnaast zal de overlast afnemen doordat er adequaat om wordt gegaan met conflicten. Het is zeer aannemelijk dat de veiligheid in de gestructureerde omgeving van kinderen toeneemt met het instellen van de Vreedzame Wijk methode.

Per november 2009 is de enige Vreedzame interventie op het terrein van de openbare/ongestructureerde ruimte die van de

wijkmediatoren. In de nabije toekomst komen daar waarschijnlijk als interventies bij: Moedermediatoren en de gestructureerde gemeenschapstaken vanuit de school (zie p.21). Hierbij wordt per school een activiteit geadopteerd. Per november 2009 is nog niet besloten welke die activiteiten zullen zijn. Aan de hand van de factoren van Oppelaar en Wittebrood wordt duidelijk dat voor de ongestructureerde ruimte het toezicht toeneemt door de inzet van wijkmediatoren en in de toekomst de moedermediatoren. Deze inzet is voor dit moment in november 2009 nog marginaal. Op de sociale samenstelling van de wijk heeft de Vreedzame Wijk geen invloed. Er zijn vanuit de Vreedzame Wijk geen interventies die een directe invloed zouden kunnen hebben op de sociale cohesie van de wijk als geheel, maar wel is de Vreedzame Wijk uitdrukkelijk bezig kinderen te betrekken op de wijk via gemeenschapstaken, het uitvoeren van de mediatie/wijkmediatie, de participatie in kinderwerk (Speelparadijs, tuinproject, etc.) Hierdoor zullen kinderen het gevoel krijgen dat ze meer grip hebben op hun leefomgeving. Wanneer kinderen het gevoel hebben dat ze invloed kunnen uitoefenen op de gang van zaken binnen de gestructureerde omgeving, zoals door mediatie, leidt dit tot minder wanorde en een veiliger klimaat (Bickmore, 2002; Turnblom, 1995). De invloed van de Vreedzame Wijk op verloedering overlast en criminaliteit moet komen van de interventies: de wijkmediator en de vreedzame aanpak in de tuinprojecten in het kader van de wijkaanpak Wolgadreef. Ook de wijze van berichtgeving over de wijkmediator naar de bewoners toe kan hierbij een rol gaan spelen. Als de wijkmediator veel en goede publiciteit krijgt kan het al een positief effect hebben op de veiligheidsgevoelens nog voor deze één actie hebben uitgevoerd. Ze staan symbool van een positiever moreel klimaat. Boom & Brugman (2005) beschrijven dat een positief moreel klimaat een medierende rol tussen morele competentie en gedrag heeft. Het zorgt dat iemand zijn moreel competente gedrag eerder vertoont. Hoewel de trend positief is is de constatering dat de schaal waarop de interventies uitgevoerd wordt ofwel de dosis werkzame Vreedzame invloed (Rossi e.a. 1999) klein is en de tegenkrachten in de vorm van de code van de straat (Anderson, 1999) krachtig. Zo tonen Boom en Brugman aan

dat antisociaal gedrag een sterkere invloed op de perceptie van de morele atmosfeer heeft dan andersom de morele atmosfeer invloed heeft op antisociaal gedrag.

Conclusie: De hypothese vindt ondersteuning in de literatuur. Naar verwachting is de invloed op de veiligheidsbeleving van kinderen groter in gestructureerde situaties. Groter omdat er daar meer invloed is van de Vreedzame Wijk. Het is echter de vraag of de gewenste Vreedzame invloed onder de huidige omstandigheden de competitie aan zal kunnen met een negatieve invloed van de 'Code of the Street'.

Alternatieve verklaringen voor effecten van de Vreedzame Wijk

Bij het zoeken naar alternatieve verklaringen van effecten spelen de volgende vragen een rol:

- Kan het effect veroorzaakt zijn door algemeen werkzame factoren? Deze algemeen werkzame factoren worden over het algemeen gevonden in een goede toepassing en goede scholing en organisatie rond de interventies. De vraag is echter of deze vraag in het geval van Overvecht relevant is. De Vreedzame Wijk is geen interventie die organisatorisch op zich staat. Het valt binnen de Brede School Overvecht en kan ook niet los worden gezien van deze wijkbrede organisatie. De Vreedzame Wijk is daarnaast zeker in Overvecht niet los te zien van de Vreedzame Scholen. Ze zorgen voor de kritische massa aan kinderen die op een indringende manier bekend zijn geraakt met de methode. Het is niet voorstelbaar dat een andere organisatie zoals een welzijnsorganisatie dat zou kunnen evenaren. Er kunnen geen gedragseffecten gemeten worden die alleen door Vreedzame Wijk zijn veroorzaakt. Is het - om in te schatten wat de effectiviteit van de Vreedzame Wijk is - voorstelbaar wat de Brede School Overvecht zonder Vreedzame Wijk aan effecten zou hebben? Maar wat is de Brede School Overvecht zonder de visie van de Vreedzame Wijk? Zou met de visie van het 'aan elkaar knopen van de domeinen' en het aspect van de gemeenschappelijke pedagogische visie en aanpak ook niet het elan van de Brede

School verdwijnen? Daarom is het zeker vanuit het perspectief vanuit de onderzoeksefficiëntie verstandig om de hele wijkbrede pedagogische aanpak inclusief de organisatorische aspecten tot één programma te verklaren en de benaming Vreedzame Wijk zou is daarbij goed passen.

- Zijn er andere factoren die een gewenst effect in Overvecht zouden kunnen verklaren? Voor zover gedetecteerd kon wordend hebben deze een plaats gekregen in de programmatheorie. We zullen achteraf moeten beoordelen of er onvoorziene factoren waren die een bijzondere invloed uitoefenden op de te vinden effecten.

Conclusies en discussie

- Voor alle onder de doelen liggende hypothesen is ondersteuning gevonden in de literatuur.
- Hypothese 1.1.1: Als kinderen de vreedzame attributen, waarden en normen herkennen als horend bij een bepaald domein zullen ze het aangeleerde vreedzame gedrag daar eerder vertonen.
Hypothese 1.1.2: Als de vreedzame waarden en normen in een bepaald domein wordt voorgeleefd zullen ze het aangeleerde vreedzame gedrag daar eerder vertonen.
Hypothese 1.2: Als kinderen buiten de school geconfronteerd worden met uitingen van de Vreedzame School methode zullen ze ook daar beter in staat zijn om volgens de Vreedzame School methode conflicten op te lossen.
Er komt naar voren dat er een grote invloed uitgaat van de groep, het collectief, de perceptie van de sociale norm en belangrijke anderen. De transfer van Vreedzame vaardigheden van school naar de andere domeinen/microsystemen hangt voor een belangrijk deel af of men in die context uitingen van Vreedzame normen en waarden (attituden, vocabulaire, rituelen, attributen) waarneemt. De verwachting is dat de gevoeligheid voor het morele klimaat toeneemt wanneer kinderen bezig gaan met het oplossen van conflicten zoals gemeld in hypothese 1.2. Een conflict betekent al automatisch dat de stress toeneemt. Zeker als het een conflict is waar men zelf als partij in betrokken is, wordt het wel heel

moeilijk om conflictoplossend gedrag te vertonen.

- Hypothese 2.1: Als kinderen gemeenschapsstaken uitvoeren in de wijk wordt de gemeenschapszin bevorderd. In de literatuur vinden we onderbouwing voor de hypothese 2.1. Het nut van het zich inzetten voor de samenleving wordt van als belangrijk gezien niet alleen voor de samenleving, maar ook voor een goede ontwikkeling van de persoon zelf. Het zich onderdeel voelen van een groter geheel, een groep mensen, maar ook idealen blijkt een positieve uitwerking te hebben op de menselijke ontwikkeling. Verder komt naar voren dat het doen van feitelijke taken en vrijwilligerswerk een voorwaarde is voor het ontwikkelen van gemeenschapszin, al zijn er kritische commentaren over de duurzaamheid van die resultaten van programma's. Deze zouden er alleen zijn voor de duur van het programma.
Hypothese 2.2: Als kinderen meer inspraak krijgen in bestaande kinderactiviteiten zal daarmee de participatie en de gemeenschapszin worden bevorderd. De wetenschappelijke literatuur geeft onderbouwing voor hypothese 2.2. Inspraak leidt tot participatie en dat leidt tot meer gevoel van eigenaarschap wat de inzet zal doen toenemen.
- Hypothese 3: De toerusting van alle opvoeders in de wijk met de principes van de 'Vreedzame Aanpak' vermindert de handelingsverlegenheid in de omgang met kinderen (adequaat omgaan met incidenten, brutaal gedrag, escalaties van conflicten, e.d.). De hypothese wordt door de literatuur ondersteund. De vaardigheden die aangeleerd worden in de cursus waren een ontbrekende voorwaarde voor het kunnen uitvoeren van het gedrag. Een kanttekening bij deze hypothese is dat het bereiken van ouders wat dit betreft nog niet voldoende is geslaagd.
- Hypothese 4: Door toerusting van alle opvoeders in de wijk met de principes van de 'Vreedzame Aanpak' zijn zij beter in staat om hun opvoedende rol op zich te nemen. Er is literatuur die de hypothese ondersteunt. De attituden die de cursisten worden bijgebracht in de

cursus zijn in Overvecht naar verwachting de belangrijkste nog ontbrekende schakels die voorkwamen dat beroepsopvoeders hun opvoedersrol en opvoedersverantwoordelijkheid namen.

- Hypothese 5.1: Wanneer alle betrokken instanties in de wijk zich de Vreedzame Wijk methode en uitgangspunten eigen hebben gemaakt zal het pedagogische beleid van de individuele wijkinstelling worden versterkt. De hypothese wordt door de literatuur ondersteund. De vaardigheden en attituden die door middel van het Vreedzame Wijk methode ingebracht worden bij de betrokken instanties waren ontbrekende voorwaarden die het pedagogische beleid versterken. Hypothese 5.2: Wanneer alle betrokken instanties in de wijk zich de Vreedzame Wijk methode en uitgangspunten eigen hebben gemaakt, zal het collectieve pedagogisch beleid van wijkinstellingen worden versterkt. De hypothese wordt door de literatuur ondersteund. Met betrekking tot een brede wijk-aanpak zijn in de literatuur nog niet veel resultaten bekend, maar kijkend naar onderdelen van een vergelijkbare aanpak zal het effect kunnen zijn dat de opvoedingsverantwoordelijkheid wordt gedeeld en hiermee kinderwelzijn wordt bevorderd. Primaire opvoeders dienen in Overvecht echter meer aandacht te krijgen.
- Hypothese 6: Wanneer in de leefomgeving van kinderen gebruik wordt gemaakt van de Vreedzame Wijk methode, zal de veiligheidsbeleving van kinderen in deze leefomgeving toenemen. De hypothese vindt ondersteuning in de literatuur. Naar verwachting is de invloed op de veiligheidsbeleving van kinderen groter in gestructureerde situaties. Groter omdat er daar meer invloed is van de Vreedzame Wijk. Het is echter de vraag of de gewenste Vreedzame invloed onder de huidige omstandigheden de competitie aan zal kunnen met een negatieve invloed van de 'Code of the Street'.

2.4 Uitkomsten van de eerste meting

De dataverzameling.

De eerste metingen werden verricht van september tot eind november van 2009. In totaal werden 101 kinderen van acht tot twaalf jaar ondervraagd in een face-to-face interview. Ook werden in totaal 101 ouders ondervraagd in een face-to-face interview. Het ging in beide dataverzamelingen om een vragenlijst met multiple-choice - en open vragen. Dit levert kwantitatieve en kwalitatieve gegevens op. Er is een poging gedaan om een schriftelijke afname te organiseren, maar de gegevens werden dan van een bedenkelijke kwaliteit en daarom is daar verder van afgezien. In totaal reageerden 27 medewerkers op een internet vragenlijst. Daarnaast zijn er nog drie half gestructureerde interviews gedaan met sleutelpersonen.

Er zijn veel verkennende observaties gedaan. Deze observaties werden begeleid met aanvullende vragen of interviews. Alle interventies zijn, vaak meerdere keren, bezocht. De gegevens met betrekking tot deze observaties zijn verwerkt in de programma procestheorie en ze werden opgenomen in de analyses waar dit relevant was.

Op basis van een voortschrijdend inzicht zijn in een later stadium onderdelen met betrekking tot civil society toegevoegd aan de oudervragenlijst en een deel met betrekking tot opvoedingsverantwoordelijkheid aan de lijsten van de ouders. Door deze latere toevoeging is er minder respons op deze onderdelen van de ouderlijst.

In dit hoofdstuk vindt u eerst algemene - en achtergrondgegevens per meting en vervolgens wordt ingegaan op informatie uit de metingen die betrekking hebben op de hypothesen.

De kindervragenlijst

In de kindervragenlijst (zie bijlage 2) werd naast achtergrondgegevens gevraagd naar aspecten die in de hypothesen aan de orde komen (in hoeverre men Vreedzame aspecten herkent in het kinderaanbod; het oplossen van conflicten; participatie; veiligheidsbeleving; voordelen van de

Vreedzame Wijk; de rol van de leiding; Code of the Street; het begrijpen van de Vreedzame Wijk; gemeenschapstaken). De kinderen werden steeds rond een kinderactiviteit geïnterviewd. De belangrijkste vindplaats van kinderen waren de twee speeltuinen van Cumulus (57%). Dat hier veel kinderen werden geïnterviewd heeft te maken met dat het lastig is om kinderen voor een interview bereid te krijgen rond een kinderactiviteit met een programma. Hier heeft het programma voorrang boven het interview. Bij de start en einde van het programma konden hooguit twee tot vier kinderen per keer geïnterviewd worden. Dit heeft mogelijk als effect op het interview dat er meer kinderen met een minder gestructureerde opvoeding participeren¹³. Significante verschillen tussen kinderen uit de speeltuin en kinderen die daarbuiten werden bevraagd op variabelen die hiermee te maken hebben werden echter niet gevonden. De 101 kinderen die ondervraagd werden waren wat sekse betreft redelijk verdeeld. 47 jongens (46,5%) en 54 meisjes (53,5%) beantwoordden de vragen. De leeftijden waren als volgt verdeeld:

Tabel 3: Leeftijden van kinderrespondenten.

Leeftijd	%
8 jaar	26%
9 jaar	21%
10 jaar	29%
11 jaar	20%
12 jaar	4%

Er is gevraagd of de ouders al of niet in Nederland geboren zijn. Hieruit bleek dat 87% van de kinderen minstens één ouder heeft die niet in Nederland geboren is. Zoals verwacht mocht worden komen de kinderen voor het grootste deel van een Vreedzame School (73%). Hierbij werden de scholen Joannes de XXIII, de Schakel en OBO Grote Trekdreef het meest genoemd.

¹³ Een sleutelpersoon gaf aan dat er wat dit betreft verschillen zouden kunnen bestaan tussen kinderen die de speeltuin bezoeken en kinderen die naar de verlengde schooldag gaan.

De oudervragenlijst

In de oudervragenlijst (zie bijlage 2) werd naast achtergrondgegevens gevraagd naar: onderlinge ondersteuning; vaardigheden in het omgaan met kinderen; veiligheid voor de kinderen; bekendheid met de Vreedzame Wijk; succes van de Vreedzame Wijk; het pedagogische gehalte van de wijk; het delen van de opvoedingsverantwoordelijkheid.

Ouders werden ook geworven in de speeltuinen, maar ook rond de andere activiteiten en in het Winkelcentrum Overvecht. Het gaat alleen om inwoners van Overvecht. Er werden 36 mannen en 65 vrouwen geïnterviewd. Van hen heeft 31,7% wel eens van de Vreedzame Wijk gehoord. Dit was overigens meestal een 'vaag bekend zijn' of 'wel eens over gelezen hebben', maar een enkeling wist er iets meer van of had er mee te maken. 68% gaf aan nog nooit van de Vreedzame Wijk gehoord te hebben. Zestien van hen doen vrijwilligerswerk in de wijk. Dit varieert van 'eens een keer collecteren' tot 'het coördineren van de verlengde schooldag' en 'penningmeester van een zelforganisatie'.

Tabel 4: Waar zitten hun kinderen op school.

Scholen	Aantal keer genoemd
Vreedzame school in Overvecht	41
Niet Vreedzame school in Overvecht	28
Vreedzame basisschool buiten de wijk	4
Basschool buiten de wijk	16
Voortgezet onderwijs	3
Voorschool	2
Onbekend	7
Totaal	101

Uit de vragenlijst wordt duidelijk dat 20% van de respondenten hun kinderen buiten de wijk op een basisschool hebben. Dit zijn dan voor het overgrote deel geen Vreedzame Scholen.

Er is gevraagd of ze wisten of de school waarop hun kinderen zitten een Vreedzame School is. Hierbij werd 'vreedzaam' vaak opgevat als algemene kwalificatie in plaats van de aanduiding

van een bepaalde methodiek. Uit de beantwoording blijkt dat de meeste ouders wel weten wanneer hun kinderen op een Vreedzame School zitten (36 van de 45 keer). Maar in drie gevallen zei men uitdrukkelijk abusievelijk dat hun kinderen niet op een Vreedzame school zitten. In vijf gevallen wist men niet dat de kinderen op een Vreedzame School zitten.

De medewerkersvragenlijst

In de medewerkersvragenlijst werd naast achtergrondgegevens gevraagd naar: het hanteren van Vreedzame aspecten; het herkennen van Vreedzame methoden bij collega's en de eigen instelling; onderlinge ondersteuning; vaardigheden in het omgaan met kinderen; veiligheid in de kinderactiviteit; succes van de Vreedzame Wijk; het delen van de opvoedingsverantwoordelijkheid.

Er was een respons van 27 onder de medewerkers die de Vreedzame Wijk uitvoeren. Hier werd via internet de vragenlijst ingevuld met open en gesloten vragen.

Tabel 5: Respondenten werken bij instelling.

Werkgever	Aantal keer genoemd
Cumulus Welzijn	13
Utrechts Centrum voor de Kunsten (UCK)	9
Gemeente Utrecht	1
MediaGenius/Brede School	1
Taekwon-Do IN NAE DO	1
Judo sportschool Verlaan	1
Ludens	1
Totaal	24

Het aantal respondenten geeft een redelijke verdeling weer van het aantal mensen dat bij het kinderwerk betrokken is. Cumulus Welzijn en UCK zijn hierbij de grootste partners.

Uit de onderstaande tabel 6 blijkt dat vier van de zevenentwintig medewerkers nog geen cursus deden en het overgrote deel een cursus deed in de laatste twee jaar.

Tabel 6: Wanneer deed men een Vreedzame cursus.

Wanneer	Aantal keer genoemd
Korter dan 2 jaar geleden	20
Langer dan 2 jaar geleden	3
Geen Vreedzame cursus gedaan	4
Totaal	27

De medewerkers is gevraagd een rapportcijfer te geven voor het succes van de Vreedzame Wijk. De kinderwerkers geven een 'rapportcijfer' van gemiddeld 6,8. Hierbij scoren de medewerkers van Cumulus het hoogst met gemiddeld een 7,4 en de medewerkers van het UCK een 7,1. Beide organisaties horen tot de 'binnenschil' van betrekkelijk direct betrokken organisaties. De overige instanties hebben een minder intensieve relatie met de Vreedzame Wijk. Dat de UCK medewerkers de Vreedzame methode zeer waarderen is zeer begrijpelijk want bij hen was de behoefte aan een pedagogisch/didactische methode groot.

Interviews sleutelpersonen

Ook zijn drie sleutelpersonen geïnterviewd. Deze gegevens zijn alleen kwalitatief. De bedoeling van deze interviewronde was enerzijds van hen te vernemen wat ze vanuit een organisatieperspectief waarnemen van de implementatie en welke effecten de methode in Overvecht heeft. Dit om te horen welke impact het op de eigen organisatie heeft. Daarnaast is om een visie gevraagd op de toekomstige ontwikkelingen in Overvecht en met betrekking tot de Vreedzame Wijk als methode.

Meerdere keren is met betrokkenen bij de programmaontwikkeling (van Cumulus Welzijn, Brede School, Ludens, UCK) over deze thema's gesproken. Als besluit werden drie leidinggevendenden ondervraagd van Cumulus

Welzijn en het Utrechts Centrum voor de Kunsten en de wijkaccountmanager van de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling van de gemeente Utrecht. De gegevens hiervan zijn in de tekst verwerkt.

Gesproken werd over wat men de kracht vindt van het werken binnen het programma van de Vreedzame Wijk. Hierin was men unaniem: Met de Vreedzame Wijk werken alle instanties die met kinderen werken met een eenduidig kader. Overal in de wijk worden de kinderen op eenzelfde manier benaderd en van alle professionals wordt hetzelfde gevraagd.

Gevraagd werd naar de kosten en baten die het programma oplevert. Men geeft aan dat er wel meerkosten zijn. Zo moet in de speeltuinen met een dubbele bezetting worden gedraaid ten opzichte van de voorgaande situatie. Men is intensiever met de kinderen bezig, bijvoorbeeld doordat een medewerker medieert en de ander het overzicht houdt. Wat betreft de kosten geeft de gemeente aan dat er natuurlijk een groter budget moest komen, maar dat er door het programma zelf ook goed en kritisch naar de uitgaven wordt gekeken en dat het toch de bedoeling is dat uiteindelijk de kosten betaald moeten worden uit het reguliere budget. De baten zijn er ook. In het kinderwerk merkt men dat de werkers (toen vaak als beheerder aangesteld) nu veel meer samen met en voor de kinderen bezig zijn en niet tegenover de kinderen staan. Onvoldoende scholing en visie leidden er voorheen toe dat kinderen bij wangedrag vooral veel werden verwijderd als interventie. Er werd geen conflict opgelost. Dat leidde vervolgens tot rancune bij de kinderen en hun familie waardoor er meer vandalisme was. Nu vindt er een verlenging plaats van het positieve gedrag dat de kinderen op de scholen leren. De gemeente ziet ook wel baten, maar geeft aan dat die moeilijk laten meten. Uitdrukkelijk wordt genoemd dat positief is het dat er vanuit een ideaal van burgerschap wordt gewerkt en dat er doelen worden nagestreefd als participatie en betrokkenheid bij de samenleving. Het UCK merkt dat docenten van de verlengde schooldag adequater om kunnen gaan met de kinderen. Docenten spreken er onderling over en zijn enthousiast ondanks het feit dat men ervaart dat men in Overvecht maar

voor 20% toe komt aan het overbrengen van de inhoud en voor 80% bezig zijn met voorwaarden scheppen. Ook merkt men in de onderlinge verhouding tussen instellingen een verschil in omgang tussen Vreedzame instanties en instanties die dat niet zijn. De eersten zijn meer op communicatie gericht.

Over de samenwerking binnen het programma zijn de respondenten duidelijk: Die is goed. Er zijn korte lijnen en een sterke en inspirerende leiding. De Vreedzame Wijk heeft te maken met goed communiceren en dat merkt men ook in de samenwerking. Wat een punt van discussie is tussen de school en het welzijnswerk is dat de school een curriculumbenadering heeft waarbij planmatige en optimale ontwikkeling voorop staat en bij het welzijnswerk een persoonsgerichte benadering bestaat waarbij men uitgaat van de positie/het niveau van de persoon. Dit moeten de partners regelmatig aan elkaar uitleggen .

Wat betreft de successen die de respondenten waarnemen wordt door Cumulus Welzijn aangegeven dat er bij het kinderwerk sinds de invoering een positieve verandering merkbaar is. Kinderen die ruzie hebben zitten nu onder leiding van een mediator aan een tafeltje te praten over hun conflicten waar ze voorheen ruzieden met schreeuwen en slaan. Het aantal conflicten lijkt ook af te nemen en men bespeurt dat ruzies minder escaleren bij kinderen die van een Vreedzame School komen. Vooral de activiteiten die een lage graad van structuur hebben zoals in de speeltuinen, Speel mee en de tuinprojecten, profiteren van het aanhaken bij de Vreedzame Wijk omdat er daar niet voldoende kader is om een pedagogische structuur bij kinderen aan te leren. Refereren aan wat men al kan en weet heeft dan veel voordelen. Overigens wordt betwijfeld of de effecten ook op de langere duur zullen bestendigen. De invloed van de Vreedzame Wijk loopt tot ongeveer het twaalfde jaar. Bij Cumulus ziet men de wijk Overvecht als een omgeving waar men kinderen meer dan in andere wijken moet beschermen tegen de opdringende straatcultuur. De vraag leeft hoe het met de Vreedzame ontwikkeling gaat en hoe het jongerenwerk moet inspelen op kinderen in de vroege tienerjaren. Kenmerkend voor deze

periode is dat men de veilige en gestructureerde omgeving van de basisschool verlaten en de pedagogisch minder gestructureerde wereld van het voortgezet onderwijs betreden.

Als uitdagingen voor de toekomst zien de respondenten: In de ontwikkelingen van het afgelopen jaar heeft de programmaleiding Brede School/ Vreedzame Wijk zich vooral gericht op de kring van partners die direct om de scholen heen staan: Cumulus Welzijn, UCK en Ludens. In de toekomst zal het betrekken van de kring daaromheen; vrijwilligersorganisaties, woningcorporaties en andere kleine aanbieders van kinderwerk bereikt moeten worden. Uitgangspunt zou kunnen zijn om met die organisaties contact te hebben die het contact met de doelgroep hebben.

Met betrekking tot de hypothesen

In de vragenlijsten zijn vragen opgenomen aan de hand waarvan uitspraken gedaan kunnen worden over deze hypothesen. Bedacht moet worden dat uitspraken met een grote bewijskracht niet gedaan kunnen worden op basis van één meting. In vervolgmetingen moet uitgemaakt worden wat de veranderingen zijn die verbonden kunnen worden aan de Vreedzame Wijk Overvecht.

Hypothese 1.1.1: Als kinderen de vreedzame attributen, waarden en normen herkennen als horend bij een bepaald domein zullen ze het aangeleerde Vreedzame gedrag daar eerder vertonen.

Hypothese 1.1.2 Als de vreedzame waarden en normen in een bepaald domein wordt voorgeleefd zullen ze het aangeleerde vreedzame gedrag daar eerder vertonen.

Hypothese 1.2: Als kinderen buiten de school geconfronteerd worden met uitingen van de Vreedzame School methode zullen ze ook daar beter in staat zijn om

langs de Vreedzame methode conflicten op te lossen.

Om uitspraken over deze hypothese te doen is gevraagd naar het herkennen van Vreedzame attributen en Vreedzaam gedrag die uitingen zijn van een 'moreel klimaat' op een bepaalde locatie. Vervolgens is bekeken of kinderen die hier hoog op scoren ook hoog scoren op het gebruiken van stappen en de manier van conflictoplossing (Code of the Street - of Vreedzame manier) en de mate van participatie en gemeenschapszin.

In de onderstaande tabel komt naar voren in hoeverre men aspecten van de Vreedzame aanpak herkent. Opvallend is dat 'omgangsregels en 'begroeten' heel hoog scoort terwijl het niet exclusief Vreedzaam is. In een betrouwbaarheidsanalyse bleek dit niet bij te dragen aan een schaal. Om die reden zijn deze vragen niet meegenomen in een verdere analyse.

Verder is opvallend dat de afkoelplek hoog scoort. Ook opvallend is dat de mediatorfunctie betrekkelijk laag scoort. Dit komt overeen met waarnemingen tijdens de interviews dat kinderen vaak niet wisten dat het kind waarmee ze een spelletje deden, op school mediator of wijkmediator was.

Tabel 7: Herkenning van Vreedzame aspecten.

Vreedzaam Aspect	Opgemerkt door
Er zijn hier omgangsregels	69 van 91
We worden hier begroet	59 van 95
Er is hier een afkoelplek	46 van 92
We zien hier het Vreedzame logo	33 van 96
Hier wordt een stappenplan gebruikt	28 van 90
Hier hanteert men een agenda	24 van 84
Hier wordt gebruik gemaakt van de mediator	15 van 86
Hier hanteren ze een afsluiter	15 van 88
Hier hanteren ze een binnenkomer	14 van 86

Van deze vragen is vervolgens één variabele 'herkennen van Vreedzame aspecten' geconstrueerd.

In de vragenlijst is gevraagd welke stappen kinderen gebruiken bij het oplossen van conflicten. In tabel 8 vindt u de uitkomsten. Er is gekeken of kinderen van een Vreedzame School komen of niet, en vervolgens was de veronderstelling dat de leeftijd ook een rol speelde bij het kunnen inzetten van de stappen.

Tabel 8: Het gebruiken van stappen bij het oplossen van conflicten.

Aantal stappen	Van Vreedzame School	Niet van Vreedzame School	8,9-jarigen	10,11,12-jarigen
0	36,6%	73,3%	60,4%	35,8%
1 of 2	32,4%	10%	22,9%	28,3%
3 of 4	8,5%	6,7%	6,2%	9,4%
>4	22,5%	10%	10,4%	26,4%

Zoals uit de gegevens blijkt en zoals verwacht mocht worden is er een significant verschil tussen het kunnen inzetten van het aantal stappen dat men gebruikt en de school waar men naar toe gaat (Spearman's correlatie $-.294$). Ook is gekeken naar de leeftijd, want langer op een Vreedzame school zitten veroorzaakt naar verwachting meer vaardigheden in het kunnen inzetten van Vreedzame conflictoplossing. Ook dit is een significant verschil (Spearman's correlatie $-.294$). Er is ook gevraagd of de kinderen deze manier ook zouden gebruiken als het niet hoefde, zoals buiten de school. Van de 36 kinderen die stappen kenden en deze vraag beantwoordden gaf maar één kind aan de Vreedzame conflictoplossing niet te zullen gebruiken wanneer dat niet hoeft. Dit meisje van elf jaar geeft aan dat ze het veel te ingewikkeld vindt. De meeste (25) kinderen zullen dat wel doen omdat ze hebben gemerkt dat het werkt. Nog zes kinderen geven aan het te doen omdat ze geen andere manier van conflict oplossen kennen. Vier kinderen vinden dat de methode alleen werkt als andere kinderen meewerken en de stappen herkennen.

Vervolgens is gekeken of het herkennen van Vreedzame aspecten zou kunnen leiden tot het meer kunnen toepassen van Vreedzame stappen en dit blijkt het geval (Pearsons correlatie $-.216$). Ook is de herkenning gecorreleerd aan het inzetten van 'Code of the Street (COTS) gedrag' waarbij geen koppeling bestaat aan de Vreedzame School of Wijk en dat meer evaluatief beschrijft wat ervaringen zijn. In tabel 9 is aangegeven hoe kinderen scoorden op een samengestelde variabele die op een schaal van 1-10 aangeeft hoe zeer men het Code of the Street gedrag hanteert. Het gemiddelde van de steekproef ligt bij 5,7, de mediaan bij 6.

Tabel 9: Het vertonen van Code of the Street gedrag.

Mate van hanteren van COTS gedrag	Aantal
Hoge mate van COTS gedrag = 1	4
2	8
3	6
4	8
5	12
6	20
7	12
8	18
9	3
Lage mate van COTS gedrag = 10	3
Total	94

Uit de beantwoording van de vragen op dit onderwerp bleek dat er geen enkel kind is dat volledig 'COTS' gedrag vertoont. Dat wil zeggen, geen enkel kind slaat altijd (alleen maar) terug bij een aanval (fysiek of psychisch). Er zijn 9 respondenten die altijd terugslaan bij een aanval en nog eens 17 die dat vaak wel doen. Er zijn 5 respondenten die nooit terug slaan bij een aanval. 35,6 % van de respondenten loopt weg bij een aanval. 29,7% doet dit soms. 53,5% probeert het op te lossen (eventueel samen met een mediator) 26,7% doet dit soms. 42,6% roept er een volwassene bij, 36,6% doet dit soms. 50,5% slaat niet terug als hij of zij geslagen wordt, 67,3% vindt

het wel logisch als hij of zij teruggeslagen wordt als hij of zij iemand slaat. In alle gevallen is er geen significant verschil tussen het bezoeken van een Vreedzame - en niet-Vreedzame school. 26% vertoont COTS gedrag. Dit wil zeggen dat hij/zij altijd of vaak terug slaan bij een aanval (bedreigen, uitschelden, slaan) en conflicten niet of alleen soms willen oplossen.

Er is geen significante samenhang gevonden tussen de afhankelijke variabele 'het vertonen van COTS gedrag' en de onafhankelijke variabelen 'het herkennen van de vreedzame methode' (Pearsons correlatie $-.108$). Ook de zeven mediators die we onder de respondenten hadden deden het niet veel beter dan de kinderen die geen mediatorentraining hebben gehad: 37% gaven te kennen met COTS gedrag te reageren tegen de eerder genoemde 26% van de overige kinderen. Het ondersteunt het idee dat mediators (net als andere kinderen) gevoelig zijn voor de sociale context waarin ze opereren. We moeten deze uitkomst ook relativiseren: Bij zeven mediators kan een respondent meer of minder al behoorlijke verschuivingen geven in het percentage.

De conclusies:

- In de hypothesen 1 wordt een correlatie verondersteld tussen het herkennen van de Vreedzame aspecten in de kinderactiviteit en het uitvoeren van Vreedzaam gedrag. Deze correlatie tussen het herkennen van Vreedzame aspecten bij de kinderwerklocatie en het meer kunnen toepassen van Vreedzame stappen blijkt inderdaad te bestaan.
- Er is geen correlatie gevonden tussen 'het vertonen van COTS gedrag' en 'het herkennen van de Vreedzame methode'. Noch tussen 'het zitten op een Vreedzame School' en 'het vertonen van COTS gedrag'. Een verklaring hiervoor is dat het COTS gedrag in het ongestructureerde domein (straat, park, etc.) plaatsvond en niet in het gestructureerde Vreedzame domein. Verschil tussen die beiden is dat in de ongestructureerde ruimte geen prosociaal 'moreel klimaat' heerst en in de gestructureerde ruimte wel. In die zin ontkracht het de hypothese niet.

- Het vragen naar het tegenovergestelde van het Vreedzame gedrag, namelijk het COTS gedrag is waarschijnlijk een betere indicator van effect op gedrag dan direct vragen naar ingezette stappen voor conflictoplossing.
- Vooralsnog kunnen we niet concluderen dat (wijk-) mediators het wat betreft 'straatgedrag' beter doen dan kinderen die de mediators training niet kregen.

In volgende metingen zullen de ervaringen met bovenstaande metingen rekening houden.

Hypothese 2.1: Als kinderen gemeenschapstaken uitvoeren in de wijk wordt de gemeenschapszin bevorderd.

Om uitspraken over deze hypothese te doen is gevraagd naar de mate waarin men gemeenschapstaken doet en de vraag naar gemeenschapszin.

Uit de metingen blijkt dat 39,6% van de kinderen een gemeenschapstaak doet (Voorbeeld: medieren, helpen, klusjes, bomen planten, organiseren, taak binnen een kinderactiviteit). 60,4% doet geen gemeenschapstaak (Voorbeeld: geen taak, schoolse taak, thuistaak). 12,6% van de ondervraagden doet meerdere keren in de week een gemeenschapstaak.

Gemeenschapszin is gemeten aan de hand van kwalitatieve antwoorden op de vraag; "Zou je een gemeenschapstaak willen doen als het niet hoeft?". Op de eerste vraag werd 24 keer 'ja' geantwoord (23,8%), de antwoorden varieerden van: 'natuurlijk, ik wil me heel graag inzetten' tot 'ja, oude mensen helpen, want ze zijn heel oud'. 22 kinderen antwoorden 'nee' (21,8%). De antwoorden variëren hier van: 'nee, alleen als ze me vragen' tot 'nee, ik ben geen slaafje'. 12 kinderen spraken enkel over taken in school en/of thuis (11,9%). De mate van het doen van gemeenschapstaken blijkt niet samen te hangen met het zitten op een Vreedzame School. Ook blijkt het doen van gemeenschapstaken niet samen te hangen met het willen doen

van gemeenschapstaken. Het is waarschijnlijk dat er een barrière bestaat tussen het willen uitvoeren van gemeenschapstaken (intentie) en het gedrag. Zo is het denkbaar dat kinderen gewoon niet weten wat ze zouden kunnen doen of niet geneigd zijn initiatief hierin te nemen en liever meedoen in wat geboden wordt. Hier is een overeenkomst met de uitkomsten van een recente wijkraadpleging door van der Veen en Posthumus (2008) waaruit naar voren kwam dat 40% van de daar ondervraagden wat wilden betekenen voor de wijk en dat 20% feitelijk actief zijn in de wijk.

Met de tweede meting wordt hierover meer beschreven.

Hypothese 2.2: Als kinderen meer inspraak krijgen in bestaande kinderactiviteiten zal daarmee de participatie en de gemeenschapszin worden bevorderd.

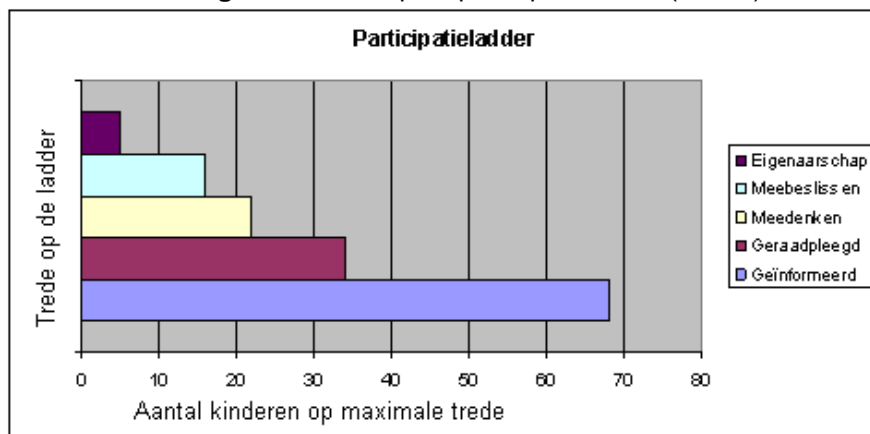
Om uitspraken over deze hypothese te doen worden de eerder in de vorige hypothese gevormde variabele 'gemeenschapszin' vergeleken met de vragen in de vragenlijst met betrekking tot participatie.

De participatie is geoperationaliseerd aan de hand van de participatieladder van Hart die voor de Vreedzame school is opgesteld door Eduniek (zie voor een beschrijving pagina 22).

Uit de beantwoording van de vragenlijst blijkt dat 5 van de kinderen vinden dat ze op de hoogste trede 'Eigenaarschap' in de activiteit participeren. Tot trede 4 'Meebeslissen' komen 16 kinderen. Tot trede 'meedenken' komen 22 kinderen. 34 kinderen komen uit op trede 'Geraadpleegd' en meer dan 2/3 van de kinderen komt niet verder dan 'Geïnformeerd'. Deze constatering is in lijn met de observaties bij de diverse onderdelen van het kinderwerk. Niet alle onderdelen van het kinderwerk lenen zich voor participatie, maar aan de andere kant is participatie ook niet het belangrijkste focus. In veel interventies zijn de kinderen in belangrijke mate consument van een kinderwerkeraanbod.

21% van de opvoeders kon voorbeelden van activiteiten noemen waarbij jongeren zich inzetten voor hun wijk. Het merendeel van de voorbeelden die ze noemden had niet met de Vreedzame Wijk te maken.

Afbeelding 1: Kinderen op de participatieladder (n=101).

Er is een correlatietoets gedaan tussen de variabelen participatie en gemeenschapszin en hieruit bleek dat hiertussen geen correlatie bestaat (Spearman's Rho -0.195). De conclusie is dat aan hand van de metingen niet bevestigd wordt dat kinderen die meer participeren ook meer gemeenschapstaken willen doen.

Hypothese 3: De toerusting van alle opvoeders in de wijk met de principes van de 'Vreedzame aanpak' vermindert de handelingsverlegenheid in de omgang met kinderen (adequaat omgaan met incidenten, brutaal gedrag, escalaties van conflicten, e.d.).

Om uitspraken over deze hypothese te doen is bij ouders en beroepsopvoeders (medewerkers) gevraagd naar hun moeite in het omgaan met kinderen. Zoals beschreven heeft vrijwel geen ouder iets te maken gehad met een actie waarin men de Vreedzame Wijk herkende, dus er is hier sprake van een voormeting. De reacties op de stellingen: 'Ik kan goed omgaan

met conflicten met kinderen' en 'Ik kan goed omgaan met conflicten tussen kinderen' laten zien dat ouders over het algemeen geen gebrek aan vaardigheden bij zichzelf waarnemen. Een kleine 50% geeft echter aan dat de opvoeding wel veel energie vergt. Hieraan werd overigens regelmatig toegevoegd: "maar dat is toch normaal?"

Tabel 10: Ouderlijke vaardigheden in het omgaan met kinderen (n=99).

Vaardigheid	Eens	Neutraal	Oneens
Goed omgaan met conflicten met kinderen	74,8%	12,9%	10,1%
Goed omgaan met conflicten tussen kinderen	72,8%	12,1%	15,2%
Kinderen opvoeden kost me veel energie	47,5%	17%	33,7%

Er is gevraagd naar de mate waarin ouders werden ondersteund en anderen ondersteuning gaven. Deze ondersteuning is meestal van praktische aard: Elkaars kinderen van en naar school meenemen, incidenteel oppassen etc. De ondersteuning die men ontving was voor 74% (n=50) van de gevallen door een niet-professional. In de onderstaande tabel komt dit tot uiting

Tabel 11: Onderlinge ondersteuning door opvoeders (n=101).

Ondersteuning	Niet	Soms	Vaak
Zelf zijn ondersteund	52,5%	24,8%	21,8%
Iemand anders ondersteund hebben	37,6%	32,7%	29,7%

Bij de medewerkers is zijn soortgelijke vragen gesteld. Bij de medewerkersmeting is minder sprake van een voormeting omdat maar vier van de vierentwintig respondenten geen Vreedzame cursus hebben gehad. Ook hier blijkt dat de medewerkers over het algemeen redelijk tevreden zijn over de toerusting die ze hebben gekregen en betreffende vaardigheden. De medewerkers die het niet eens zijn met de stellingen hebben allen een Vreedzame cursus gedaan.

Tabel 12: Beroepsopvoeders en hun vaardigheden in het omgaan met kinderen (n=18).

Vaardigheid	Eens	Neutraal	Oneens
Toegerust in omgaan met conflicten van kinderen	14	2	3
Toegerust om de conflicten met de kinderen passend op te lossen	14	3	1
Toegerust om conflicten tussen kinderen passend op te lossen	15	2	1
Het werk met kinderen kost me veel energie	10	5	3

Uit de antwoorden blijkt dat het werk met kinderen meer dan 50% van de ondervraagden veel energie kost.

In open vragen is gevraagd of men een verband ziet tussen het volgen van de Vreedzame cursus en de antwoorden van de vragen. Hierop gaf men als antwoord:

- *“Het werken met de kinderen in Overvecht moet makkelijker worden”.*
- *“De Vreedzame Wijk biedt een handvat om tot conflictoplossing te komen (Mediatie)”.*
- *“Methode heeft meerwaarde mits je altijd op school kunt terugvallen”.*
- *“Er wordt een methode aangedragen om met conflicten om te gaan”.*
- *“Ik vond de conflicten soms van nogal complexe aard en vind dat de kinderen vaak moeilijk te motiveren zijn de strijdbijl neer te leggen. Maar vaak lukt het ook wel hoor”.*
- *“Veel tips geleerd en er is begrip gekweekt voor kinderen van Overvecht”.*
- *“De Vreedzame Wijk is een methode om op een goede en vruchtbare manier met de kinderen en elkaar om te gaan, en om samen tot leren te komen”.*
- *“Dat er aan wordt gewerkt door veel partijen en ik zelf nog de cursus moet afronden en vooral meer ervaring moet opdoen”.*

- *“In de methode Vreedzame Wijk gaat het ook over omgangsvormen.*
- *“Handvaten hiervoor heb ik geleerd in de cursus”.*
- *“Als iedereen dezelfde omgangsvormen hanteert zal het makkelijker zijn elkaar te bereiken”.*

In zeven van de elf reacties wordt een verband gelegd met de Vreedzame cursus.

Met de uitkomsten van een tweede meting is meer over dit onderwerp te zeggen.

De conclusie met betrekking tot deze hypothese is dat uit de ouder- en medewerkerslijst vooralsnog niet naar voren komt men een handelingsverlegenheid ervaart. Wel komt naar voren dat medewerkers die de Vreedzame cursus hebben gedaan zeven van de elf keer een verband leggen met het geleerde in deze cursus.

Hypothese 4: Door toerusting van alle opvoeders in de wijk met de principes van de ‘vreedzame aanpak’ zijn zij beter in staat om hun opvoedende rol op zich te nemen.

Om uitspraken over deze hypothese te doen is bij ouders gevraagd naar hun visie of ze het normaal vinden dat anderen zich als opvoeder opstellen voor hun kinderen en zij zich als opvoeder zien voor andermans kinderen. Deze vraagstelling kwam pas als relevant naar voren gedurende de dataverzameling vandaar dat er hiervoor een respons van 19 personen is.

Uit de onderstaande tabel 13 blijkt dat ouders niet overtuigd zijn van het delen van een opvoedingsverantwoordelijkheid. De meesten vinden dat de ouders alleen de verantwoordelijkheid hebben over hun kinderen. Daar komt wel enige nuancering in bij de volgende vraag en het staat enigszins haaks op dat ze wel vinden dat mensen die met kinderen werken iets over het gedrag van hun kinderen mogen zeggen. Met een ruime meerderheid die van mening is dat er tussen beroepsopvoeders en ouders samengewerkt wordt aan de

opvoeding van kinderen geven de ouders een duidelijk ander signaal. Mogelijk dat de eerste vraag iets te onnadenkend is ingevuld.

Tabel 13: Ouders en hun visie op opvoederschap (n=19).

Visie	Eens	Neutraal	Oneens
Alleen de ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding	11	0	8
Voor alle kinderen waar ik mee te maken krijg ben ik een (mede-) opvoeder	8	4	7
Mensen die met kinderen werken (speeltuin/clubs) hebben iets te zeggen over het gedrag van mijn kinderen.	18	1	0
Ouders en beroepsopvoeders werken in onze wijk heel concreet samen aan de opvoeding van kinderen	13	4	2

De medewerkers denken (nadat veel mensen een training hebben gedaan) hier wel anders over.

Tabel 14: Medewerkers en hun visie op opvoederschap (n=20).

Visie	Eens	Neutraal	Oneens
Alleen de ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding	4	2	14
Voor alle kinderen waar ik mee te maken krijg ben ik een (mede-) opvoeder	16	1	2
Er wordt door mijn organisatie verwacht dat ik de rol van medeopvoeder neem	12	4	3
Er wordt door ouders verwacht dat ik de rol van medeopvoeder neem	9	7	3
Ouders en beroepsopvoeders werken in onze wijk heel concreet samen aan de opvoeding van kinderen	5	9	6

Er is een grote groep die vindt dat niet de ouders alleen verantwoordelijk zijn voor de opvoeding en consistent hiermee is de beantwoording van de vraag naar de medeverantwoordelijkheid. Degene in de analyse met de uitdrukkelijke visie dat alleen de ouders verantwoordelijk zijn voor opvoeding zijn heeft geen Vreedzame cursus gedaan. Het is opmerkelijk dat toch nog drie mensen menen dat hun organisatie niet van hen verwacht dat ze medeopvoeder zijn. Over het samen werken aan opvoeding tussen ouders en professionals zijn de medewerkers minder optimistisch dan de ouders.

Uit de analyse bij hypothese 3 en 4 blijkt, om in termen van Ajzen te spreken, dat de eigen effectiviteit van opvoeders groot is. 75% van de ouders en meer dan de helft van de medewerkers vindt dat hij/zij goed om kan gaan met conflicten met en tussen kinderen. Het kost beide groepen echter wel regelmatig veel energie. De attitude is bij de groep medewerkers aanwezig, zij voelen zich verantwoordelijk voor de opvoeding van de kinderen waar ze mee werken. De meningen van de ouders zijn hierover echter verdeeld. De helft vindt dat alleen de ouders verantwoordelijk zijn voor de opvoeding en de andere helft vindt dit niet. Ook voelt de helft zich wel verantwoordelijk voor alle kinderen, en de andere helft niet. Bij de attitude van ouders is kortom heel wat te bereiken. Bij het personeel is het juist de sociale norm waaraan gewerkt kan worden. Zij zien niet dat ouders en personeel samen werken aan de opvoeding in de wijk, ouders zijn hier positiever over.

In een tweede meting is hier meer over te zeggen.

De conclusie is hierbij: Ouders die de cursus niet deden lijken een minder positieve attitude over het delen van de opvoedingsverantwoordelijkheid te hebben dan medewerkers die over het algemeen de cursus wel deden. Deze gegevens ondersteunen de hypothese.

Hypothese 5.1: Wanneer alle betrokken instanties in de wijk zich de Vreedzame Wijk methode en uitgangspunten

eigen hebben gemaakt zal het pedagogisch beleid van wijkinstellingen worden versterkt.

Om uitspraken over deze hypothese te doen is in de interviews gevraagd, en via andere bronnen gezocht, naar de mate van implementatie van Vreedzaam beleid binnen de instellingen.

We hebben het hier over de scholen in Overvecht, Cumulus Welzijn, UCK, Ludens, Sportclubs en de gemeente Utrecht.

Over de scholen in Overvecht is bekend dat acht van de twaalf basisscholen Vreedzaam zijn. De Vreedzame basisscholen zijn de kern van de ontwikkeling van het Vreedzame gedachtegoed onder de kinderen en een voorwaarde voor het ontwikkelen van de Vreedzame Wijk. Recent zijn er ook afspraken gemaakt met de fusiepartners Vader Rijn college en Centraal College om hier te experimenteren met een Vreedzame aanpak.

Binnen Cumulus Welzijn is enerzijds verklaard dat de instelling als geheel de Vreedzame aanpak wil uitvoeren, maar dit is nog niet in alle geledingen geïmplementeerd. Daar waar het wel is ingevoerd geven de medewerkers aan er veel baat bij te hebben. Het werk is pedagogisch inhoudelijker geworden.

Ludens heeft als enige een pedagogische visie die voor een belangrijk deel gebaseerd is op de Gordon methode. Men zegt hier zelf van dat Ludens hiermee naadloos past binnen de Vreedzame aanpak. Echter is er in de kinderdagverblijven wel getraind personeel, maar van een Vreedzaam beleid in de zin dat men de attributen en werkwijzen heeft ingevoerd is nog geen sprake.

Bij de sportclubs is voornamelijk alleen bij de twee vechtsportscholen van een implementatie van de Vreedzame aanpak. Het is niet eenvoudig om in deze setting bijvoorbeeld participatie vorm te geven en men is aan het experimenteren met de methodieken. Bij de voetbalclub VVOO is nog onvoldoende kader om getraind te worden. Binnen de gemeente Utrecht is de Vreedzame aanpak al langer geleden ingevoerd in de stadsboerderij Gagelsteede en verder is bij monde van de wijkaccountmanager aangegeven men ter discussie wil stellen in hoeverre er ook op groter schaal binnen de organisatie een Vreedzame aanpak geïmplementeerd moet worden.

Ook is bij kinderwerkers in de wijk gevraagd in hoeverre ze herkennen dat er wijkbreed met één pedagogische visie wordt gewerkt.

Tabel 15: Of medewerkers Vreedzaam gedrag herkennen (n=19).

Vreedzaam gedrag opgemerkt	Niet	Soms	Vaak/Ja	Weet niet
Onder collega's binnen de instelling	0	7	10	1
Bij andere wijkinstanties	4	6	3	6
Heeft uw instelling de Vreedzame aanpak ingevoerd	3	4	8	3

Medewerkers herkennen dus het Vreedzame gedrag wel bij collega's en in iets mindere mate bij andere wijkinstanties wat niet hoeft te verbazen, omdat men mag aannemen dat men deze minder meemaakt.

Er is gekeken in hoeverre deze variabele samenhangt met het uitvoeren van Vreedzaam gedrag in de kinderactiviteiten of het aanwezig hebben van Vreedzame attributen. Dit is niet het geval.

Door vergelijking met een tweede meting valt hier meer over te zeggen

Hypothese 5.2: Wanneer alle betrokken instanties in de wijk zich de Vreedzame Wijk methode en uitgangspunten eigen hebben gemaakt zal het collectieve pedagogisch beleid van wijkinstellingen worden versterkt.

Om uitspraken over deze hypothese te kunnen doen is in vrijwel alle interviews gevraagd wat men de meerwaarde vond van het programma Vreedzame Wijk. Vrijwel steeds kwam naar voren dat men het van grote waarde vindt dat er een gemeenschappelijke pedagogische visie heerst, welke niet alleen gericht is op het voorkomen van probleemgedrag, maar ook op het ontwikkelen van burgerschap en gezamenlijk zinn

Door meerdere respondenten wordt aangegeven dat men nu men aanhaakt bij de Vreedzame Wijk in staat is om te refereren aan het Vreedzame referentiekader bij kinderen, wat het pedagogisch eenvoudiger maakt om hen te bereiken. Alle wijkinstelling hebben als solitaire instellingen onvoldoende structuur, kader en om middelen om ieder voor zich een pedagogische visie effectief neer te zetten.

De conclusie: Op basis van de gegevens uit de eerste meting kunnen we nog onvoldoende zeggen over deze hypothese waar het gaat om een versterking van pedagogisch beleid per instelling. De implementatie is zijn nog niet ver genoeg gevorderd. Uit de kwalitatieve interviews komt naar voren dat men een versterking ervaart van het collectieve pedagogische beleid.

Hypothese 6: Wanneer in de leefomgeving van kinderen gebruik wordt gemaakt van de Vreedzame Wijk methode zal de veiligheidsbeleving van kinderen in deze leefomgeving toenemen.

Om uitspraken over deze hypothese te doen is kinderen gevraagd naar hun veiligheidsbeleving.

Tabel 16: Kinderen over veiligheid (n=101).

Lokatie	Veilig %	Niet zo veilig %
In de kinderactiviteit	87	8
In de buurt van de kinderactiviteit	69	24
Tussen de activiteit en thuis	76	19
In de eigen straat	76	13

Uit de tabel wordt duidelijk dat kinderen zich in de kinderactiviteit het veiligst voelt en in de directe omgeving daarvan minder veilig. Oppelaar en Wittebrood (2005) gaven aan dat het grip hebben op de omgeving een belangrijke voorwaarde is voor het veiligheidsgevoel. Uit de data blijkt dat kinderen die zich veilig voelen aangeven dat dit komt doordat ze iedereen kennen en vrienden en/of ouders hen beschermen. In het geval van Overvecht is eigenlijk geen sprake van een

voormeting omdat al meerdere jaren in het kinderwerk met de Vreedzame methode wordt gewerkt. Aangezien vrijwel alle kinderen zich veilig voelen in de kinderactiviteiten is niet vast te stellen of het herkennen van de Vreedzame aanpak in de activiteit leidt tot een verhoging van de veiligheidsgevoelens.

Uit de kwantitatieve analyse blijkt dat een grote meerderheid van de kinderen zich veilig voelt in de wijk. Uit de kwalitatieve gegevens blijkt echter dat er toch een groot aantal kinderen oorzaken van onveiligheid weet op te noemen. Er wordt vaak genoemd dat er mensen zijn die 'onveilig zijn'. Mensen zijn dan: grote jongens, pubers, kinderlokkers, dieven, dronken mensen en overlast gevende Marokkaanse jongeren. Een aantal respondenten geeft aan zichzelf veilig te voelen, maar zich wel voor te kunnen stellen dat jongere kinderen zich onveiliger voelen. Kleine kinderen worden vaker gepest volgens hen.

Ook het zien van een wijkmediator geeft de kinderen een veiliger gevoel. Van de 37 respondenten die wel eens een wijkmediator heeft gezien (36,6%) voelt 67,6% zich daardoor veiliger in de buurt. Van de 14 respondenten die wel eens is geholpen door een wijkmediator (13,9%) voelt 85,7% zich daardoor veiliger in de buurt (significant)

Aan ouders is gevraagd hoe veilig zij de kinderactiviteiten en de wijk vinden

Tabel 17: Ouders over veiligheid (n=101).

Lokatie	Veilig in %	Niet zo veilig in %
In de kinderactiviteit	82	15
In de wijk	47	50

Over de veiligheid in de activiteit hebben ouders en kinderen een vrijwel gelijklopende mening: dat is veilig. Ouders vinden hun wijk echter een stuk minder veilig. De helft van de ouders oordeelt dat het onveilig is in de wijk. Hiermee wordt een sociale onveiligheid bedoeld.

In de dataverzameling aan ouders gevraagd wat ze van sociale cohesie hun wijk denken. Vanwege het later invoegen van deze

vragen zijn hier 25 respondenten. De reden van het invoegen van deze vragen is dat uit de literatuur (Oppelaar en Wittebrood, 2005) blijkt dat sociale cohesie in de wijk een belangrijke factor is in het beleven van veiligheid.

Tabel 18: Ouders over het pedagogische gehalte van de wijk (n=25).

Vraag/stelling	Niet mee eens	Neutraal	Mee eens
Als ik advies nodig heb over opvoeding/mijn kinderen, dan ga ik naar iemand in mijn buurt	16	1	8
Ik wordt in deze buurt ondersteund in de opvoeding van mijn kinderen	19	1	5
Als er een probleem is met kinderen/jeugd in deze buurt kunnen de mensen die hier wonen het probleem oplossen	14	2	9
Ik ben het met de meeste mensen in mijn buurt eens als het gaat over wat belangrijk is in de opvoeding	6	6	13
Ik denk dat ik nog jaren lang in deze buurt zal blijven wonen	4	1	20
Dit is een goede buurt voor kinderen om op te groeien	11	3	11
Ik ben bereid om samen te werken met anderen om iets voor kinderen in de buurt te doen	1	2	22

De uitkomsten zijn niet eenduidig. Ouders gaan veelal niet naar mensen in de buurt voor advies, ze worden in de buurt niet ondersteund in de opvoeding en ze zien buurtbewoners over het algemeen als niet capabel om de problemen met kinderen/jeugd op te lossen. Aan de andere kant geeft een meerderheid wel aan pedagogische waarden te delen met mensen uit de buurt, en dat men voorziet nog jaren in deze wijk te blijven wonen (weinig verhuizingen hebben een positief effect op sociale cohesie). Over het pedagogische klimaat van

de wijk is men verdeeld. Ook hier is weer een grote bereidheid om zich in te zetten voor kinderen. Let wel dat het hier gaat om een attitude en er is bekend uit het ASE model van Ajzen dat er meer voor nodig is dan een attitude om tot het bijbehorende gedrag te komen.

Conclusie: Op basis van deze meting kunnen we onvoldoende zeggen over deze hypothese.

Conclusies en discussie met betrekking tot de 1^e meting.

- 68% van de ouders heeft nog nooit gehoord van de Vreedzame Wijk. Dit is een duidelijk signaal dat er een lacune ligt wat betreft de naamsbekendheid van de Vreedzame Wijk.
- De belangrijkste kracht van de Vreedzame Wijk ligt volgens de in het programma betrokkenen in het hanteren van een eenduidige pedagogische visie.
- Er zijn twijfels of de effecten van de Vreedzame Wijk zullen bestendigen door de jaren heen, omdat er sterke tegenkrachten die resultaten te niet kunnen doen.
- De Vreedzame Wijkmethode leidt bij Cumulus Welzijn onder andere tot meer inhoudelijke discussies onder de werkers.
- In de toekomst zal de Vreedzame Wijk zich ook moeten richten op de 'buitenring' van minder intensief betrokkenen zoals kleine aanbieders van kinderactiviteiten, vrijwilligersorganisaties en daarmee indirect de ouders van de kinderen.
- Over de samenwerking binnen de Vreedzame Wijk/Brede School is men tevreden.
- Kinderen van een Vreedzame School geven meer aan langs Vreedzame stappen conflicten op te lossen.
- Er is een positieve correlatie tussen het waarnemen van Vreedzame aspecten in een locatie en het noemen van de stappen die men zegt te nemen bij het conflicten oplossen.
- Er is geen correlatie tussen de mate van COTS gedrag en het zitten op een Vreedzame School.

- Er is geen verband tussen het mediator zijn en de mate van COTS gedrag.
- We konden geen relatie vaststellen tussen het willen doen van gemeenschapstaken en de mate van participatie.
- Ouders zien zichzelf over het algemeen als capabel om om te gaan met conflicten met en tussen kinderen. Wel geeft een kleine minderheid aan dat het hen veel energie kost.
- Beroepskrachten zijn meer dan ouders overtuigd van de waarde van het delen van opvoedingsverantwoordelijkheid.
- De Gemeente Utrecht wil zich beraden over de wenselijkheid om als gemeente (meer) Vreedzaam te gaan werken.
- Over het algemeen zijn kinderen en ouders positief over de veiligheid in de kinderactiviteiten. De helft van de ouders vindt de wijk niet veilig. Driekwart van de kinderen zien hun eigen straat en de weg tussen de kinderactiviteit en thuis als veilig.
- Ouders hebben zowel positieve als negatieve beelden bij de sociale cohesie in Overvecht. Ze ervaren niet veel ondersteuning van andere wijkbewoners en schatten de probleemoplossingcapaciteiten van de buurt niet hoog in. Aan de andere kant heeft de meerderheid wel het gevoel dat ze belangrijke waarden met buurtbewoners delen en denken ze nog jaren in de buurt te blijven wonen.
- De bereidheid om zich in te zetten voor kinderen in de buurt is hoog.

Indicaties van effecten.

- De eenduidigheid van de Vreedzame Wijk maakt dat kindervoorzieningen die op zichzelf niet toekomen aan het opzetten van een samenhangende pedagogische aanpak makkelijker aansluiten bij kinderen door te refereren aan hun Vreedzame kennis en vaardigheden.
- Aanbieders van kinderwerk schatten het effect van de

Vreedzame Wijk gemiddeld in op een 6,5 op een schaal van 1-10. Medewerkers van de kernpartners geven een hoger oordeel dan medewerkers uit de buitenring van organisaties.

- Binnen het kinderwerk ziet men een verandering: Kinderen zijn constructiever in het oplossen van conflicten en werkers zien dit meer terug bij kinderen die van een Vreedzame School komen.
- De meeste kinderen die de stappen van het conflicten oplossen kennen geven aan dit ook te zullen doen 'wanneer het niet hoeft' omdat ze gemerkt hebben dat het goed werkt.

Indicaties van geen effect.

- Het participatieniveau van kinderen is laag ondanks dat er veel aandacht voor is geweest in de cursus. Er wordt veel aandacht besteed aan participatie in de cursus maar het lijkt nog niet door te dringen in de kinderactiviteiten. Kinderen ervaren zelf weinig eigenaarschap en ons oordeel tijdens observaties is dat participatie op veel plaatsen niet verder gaat dan kinderen raadplegen en ze taakjes geven. De oorzaak kan liggen in het feit dat de Vreedzame Wijk nog in de invoeringsfase zit. Op de lange termijn zou dit kunnen veranderen. Bovendien ligt de nadruk/is het imago van de Vreedzame Wijk in 2009 nog sterk dat het een model is dat kinderen wijkbreed leert om constructief conflicten op te lossen en minder dat kinderen een stem krijgen en participeren.
- De Vreedzame attitude en sociale norm dringt nog niet door in de ongestructureerde omgeving. We zien dat kinderen buiten de Vreedzaam gestructureerde voorzieningen voor een deel terugvallen op Code of the Street gedrag. Niet alleen minder getrainde kinderen, maar ook bij mediators is dit het geval. De conclusie die we voorlopig trekken is dat de invloed van een sociale norm/moreel klimaat in belangrijke mate bepalend is voor het gedrag van kinderen.

3 Het perspectief van de Vreedzame Wijk

Het programma Vreedzame Wijk is nog maar een korte periode operationeel. Toch is het belangrijk naar de toekomst te kijken om te zien welke uitdagingen en risico's er liggen.

We zien de volgende uitdagingen voor een verdere ontwikkeling van het programma:

De wijkbrede aanpak. Het bereiken van relevante doelgroepen en partners. De buitenschil, ouders en non-professionals.

Zoals gesteld is het bereik van de ouders en het thuisdomein nog volop in ontwikkeling en nog niet op een gewenst niveau. Ondanks dat hier groeiende aandacht voor is bestaat de mogelijkheid dat de Vreedzame Wijk blijft steken in een aanpak voor beroepskrachten. Hiermee zou een belangrijke kracht binnen de gemeenschap onbenut blijven en meer dan dat: als bewoners niet gaan participeren wordt geen eigenaarschap gecreëerd. De Commission on Children at Risk (2003) spreekt over het betrekken van de hele gemeenschap bij de opvoeding en Mannes e.a. (2005, p244) geven aan dat het fundament van hun benadering de mobilisatie is van de publieke wil, kracht en commitment van bewoners om een normatieve cultuur/social norm neer te zetten waarin iedereen mee doet om bij te dragen aan een gezonde ontwikkeling van kinderen. Men spreekt zich dus uit voor een brede benadering waarbij vanuit alle domeinen (in Bronfenbrenners termen: systemen) een zelfde invloed komt (Lohman e.a., 2007; Bronfenbrenner en Morris, 1998). Dit alles om de doelgroep maximaal te benaderen en te beïnvloeden. Om die reden is het raadzaam om als uitgangspunt bij te ontwikkelen strategieën te nemen dat men die instanties in de Vreedzame Wijk wil betrekken die veel of intensief contact hebben met de doelgroep. We denken hier aan woningcorporaties, wijktoezichthouders en de politie. Zij hebben naast andere taken een superviserende rol en daarin zouden de methodieken van de Vreedzame Wijk niet misstaan en in het kader van het voorgaande is het een noodzaak dat deze betrokken worden bij de Vreedzame Wijk. De doelgroep van de Vreedzame Wijk die bestaat uit kinderen en hun ouders.

Uit de metingen blijkt dat de kinderen wel bereikt worden. Het bereiken van ouders is een ingewikkelder zaak. Organisaties die contacten hebben met ouders kunnen hierin een medierende rol vervullen. In de observaties die in de wijk werden gedaan bleek dat er nog veel georganiseerde inwoners van Overvecht in vrijwilligerswerk en zelforganisaties niet bekend waren met de Vreedzame Wijk. Niet professionele organisaties kunnen een belangrijke ingang vormen voor het bereiken van ouders. Op het gebied van de zelforganisaties en het vrijwilligerswerk zijn nog winsten te boeken. Tot dusver zijn actoren als moskees en kerken, clubs en verenigingen, Marokkaanse, Turkse en andere zelforganisaties onvoldoende bereikt. Niet alleen hebben deze vaak toegang tot een achterban, zij zijn het materiaal waaruit de civil society opgebouwd wordt.

Verlengde ontwikkeling na het twaalfde jaar.

Hoe wordt de democratische vorming vormgegeven na het einde van de basisschool? De Vreedzame Wijk beperkt zich (vooralsnog) tot de leeftijd ongeveer twaalf jaar. Met de inzet van wijkmediatoren en in de toekomst waarschijnlijk de moedermediatoren wordt die grens overschreden. Ook zijn er afspraken gemaakt met het Vader Rijn College en het Centraal College waarbij de inzet is om ook daar tot een Vreedzaam Voortgezet onderwijsmodel te komen. Nu leent een structuur van het voortgezet onderwijs zich minder dan het basisonderwijs om tot een democratische gemeenschap omgevormd te worden. Internationaal zijn er dan geen voorbeelden bekend van wijkbrede organisaties/scholen in vergelijkbare omstandigheden die een vergelijkbaar programma voeren waarin ook oudere kinderen betrokken zijn. In de Verenigde Staten bestaat de Scarsdale Alternative School die als model zou kunnen dienen, dit is echter een bijna 'witte' school met zeer geprivilegieerde kinderen. In New York leek een secondary school in de achterstandswijk the Bronx te bestaan (Power & Higgins-D'Allessandro, 2008) die functioneerde als een Just Community School zoals Kohlberg die beschreef, maar helaas is dit model recent ter ziele gegaan

vanwege slechte examenresultaten¹⁴. Niettemin zou van deze Amerikaanse voorbeelden geleerd kunnen worden om tot een waardige opvolger van de Vreedzame School te komen en zo de Vreedzame Wijk verder te ondersteunen.

De Vreedzame invloed en de Code of the Street

De locatie van de effecten lijkt zich in hoofdzaak te beperken tot de betrekkelijk gecontroleerde omgevingen (alle kinderwerk in de wijk Overvecht) waar in zekere zin 'een Vreedzaam spel' wordt gespeeld. Dewey (1997) geeft aan dat de belangrijkste motivatie voor kinderen om mee te doen is dat kinderen het spel leuk vinden. Hij voegt daar aan toe dat de leerkracht (en ook die van de jeugdwerker) vaak voorwaardelijk is om dit spel eerlijk en veilig te laten verlopen. In feite zijn de jeugdwerkers de belangrijke symbolen van de morele cultuur zoals Kohlberg - of de gepercipieerde sociale norm zoals Ajzen dat benoemen. Kinderen zijn zeer gevoelig om met deze cultuur mee te doen en zich aan te passen. Dat is nog geen moreel handelen of moreel inzicht. Een uitspraak van een programmamedewerker was: "*Kinderen zijn kameleons*" en uit de bespreking met de kinderwerkers kwam dan ook naar voren dat het constructieve gedrag er was zolang er leiding was en het gedrag 'beloonde' met complimenten en aandacht, of zolang men in de - in dit geval - speeltuin was.

Hiermee werd de vraag opgeworpen of de school de gemiddelde leerling aanleren: inzichten, vaardigheden / competenties waar ze blijvend wat aan hebben of een vaardigheid om goed te kunnen 'kameleonnen' ofwel zich naadloos aanpassen. Wat zullen de effecten zijn in een niet gestructureerde omgeving met een ander moreel klimaat: de straat of het plein?

Het morele klimaat in wijk Overvecht heeft een aantal kenmerken gemeen met wat Anderson (2000) '*the Code of the Street*' noemt. De code bestaat uit informele regels en verwachtingen in de publieke omgeving. De informele regels zijn opgebouwd rond het thema respect, bedoeld als waardigheid die men 'verdient'. Men verdient respect als men

'voor zichzelf kan zorgen' dat betekent dat men in staat is zichzelf en zijn vermeende rechten, bezittingen, relaties en status te verdedigen. In de Code of the Street is het geaccepteerd om dit met geweld te doen als de verdediger dat nodig vindt. Sterker nog: het initiatief nemen met geweld kan een geaccepteerd middel zijn om meer status te verkrijgen of te voorkomen dat de eigen belangen worden geschaad. Er is veel concurrentie en men moet dus steeds op de hoede zijn dat die rechten etc. niet worden aangetast. In gebieden waar de Code of the Street floreert, wonen vaak mensen uit de laagste socio-economische klasse van de samenleving, laag inkomen, geen werk, dus geen status. Het alternatief om die waardigheid te verkrijgen is dus om je een '*tough reputation*' aan te meten. Aangezien iedereen weet dat er ook anderen volgens de zelfde code leven wordt ook geaccepteerd dat je klappen terug kunt verwachten, die wetenschap en gevolgen draag je 'als een man'. Een en ander kan er toe leiden dat ruzies snel fysiek escaleren.

Niet iedereen die in een omgeving leeft waar de Code of the Street gangbaar is hoeft te code te volgen. Anderson beschrijft dat er fatsoenlijke - of '*decent families*' zijn waarbinnen de kinderen veelal met strakke hand opvoed worden en zo veel als mogelijk weghouden worden bij 'slechte vrienden'. Desondanks zullen alle jongeren die opgroeien in een dergelijk gebied moeten leren adequaat met de code om te gaan om zich staande te houden. Kinderen uit deze fatsoenlijke families hebben in tegenstelling tot kinderen die uit 'street' families veel meer een reële keuze om voor een 'decent' leven te kiezen. Deze strategie is geen eenvoudige, Anderson beschrijft dat jongeren die zich willen ontworstelen aan hun milieu vaak als een verrader worden beschouwd. Dit ontworstelen gebeurt vaak naar aanleiding van het zich verbinden van volwassenen aan kinderen. Deze volwassenen kunnen dan als rolmodel dienen. Deze rolmodellen kunnen de ouders zijn, maar ook andere volwassenen. Scales e.a. (2006) benoemen het belang van een dergelijke verbinding tussen volwassenen en kinderen voor een positieve. De Vreedzame Wijk biedt een aantal positieve alternatieven die de ontwikkeling van een Code of the Street mentaliteit tegen gaan: Talentontwikkeling tegenover verveling en nietsdoen, Volwassenen (ouders en andere betrokkenen) die zich kunnen verbinden met jongeren

¹⁴

[http://en.wikipedia.org/wiki/Theodore_Roosevelt_High_School_\(New_York_City\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Theodore_Roosevelt_High_School_(New_York_City))

tegenover volwassenen die kinderen met geweld disciplineren, participatie tegenover vervreemding van de samenleving, Vreedzame conflictoplossingsvaardigheden tegenover geweld als probleemoplosser. In het onderzoek zijn geen mensen/kinderen tegengekomen die zich expliciet tegenstander van de Vreedzame Wijk verklaarden of de Code of the Street meer waardeerden. Wel zijn zelfrapportage vragen aan de kinderen gesteld met betrekking tot de belangrijkste gedragsthema's van de Code of the Street. Hieruit blijkt dat meer dan de helft van de kinderen neigt naar probleemoplossing op een Vreedzame manier. Bij ongeveer 26% vinden is een meer uitgesproken Code of the Street gedrag gevonden.

De Vreedzame Wijk en de straatcultuur staan haaks op elkaar, maar waarschijnlijk op een manier waarop licht en donker zich in een schijnbare tegenstelling tot elkaar verhouden. Donker is niet 'iets', maar juist het ontbreken van iets. Het donker kan bestreden worden door er 'iets' = positiefs namelijk licht te brengen en het 'niet iets' verdwijnt dan vanzelf. De uitkomst van de positieve pedagogiek van de Vreedzame Wijk kan betekenen dat de voorwaarden voor het ontstaan van Code of the Street gedrag worden weggenomen zoals licht het donker verdrijft. Er hoeft geen '*war against*...' ingezet te worden.

Gedagsverandering en het leren van democratie.

In de nu gepresenteerde studie is met name ingegaan op de gedagsverandering die kan volgen uit het toepassen van de Vreedzame Wijkmethode: Mensen/Kinderen gedragen zich in het vervolg sociaal, of liever: niet meer antisociaal, en kunnen hun conflicten oplossen en zelfs soms die van anderen. Hieruit zou de conclusie getrokken kunnen worden dat de Vreedzame Wijk een opportuun model is om orde- en gedragsproblemen in een achterstandswijk te kunnen voorkomen en beheersen, waarna overgegaan kan worden tot de orde van de dag. Zo refereert slechts één doel expliciet er aan dat het in het programma gaat om participatie en burgerschap. Niet alleen op papier bestaat een sterke associatie tussen de Vreedzame Wijk en het oplossen van conflicten. In de enquêtes is de kinderen gevraagd op wat ze positief vinden aan de Vreedzame Wijk en hieruit volgde voor 60% van de antwoorden dat de Vreedzame Wijk zorgt voor het oplossen van ruzie en ander

probleemgedrag. 21% van de kinderen noemden een positief doel. Ook ouders is gevraagd wat de Vreedzame Wijk in houdt. Van alle antwoorden die men gaf ging ook 41% richting het oplossen van probleemgedrag. 33% noemde een positief doel voor de Vreedzame Wijk. Deze magere representatie komt voor een belangrijk deel omdat het programma in ontwikkeling is. Het ontwikkelt zich vanaf een motivatie waarbij de focus lag bij de gevoelde urgentie om het probleem van onmaatschappelijk gedrag in de wijk op te lossen naar de focus op de visie dat het probleem pas opgelost kan worden als er een positieve ontwikkeling heeft plaatsgevonden. Die positieve ontwikkeling is dat kinderen een stem hebben gekregen, zich gezien en gehoord voelen, betrokken worden bij hun leefomgeving en op die manier een grotere verantwoordelijkheid voelen en nemen bij de samenleving. Voorlopig echter heeft de Vreedzame Wijk het imago van een programma waarbij kinderen leren ruzies op te lossen. Dit kan als effect hebben dat kinderen en volwassenen 'opvoeding' en uiteindelijk zichzelf etiketteren als probleem. Om die reden is het belangrijk om in de komende tijd te focussen op alle positieve doelen die er besloten liggen in het programma.

In de monitoring van projecten in de nabije toekomst zullen deze thema's nader onderzocht worden

Conclusies met betrekking tot het perspectief van de Vreedzame Wijk.

- De ontwikkeling en de impact van de Vreedzame Wijk wordt versterkt als er voor een wijkbrede aanpak wordt gekozen waarbij alle relevante partners betrokken worden. Op die manier kan bij bewoners in de wijk 'eigenaarschap' ontstaan voor het programma als geheel. Hierbij kan als uitgangspunt genomen worden dat die instanties die een intensief of frequent contact hebben met de doelgroep voorrang hebben. Te denken valt aan zelforganisaties, kerken en moskeeën, woningcorporaties, toezichthouders en buurtvaders/-moeders. Op die manier is een sociale norm neer te zetten en uit te dragen welke een

voorwaarde lijkt om kinderen het kader te beiden om ook in de ongestructureerde ruimte hun Vreedzame vaardigheden te gebruiken.

- De Vreedzame School/Wijk heeft nu invloed tot ongeveer het 12^e jaar. De plannen die er zijn om de Vreedzame methode in het voortgezet onderwijs te implementeren zal waarschijnlijk een positieve invloed hebben op de bestending van een positieve ontwikkeling die voor het 12^e jaar is ingezet.
- De Vreedzame Wijk staat haaks op de straatcultuur (Code of the Street). Het inzetten van de positieve pedagogische principes kan de voorwaarden voor het ontwikkelen van straatcultuur wegnemen.
- De meeste kinderen en tweevijfde van de ouders associëren de Vreedzame Wijk met (het oplossen van) probleemgedrag. Dit imago doet de Vreedzame Wijk geen recht. In de verantwoording en in de cursus is hier ruime aandacht voor. Niettemin is deze beeldvorming sterk. Voor een toekomstige ontwikkeling is het aan te bevelen dat het imago van de Vreedzame wijk meer bepaald wordt door het ontwikkelen van een positieve ontwikkeling van kinderen. Kinderen krijgen een stem, kinderen doen er toe en ze leveren een bijdrage aan de gemeenschap doordat ze participeren

Literatuur en bronnen

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. In: *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211.
- Ajzen, I. (2009). The theory of planned behaviour. Gedownload op 9-10-09 van: <http://people.umass.edu/aizen/tpb.html>.
- Anderson, E. (1999). *Code of the Street. Decency, Violence and the moral life of the inner city*. New York/London: Norton & Company.
- Anderson, E. (2004) *The Code of the Street*. In: Frampton, M.L., Haney-Lopez, I. & Simon, J. (2008) *After the war on crime: Race, Democracy and a New Reconstruction*. New York: University Press.
- Belsky, J. (1984) The determinants of parenting: a process model. In *Child development*. 55. p. 83-96.
- Bem, D. J. (1972). Self-Perception Theory. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 6, pp.1-62). New York: Academic Press.
- Benson, P.L. (1998). Mobilizing communities to promote developmental assets: A promising strategy for the prevention of high-risk behaviors. *Family Science Review*, 11(3): 220-238.
- Benson, P.L. (2003). Developmental assets and asset-building community : conceptual and empirical foundations. In : R. M. Lerner & P.L. Benson (eds.). *Developmental assets and asset-building communities : Implications for policy, research, and practice*. New York : Kluwer Academic/Plenum Publishers. pp. 19-43.
- Berkowitz, M.W., Bier, M.C. (2005). Character education: A study of effective character education programs shows that full parent involvement is a must. *Educational Leadership*, 63, 64-70.
- Bestuursinformatie Gemeente Utrecht (2008) *Wijkenmonitor 2008*.
- Bestuursinformatie Gemeente Utrecht (2009) *Monitor Krachtwijken 2009*.
- Bickmore, K. (2002). Good training is not enough: Research on Peer Mediation Program Implementation. *Social Alternatives*, 21, 33-38.
- Biesta, G. & Lawy, R. (2009). Understanding young people's citizenship learning in everyday life. In: *Education, Citizenship and Social Justice*. Vol 4 5-24.
- Boom, J. & Brugman, D. (2005). Measuring moral development in adolescents. In van Haaften et al. (Eds.). *Moral Sensibilities and Education III. The adolescent* (pp. 87-112). Bommel/London/ Paris: Concorde.
- Brede School Overvecht (2008) *Jaarplan Brede School Overvecht, Schooljaar 2008 / 2009*. Utrecht: Brede school Overvecht.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development; experiments by nature and design*, Cambridge: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. & Morris, P.A. (1998). The ecology of developmental processes. In W. Damon (ed). *Handbook of child psychology*. New York: John Wiley and Son.
- Brooks, R. (2004) *Hardwired to Connect: Nurturing "Authoritative Communities"*. Retrieved from: <http://www.drrobertbrooks.com/writings/index.html> op 14 sept 2009.
- Brug, J. Assema, V. & Lechner, L. (2007) *Gezondheidsvoorlichting en gedragsverandering: Een planmatige aanpak*. Assen: van Gorcum.
- Brugman, D. & Elisabeth Aleva (2004). Developmental delay or regression in moral reasoning by juvenile delinquents. *Journal of moral education*. Vol. 33, no. 3. September 2004.
- Commission on Children at Risk, Institute for American Values, YMCA of the USA, Dartmouth Medical School (2003). *Hardwired to connect: the new scientific case for authoritative communities*. Chicago: YMCA

- Dewey, J. (1997) *Experience and Education*. New York: Touchstone.
- Donovan C.L. & Spence, S.H (2005) Children's interpersonal problems in: Graham, P.J. *Cognitive behaviour therapy for children and families p. 402-425*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DuRant, R.H., Barking, S., Krowchuk, D.P. (2001). Evaluation of a peaceful conflict resolution and violence prevention curriculum for sixth-grade students. *Journal of Adolescent Health*. Volume 28, Issue 5, pages 386-393.
- Eduniek (2009) Cursusmap Training UCK docenten, Vreedzame Wijk Overvecht. Voorjaar 2009. Maartensdijk: Eduniek
- Eekert, P. & Lierop, B. (2008) Vanaf dag één bezig met buiten. In: *Reïntegratie. Dec. 2008. p20-23*.
- Garbarino, J. & A. Crouter (1978). Defining the Community Context for Parent-Child relations: The Correlates of Child Maltreatment. *Child Development* (49), pp. 604-616.
- Freiberg, J. (1996). From tourist to citizens in the classroom. *Educational Leadership*, 54, 32-36.
- Fukuyama, F. (1999). Social capital, Civil society and development. In: *Third world quarterly, jrg. 22, nr. 1, 2001, pp 7-22*. Retrieved on 4-1-2010 from: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama.htm>
- Garbarino, J. & D. Sherman (1980). High-Risk Neighborhoods and High-Risk Families: The Human Ecology of Child Maltreatment. In: *Child Development* (51), pp. 188-198.
- Garbarino, J. & K. Kostelny (1992). Child Maltreatment as a Community Problem. *Child Abuse and Neglect* (16), pp. 455-464.
- Gavin, L. Catalano, R., David Ferdon, C., Gloppen, K. & Markham, C. (2009) Adolescent Health Promotion: Programs and Providers. In: *Journal of adolescent Health, vol 44, #2 p s11*
- Gemeente Utrecht (2008) *Uitvoeringsprogramma 2008/2009. Wijkactieplan 'Doe mee in Overvecht'*.
- Greiner, L.E. (1972) Evolution and revolution as organizations grow. *Harvard Business Review*. 1998 May-Jun;76(3):55-60, 62-6, 68.
- Gutmann, A, (1993) Democracy and Democratic education. In: Curren. R. (2008) *Philosophy of education* (2008). Malden, Oxford: Blackwell publ.
- Haddioui, I. El (2008). *Hoe de straat de school binnendringt*. Utrecht: APS
- Hart, R.A. (1997) Children's participation. The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care. New York: Unicef
- Higgins-d'Alessandro, A. (1995) Teaching as a moral activity: Listening to teachers in Russia and the United States. In: *Journal of Moral Education*; May 95, Vol. 24 Issue 2, p143, 16p.
- Horjus, B. en Baerveldt C. (2001). *Wasmachines, Glen Mills of het taakvaardigheidsmodel*. In: *Kind en Adolescent*, jrg. 22 no. 4 p. 257-267 . Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Huppert, F.A. (2009) A New Approach to Reducing Disorder and Improving Well-Being. In: *Association for Psychological Science. Volume 4—Number 1, 108-111*.
- Jones, T.S. & Kmitta, D. (2000). Does it work? The case for conflict resolution education in our nation's schools. Washington D.C., CREnet.
- Junger-Tas, J. (2008) Actuele visies op jeugdcriminaliteit. In: W. Koops, B. Levering & M. de Winter (eds.). *Opvoeding als Spiegel van de beschaving. Een moderne antropologie van de opvoeding*. Amsterdam: SWP. Pp. 102-114.
- Junger-Tas, J. Steketee, M. & Moll, M. (2008) *Achtergronden van jeugddelinquentie en middelengebruik*. Utrecht: Verwey-Jonker instituut.
- Keizer, K., Lindenbergh, S. & Steg, L. (2008) The spreading of disorder. In *Science. Vol 322. p.1681-1685*.
- Klucharev V., Hytönen K., Rijpkema M., Smidts A. & Fernández G. (2009). *Reinforcement Learning Signal*

- Predicts Social Conformity. In: *Neuron*, Volume 61, Issue 1, 140-151.
- Kohlberg. L. (1981) *Essays on Moral Development. Vol 1: The Philosophy of Moral Development*. New York: Harper and Row.
 - Kok, G.J. & T. Oostveen (1987). Modellen ter verklaring van gezondheidsgedrag II. In: *GVO/Preventie. nr. 4, pag. 225-233*.
 - Kok, J.M., Menkehorst, G.A.B.M., Naayer, P.M.H., Zandberg, Tj. (1981) *Residentieel Behandelingsprogramma*. Assen: van Gorcum.
 - Kroger. J. (1989). *Identity in Adolescence*. New York: Routledge
 - Lawy, R. & Biesta, G. (2006). Citizenship-as-practice: The educational implications of an inclusive and relational understanding of citizenship. In: *British Educational Research Journal. Vol 54: 34-50*.
 - Lawy, R., Biesta, G., McDonnel, J., Lawy, H. & Reeves, H. (2009). The art of democracy: young people's democratic learning in gallery contexts. In: *Britisch Educational Research Journal. Vol 57: 1-15*
 - Leenders, H. & Veugelers, W. (2004). Waardevormend onderwijs. Een pleidooi voor een kritisch-democratisch burgerschap. In: *Pedagogiek 24^e jrg. 361-375*.
 - Lohman, B.J., Kaura, S.A. & Newman B.M. (2007) Matched or Mismatched Environment? The Relationship of Family and School Differentiation to Adolescents' Psychosocial Adjustment. In: *Youth and Society, vol 39,#1 3-32*.
 - Mannes, M., Roehlkepartain E.C. & Benson, P.L. (2005). Unleashing the Power of Community to Strengthen the Well-Being of Children, Youth and Families: An Asset-Building Approach. In: *Child Welfare. Vol LXXXIV, #2*.
 - Marcouch. A. (2007). *De context van de straat*. RMO lezing. Gedownload op 21-07-09 van <http://www.adviesorgaan-rmo.nl/publicaties/symposia/827/>.
 - Nijman. J. (2009) Straatcultuur in de klas. Botsende culturen vragen om een antwoord. In: *Vakblad Groen onderwijs*. Helmond. 20-22.
 - Oosterhout, B. van (2007). Hoe Overvecht een probleemwijk werd. In: *Intermediair 27-06-2007*. Gedownload op 2-10-09 van: <http://www.intermediair.nl/artikel/archief/47074/hoevervecht-een-probleemwijk-werd.html#ixzz0SmLyHnO0>.
 - Oppelaar, J. & Wittebrood, K. (2005) *Angstige burgers? De determinanten van gevoelens van onveiligheid onderzocht*. Den Haag: SCP.
 - Pauw L.M.J. (2009) *De Vreedzame School. Democratie moet je leren*. Maartensdijk: Eduniek
 - Pauw, L. M. J. & van Sonderen, J. (2006). Handleiding De Vreedzame School: Een School met een Hart! Zeist: Drukkerij Kerckebosch.
 - Pawson, R. & Tilley, N. (1997). *Realistic Evaluation*. Londen: Sage.
 - Power, F.C. & Higgins-D'Allessandro. A. (2008), The just community approach to moral education and the moral atmosphere of the school. In: Nucci, L.P. & Narváez., D. (2008) *Handbook of moral and character education*. New York: Routledge, p. 230-247..
 - Raschick, M., Maypole, D., & Day, P. (1998). Improving Field Education through Kolb learning Theory. *Journal of Social Work Education, 34*(1), 31-42.
 - Robson, C. (2002). *Real World Research*. Malden, Oxford: Blackwell Publishing.
 - Rossi, P.H., Freeman, H.E., & Lipsey, M.W. (1999). *Evaluation: a systematic approach (6th edition)*. London: Sage.
 - Sampson, R.J. & Raudenbush, S.J. (1997) Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. In: *Science; 08/15/97, Vol. 277 Issue 5328, p918-925*
 - Scales, P.C., Benson, L.P. & Mannes, M (2006). The Contribution to Adolescent Well-Being made by nonfamily Adults: an Examination of Developmental

- Assets as Contexts and Process. In *Journal of Community Psychology*, vol 34, no 4, 401-413.
- Search institute (2002) *Best Practice Briefs, No 25*. Minneapolis: Search Institute.
 - Seita, J.R. (2000). In Our Best Interest. Three necessary Shifts for Child Welfare Workers and Children. *Child welfare. Volume LXXIX, #1*.
 - Shantz, C. U. (1987). Conflicts between Children. *Child Development*, 58, 283-306.
 - Smith, S. W., Daunic, A. P., Miller, M. D., & Robinson, T. R. (2002). Conflict resolution and peer mediation in middle schools: Extending the process and outcome knowledge base. *Journal of Social Psychology*. 142, 567-586
 - Spera, C. (2005). A review of the relationship among parenting practices, parenting styles and adolescent school achievement. *Educational Psychology Review*, 17, 125-146.
 - Spirit (2009). *Nieuwe perspectieven bij terugkeer*. Gedownload op 9-10-09 van <http://www.spirit.nl/kinderenjongeren/wat-kunnen-wij-voor-je-doen/kinderenjongeren-vanaf-12-jaar/nieuwe-perspectieven-bij-terugkeer/>.
 - Stichting werken met Goldstein (2009) *Transfer training*. Gedownload op 19-10-09 van: <http://www.goldstein.nl/meth4.php>.
 - Turnblom, T.A. (1995). Reducing School Disorder through Mediation. *BYU Journal of Public Law*, 8, 101-112.
 - Valk, L. van der, Blaubeen. H. (1995) De kunst van het overleven. Marokkaanse jongens. Utrecht: Jan van Arkel.
 - Veen, D.L. van der & Posthumus, H. (2008) Eindrapportage Jongerenonderzoek Overvecht. Wijkraadpleging Overvecht. Utrecht: Labyrinth.
 - Verhoeff. C & Pauw L.M.J (2009) *De Vreedzame Wijk Overvecht. Een tussenstand*. Niet gepubliceerd.
 - Veugelers, W. & Vedder, P. (2003). Values in teaching. *Teachers and teaching: theory and practice*, 9, 377-389
 - Vries H. de (1993) "Determinanten van gedrag". In Damoiseaux V., H.T van der Molen, G.J. Kok. Gezondheidsvoorlichting en gedragsverandering. van Gorcum Assen.
 - VROM (2006) Vitale coalities Overvecht. Den Haag: Ministerie van VROM.
 - Westheimer, J. & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journal*, 41, 1-30.
 - Wickrama, K.A.S. & C.M. Bryant (2003). Community Context of Social Resources and Adolescent mental health. *Journal of Marriage and the Family* (65), nr. 4, pp. 850-866
 - Wilkensfeld, B. Moore, K.A. & Lippman, L. (2008). Neighbourhood Support and Children's Connectedness. Washington DC: *Child Trends Fact Sheet. Publication #2008-5*.
 - Winter, M. de (2004). *Opvoeding, onderwijs en jeugdbeleid in het algemeen belang. De noodzaak van een democratisch-pedagogisch offensief*. webpublicatie nr 1. Den Haag: Wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid.
 - Winter, M. de (2006). Democratieopvoeding versus de code van de straat. In R..Janssens T. Schillemans M. de Winter (Ed.), *Opvoeding tot democratie* (pp. 11-33). Amsterdam: SWP.
 - Yperen, T.A. van, Bijl, B. & Veerman, J.W. (2008). Op weg naar veelbelovend. In T.A. van Yperen & J.W. Veerman (Eds.), *Zicht op effectiviteit. Handboek voor praktijkgestuurd effectonderzoek in de jeugdzorg*. Delft: Eburon.
 - Yule, W. & Carr, J. (Eds.). (1980). *Behaviour modification for the mentally handicapped*. London: Croom Helm.
 - Zaff, J. F. & Michelsen, E. (2002). Encouraging civic engagement: how teens are (or are not) becoming responsible citizens. Washington, DC: Child Trends Research Brief.

Bijlage 1 Structuur in het onderzoek

Om inzichtelijk te maken hoe in dit onderzoek doelen, doelgroepen, etc. samenhangen geven we onderstaand per doel een overzicht hoe deze door het onderzoek heen centraal hebben gestaan.

Doel	Hypothese	Theorieën	Interventie	Doelgroep	Indicator
Kinderen kunnen hun vaardigheid in het constructief omgaan met conflicten toepassen in andere contexten.	1.1.1 Als kinderen de vreedzame attributen, waarden en normen, herkennen als horend bij een bepaald domein zullen ze het aangeleerde Vreedzame gedrag daar eerder vertonen. 1.1.2 Als de vreedzame waarden en normen in een bepaald domein wordt voorgeleefd zullen ze het aangeleerde vreedzame gedrag daar eerder vertonen. 1.2 Als kinderen buiten de school geconfronteerd worden met uitingen van de Vreedzame School methode, zullen ze daar beter in staat zijn om volgens de Vreedzame School methode conflicten op te lossen.	ASE: De gepercipieerde sociale norm van Ajzen. Kohlberg: moreel klimaat. Broken window theory.	<ul style="list-style-type: none"> In het wijkaanbod voor kinderen wordt zichtbaar en in methodiek gerefereerd aan de Vreedzame Schoolmethode. Er worden wijkmediatoren getraind die in de wijk kinderen aanspreken op hun gedrag en kleine conflicten tussen kinderen oplossen. 	Kinderen die constructieve sociale vaardigheden hebben opgedaan in de Vreedzame School en die zich begeven in de openbare ruimte en/of gebruik maken van het welzijn-/sport-/culturaanbod	<ul style="list-style-type: none"> Kinderen herkennen de Vreedzame Schoolmethode in het Vreedzame Wijk aanbod. Kinderen zijn beter dan voorheen in staat om langs de methoden van de Vreedzame School conflicten op te lossen
Kinderen worden betrokken bij hun omgeving en daarmee wordt participatie en gezamenlijkheid bevorderd.	2.1 Als kinderen gemeenschapstaken uitvoeren in de wijk wordt de gezamenlijkheid bevorderd. 2.2 Als kinderen meer inspraak krijgen in bestaande kinderactiviteiten zal daarmee de participatie en de gezamenlijkheid worden bevorderd.	2.1 Theorieën met betrekking tot burgerschap. O.a. Biesta, Guttman, de Winter, Zaff. 2.2 De participatieladder van Hart	<ul style="list-style-type: none"> In de Vreedzame School worden kinderen in de bovenbouw getraind om gezamenlijkheid uit te voeren voor de wijk In het aanbod van kinderactiviteiten in Overvecht zijn mogelijkheden voor participatie. 	Kinderen uit Overvecht > 4 < 12 jaar?	<ul style="list-style-type: none"> Kinderen in de bovenbouw van de Vreedzame Scholen voeren gezamenlijkheid uit in/voor de wijk. Kinderen participeren meer met inspraak in bestaande kinderactiviteiten.
De opvoedingsverlegenheid bij de betreffende opvoeders wordt verminderd.	De toerusting van alle opvoeders in de wijk met de principes van de 'vreedzame aanpak' vermindert de handelingsverlegenheid in de omgang met kinderen (adequaat omgaan met incidenten, brutaal gedrag, escalaties van conflicten, e.d.).	Didactische theorieën zoals van Kolb. ASE- model van Ajzen.	<ul style="list-style-type: none"> Alle uitvoerders van jeugd aanbod zijn getraind in het uitvoeren van de Vreedzame methodiek. Ouders kunnen deelnemen aan een oudercursus (van ROC of de Vreedzame School). Vreedzame vormgeving van ouderinloop en andere Cumulus activiteiten met ouderparticipatie. 	Leerkrachten, andere professionals, vrijwilligers, ouders betrokken bij de kinderen in 1 en 2.	<ul style="list-style-type: none"> Opvoeders gaan volgens de vreedzame methode met kinderen om. Opvoeders hebben minder conflicten met kinderen en ze kunnen beter omgaan met de conflicten van de kinderen.
Er is een gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid bij verschillende opvoeders:	Door toerusting van alle opvoeders in de wijk met de principes van de 'vreedzame aanpak' zijn zij beter in staat om hun opvoedende rol op	ASE- model van Ajzen.	<ul style="list-style-type: none"> Alle uitvoerders van jeugd aanbod zijn getraind in het uitvoeren van de Vreedzame methodiek. 	Leerkrachten, andere professionals, vrijwilligers (van UCK, Cumulus, Ludens, sportclubs in de	<ul style="list-style-type: none"> Opvoeders herkennen dat er wijkbreed vanuit dezelfde (VW) uitgangspunten gewerkt wordt. Opvoeders ondersteunen

Leerkrachten, andere professionals, vrijwilligers, ouders.	zich te nemen.		<ul style="list-style-type: none"> • Ouderinloop; Informatie bijeenkomsten voor ouders van aanstaande Vreedzame schoolleerlingen; • bijeenkomsten voor mediators (op school en in de wijk); • nieuwsbrieven; informatie bij het openen en sluiten van de blokken 	wijk)., ouders betrokken bij de kinderen in 1 en 2	<p>elkaar.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opvoeders voelen zich ondersteund door andere opvoeders in de wijk.
Het pedagogisch beleid van wijkinstellingen wordt versterkt (aan de hand van de Vreedzame School methoden).	<p>5.1 Wanneer alle betrokken instanties in de wijk zich de Vreedzame Wijk methode en uitgangspunten eigen hebben gemaakt zal het pedagogisch beleid van wijkinstellingen worden versterkt.</p> <p>5.2 Wanneer alle betrokken instanties in de wijk zich de Vreedzame Wijk methode en uitgangspunten eigen hebben gemaakt, zal het collectieve pedagogisch beleid van wijkinstellingen worden versterkt.</p>	ASE- model van Ajzen. De Asset-Building-Approach.	Alle betrokken instanties worden gevraagd de methode en uitgangspunten van de Vreedzame wijk op in hun instellingsbeleid op te nemen en een implementatie/ kwaliteitsborgings plan op te stellen.	Wijkinstellingen die een aanbod van kinderactiviteiten hebben.	Alle betrokken instanties hebben de methode en uitgangspunten van de Vreedzame wijk op in hun instellingsbeleid opgenomen en er functioneert een implementatie/kwaliteitsborgings plan.
In de leefomgeving van de kinderen waar wordt gebruik gemaakt van de methoden van de VW neemt de veiligheidsbeleving toe.	Wanneer in de leefomgeving van kinderen gebruik wordt gemaakt van de Vreedzame Wijk methode zal de veiligheidsbeleving van kinderen in deze leefomgeving toenemen.	Anderson: Code of the Street Sociale Veiligheid van o.a. Oppelaar en Wittebrood. Kohlberg: moreel klimaat.	Inzet van wijkmediators. Kinderen (bekend en niet bekend met de Vreedzame School) worden geconfronteerd met de methoden, routines en fysieke vormgeving van de Vreedzame Wijk en worden uitgenodigd daarin te participeren.	Kinderen die gebruik maken van het jeugd aanbod in de wijk Overvecht en zich in de openbare ruimte begeven.	<p>Kinderen beleven een groter veiligheid in zowel het jeugd aanbod als in de openbare ruimte waarin zij zich begeven</p> <p>Opvoeders signaleren een groter veiligheid voor kinderen binnen het jeugd aanbod en de openbare ruimte waarin zij zich begeven.</p>

Bijlage 2 Vragenlijsten

Vragenlijst Vreedzame Wijk

Kinderen 8-12

Algemene gegevens

(Omcirkel jouw antwoord)

1	Ben je een jongen of een meisje	Jongen	Meisje		
2	Hoe oud ben je? jaar			
3	Waar is je vader geboren?			
4	Waar is je moeder geboren?			
5	Op welke basisschool zit/zat je?			
6	In welke groep/klas zit je?	Groep/klas			
7	Ben je mediator?	Ja	Nee	Niet meer	
8	Ben je wijkmediator?	Ja	Nee	Niet meer	
9	Hoe vaak ga je naar xxx?	Heel vaak	Vaak	Soms	Nooit

Kenmerken van de Vreedzame Wijk

10. Welke kenmerken van de Vreedzame Wijk zie jij in xxx?

(Kruis aan wat jij herkent, je mag meerdere dingen aankruisen)

10.1	Ik zie dit logo 	
10.2	Er is een mediator	
10.3	Er is een afkoelplek	
10.4	Conflicten worden met een stappenplan opgelost	
10.5	We beginnen een activiteit altijd met een binnenkomer	
10.6	We eindigen een activiteit altijd met een afsluiter	
10.7	We gebruiken een agenda	
10.8	Er gelden omgangsregels, waar iedereen zich aan moet houden	
10.9	De leiding begroet ons als we komen en zegt gedag als we weg gaan	

Oplossen van conflicten

11. Als je een conflict hebt is het vaak goed om dat conflict op te lossen. Kun je vertellen welke stappen jij maakt in het oplossen van een conflict. Wat doe je eerst en wat doe je daarna?

.....
.....
.....
.....

12. Van wie heb je deze manier van conflictoplossen geleerd?

.....
.....

13. Kun je hierdoor een conflict beter oplossen dan vroeger?

Ja Een beetje Nee

Waarom?

.....
.....

Meedoen

14. De volgende uitspraken gaan over het meedoen aan xxx

(Omcirkel jouw antwoord)

		Altijd	Vaak	Soms	Nooit
14.1	De leiding vertelt wat we gaan doen				
14.2	De leiding vraagt aan ons <u>wat</u> we willen/zullen doen				
14.3	De leiding overlegt met ons <u>hoe</u> we het zullen doen				
14.4	We beslissen samen met de leiding wat we gaan doen / hoe we het gaan doen				
14.5	We bedenken zelf wat we willen doen en hebben daar zelf de leiding over				

Veiligheidsbeleving

15. Hoe veilig voelde je je de afgelopen twee weken binnen en buiten xxx?

(Omcirkel jouw antwoord)

15.1	Ik voelde me hier	Veilig	Niet zo veilig	Onveilig	Erg onveilig
15.2	Ik voelde me in de buurt van xxx	Veilig	Niet zo veilig	Onveilig	Erg onveilig
15.3	Ik voelde me tussen hier en thuis	Veilig	Niet zo veilig	Onveilig	Erg onveilig
15.4	Ik voelde me in mijn straat	Veilig	Niet zo veilig	Onveilig	Erg onveilig

16	Heb je de afgelopen weken een wijkmediator gezien?	Ja	Nee		
17	Zo ja, voel je je dan veiliger?	Ja	Nee		
18	Heeft de wijkmediator je wel eens op straat geholpen bij het oplossen van een conflict?	Ja	Nee		
19	Zo ja, hoe veilig voelde je je toen?	Veilig	Niet zo veilig	Onveilig	Erg onveilig

Directe voordeel

20. Wat vind je leuk aan de Vreedzame Wijk?

.....

.....

.....

21. Wat vind je niet leuk aan de Vreedzame Wijk?

.....

.....

.....

22. Zou je een conflict oplossen volgens het Vreedzame School-stappenplan als het niet hoefde? En waarom wel of niet?

.....

.....

.....

Leiding

23. De volgende uitspraken gaan over de leiding van xxx

(Omcirkel jouw antwoord)

23.1	De leiding is de baas	Te veel	Goed	Te Weinig
23.2	De leiding is aardig	Te veel	Goed	Te Weinig
23.3	De leiding helpt ons	Te veel	Goed	Te Weinig
23.4	De leiding bemoeit zich met ons	Te veel	Goed	Te Weinig
23.5	De leiding is streng	Te veel	Goed	Te Weinig
23.6	De leiding is met ons bezig	Te veel	Goed	Te Weinig
23.7	De leiding geeft opstekers	Te veel	Goed	Te Weinig

Vriendengroep

24. De volgende uitspraken gaan over jou in je vriendengroep

(Omcirkel jouw antwoord)

24.1	Als een of meerdere van ons geslagen worden slaan we terug	Ja	Soms/beetje	Nee
24.2	Als iemand ons uitscheld of bedreigd zullen we terugvechten	Ja	Soms/beetje	Nee
24.3	Als wij iemand slaan, uitschelden of bedreigen is het logisch dat ze terugvechten	Ja	Soms/beetje	Nee
24.4	Als een of meerdere van ons geslagen, uitgescholden of bedreigd wordt lopen we weg	Ja	Soms/beetje	Nee
24.5	Als een of meerdere van ons geslagen, uitgescholden of bedreigd wordt proberen we het conflict op te lossen, eventueel samen met de wijkmediator	Ja	Soms/beetje	Nee
24.6	Als een of meerdere van ons geslagen, uitgescholden of bedreigd wordt roepen we er een volwassene bij	Ja	Soms/beetje	Nee

25. Is een van deze situaties de afgelopen twee weken voorgekomen?

Ja, namelijk

.....

.....

.....

De Vreedzame Wijk

26. Waarom denk je dat mensen met de Vreedzame School en de Vreedzame Wijk zijn gestart. Kun je opschrijven waarom?

.....
.....
.....

27. Ben je het hier mee eens? Ja Een beetje Nee

Waarom?

.....
.....
.....

Gemeenschapstaken

(Omcirkel jouw antwoord)

28	Doe je een gemeenschapstaak?	Ja	Nee
29	Welke gemeenschapstaak doe je?	
30	Hoe vaak doe je deze taak? x in de week	

31. Doe je ook wel eens een gemeenschapstaak zonder dat het moet?

Zo ja, schrijf dan hieronder wat je dan doet

.....
.....
.....

Vragenlijst ouders Vreedzame Wijk

Ingevuld op (datum)

 Schriftelijk Persoonlijk**Algemene gegevens**

1	U bent > > > > > > > >	☐ Man	☐ Vrouw	
2	Uit hoeveel kinderen bestaat uw gezin? Leeftijden:		
3	Op welke school zit(ten) uw kind(eren)		
4	Is dit een Vreedzame School?	☐ Ja	☐ Nee	☐ Weet niet
5	Doet u vrijwilligerswerk in de wijk?	☐ Ja	☐ Nee	
6	Zo ja, wat voor werk?		
7	Hebt u wel eens van de Vreedzame Wijk gehoord?	☐ Ja	☐ Nee	
8	Zo ja, hoe bent u aan deze informatie gekomen?		
9	Hebt u een Vreedzame cursus gedaan?	☐ Ja	☐ Nee	

Ondersteuning

	<i>Zet een kruisje in het vak van uw antwoord.</i>	Niet	Soms	Vaak	Altijd
10	<u>Hebt</u> u in het afgelopen half jaar andere opvoeders ondersteund (advies gegeven, geholpen)?				
11	Hoe hebt u dat gedaan?			
12	Denkt u dat dit heeft geholpen?				
13	<u>Bent</u> u in het afgelopen half jaar in uw opvoedingstaak ondersteund door andere opvoeders (advies gekregen, geholpen)?				
14	Door wie bent u ondersteund?	Professional		Niet-professional	
15	Hoe bent u ondersteund?			
16	Heeft dit u geholpen?				

Omgang met kinderen

De opvoeding van kinderen kan tegenwoordig heel lastig zijn. Ouders kunnen problemen bij hun eigen kinderen en andere kinderen tegenkomen waar ze niet altijd mee om weten te gaan. Kunt u aangeven of u het eens bent met de volgende stellingen?

	<i>Zet een kruisje in het vak van uw antwoord.</i>	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Neutra al	Mee eens	Helemaa l mee eens
18	Ik vind het moeilijk om te gaan met de kinderen van tegenwoordig					
19	De opvoeding van mijn kinderen kost mij regelmatig te veel energie					
20	Heeft de cursus/methodiek De Vreedzame Wijk u hierbij geholpen?				

Omgang met conflicten

	<i>Zet een kruisje in het vak van uw antwoord.</i>	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Neutra al	Mee eens	Helemaa l mee eens
22	Ik kan goed omgaan met conflicten die u hebt <u>met</u> kinderen					
23	Ik kan goed omgaan met conflicten <u>tussen</u> kinderen					
24	Heeft de cursus/methodiek De Vreedzame Wijk u hierbij geholpen?				

Plezier met kinderen

	<i>Zet een kruisje in het vak van uw antwoord.</i>	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Neutra al	Mee eens	Helemaa l mee eens
26	Ik heb plezier in de opvoeding van mijn kinderen					
27	Ik heb plezier in het omgaan met andere kinderen in de buurt					
28	Heeft de cursus/methodiek De Vreedzame Wijk u hierbij geholpen?				

Veiligheid kinderen

Zet een kruisje in het vak van uw antwoord.		Erg veilig	Veilig	Onveilig	Erg onveilig
30	Hebt u het idee dat de activiteiten waar uw kind(eren) aan deelnemen, veilig zijn?				
31	Hebt u het idee dat de directe omgeving waar de activiteit plaatsvindt, veilig is?				
32	Hebt u het idee dat de buurt veilig is?				

De Vreedzame Wijk

33	Kunt u een activiteit noemen die met de Vreedzame Wijkmethode werkt?	☐ Ja, namelijk ☐ Nee		
34	Wat wil de Vreedzame Wijk volgens u bereiken?		
35	Wat vindt u van de Vreedzame Wijk?		
36	Kent u Vreedzame Wijk voorbeelden waarbij kinderen zich inzetten in/voor de wijk Overvecht ?			
37	Wat vindt u van de inzet van kinderen voor de wijk.	Wordt de laatste jaren minder	Is gelijk gebleven	Wordt de laatste jaren meer
38	Waar merkt u dat aan?			

Algemene indruk

39 Wat is uw indruk van het succes van de Vreedzame Wijk?

(omcirkel het cijfer van uw keuze)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>nauwelijks</i>		<i>enigszins</i>			<i>behoorlijk</i>			<i>groot</i>	

Uw buurt

	<i>Zet een kruisje in het vak van uw antwoord.</i>	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
40	Als ik advies nodig heb over opvoeding/mijn kinderen, dan ga ik naar iemand in mijn buurt					
41	Ik ben het met de meeste mensen in mijn buurt eens als het gaat over wat belangrijk is in de opvoeding					
42	Ik ben bereid om samen te werken met anderen om iets voor kinderen in de buurt te doen					
43	Ik wordt in deze buurt ondersteund in de opvoeding van mijn kinderen					
44	Ik denk dat ik nog jaren lang in deze buurt zal blijven wonen					
45	Dit is een goede buurt voor kinderen om op te groeien					
46	Als er een probleem is met kinderen/jeugd in deze buurt kunnen de mensen die hier wonen het probleem oplossen					

Ouders en beroepskrachten die met kinderen werken

	<i>Zet een kruisje in het vak van uw antwoord.</i>	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
47	<u>Alleen</u> de ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding					
48	Voor alle kinderen waar ik mee te maken krijg ben ik een (mede-) opvoeder					
49	Mensen die met kinderen werken (speeltuin/clubs) hebben iets te zeggen over het gedrag van mijn kinderen.					
50	Ouders en beroepsopvoeders werken in onze wijk heel concreet samen aan de opvoeding van kinderen					
51	Welk verband ziet u met de cursus/methodiek De Vreedzame Wijk voor de antwoorden in dit blok				

Vragenlijst personeel Vreedzame Wijk

Algemene gegevens

1	Voor welke organisatie doe je kinderwerk?
2	Welk kinderwerk doe je?
3	Wanneer deed je een cursus Vreedzame Wijk?

Uitgangspunten Vreedzame Wijk

	<i>Zet een kruisje in het vak van uw antwoord.</i>	Niet	Soms	Vaak	Altijd
4	Er hangt een speciaal prikbord voor De Vreedzame Wijk in de locatie.				
5	Het stappenplan 'praat het uit' hangt zichtbaar in de locatie.				
6	De petjes hangen zichtbaar in de locatie.				
7	De agenda is zichtbaar in de locatie				
8	De afspraken over hoe we willen 'omgaan met elkaar' hangen zichtbaar in de locatie.				
9	Ik verwelkom alle kinderen persoonlijk.				
10	Ik geef de kinderen 'opstekers'.				
11	Er zijn mediators aanwezig				
12	Ik stimuleer dat kinderen zelf hun conflicten oplossen				
13	Ik gebruik mediatie-technieken om kinderen te helpen hun conflicten op te lossen				
14	Ik heb goede manieren en taalgebruik: ik bedank kinderen, ik zeg alsjeblieft, sorry, e.d.				

	<i>Zet een kruisje in het vak van uw antwoord.</i>	Niet	Soms	Vaak	Altijd	Weet niet
15	Merkt u dat uw collega's binnen de instelling ook volgens de vreedzame methode werken?					
16	Ziet u dit in de wijk ook terug bij andere instanties dan waar u werkt (Ludens, Gemeente, sportclubs, UCK, Cumulus Welzijn)?					
17	Merkt u dat uw instelling de Vreedzame Wijkmethode heeft ingevoerd?					
18	Waarom merkt u dit?				
19	Is u bekend of uw instelling een plan heeft om de kennis met betrekking tot de Vreedzame Wijkmethode op peil te	Ja	Nee	Weet niet		

	houden?			
20	Waaraan merkt u dit?		

Ondersteuning

<i>Zet een kruisje in het vak van uw antwoord.</i>		Niet	Soms	Vaak	Altijd
21	Hebt u in het afgelopen half jaar andere opvoeders ondersteund (advies gegeven, geholpen)?				
22	Hoe hebt u dat gedaan?				
23	Denkt u dat dit heeft geholpen?				
24	Bent u in het afgelopen half jaar in uw opvoedingstaak ondersteund door andere opvoeders?				
25	Door wie bent u ondersteund?	Professional		Niet-professional	
26	Hoe bent u ondersteund?			
27	Heeft dit u geholpen?				

Omgang met kinderen

<i>Zet een kruisje in het vak van uw antwoord.</i>		Helemaal niet me eens	Niet me eens	Neutraal	Mee eens	Helemaal me eens
29	Ik ben voldoende toegerust om de omgangsproblemen van de kinderen aan te kunnen.					
31	Het werk met de kinderen in Overvecht kost me regelmatig veel energie					
32	Welk verband ziet u met de cursus/methodiek De Vreedzame Wijk voor bovenstaande antwoorden in dit blok					

Omgang met conflicten

<i>Zet een kruisje in het vak van uw antwoord.</i>		Helemaal niet me eens	Niet me eens	Neutraal	Mee eens	Helemaal me eens
33	Ik ben voldoende toegerust om de conflicten <u>met</u> de kinderen passend					

	op te lossen.					
34	Ik ben voldoende toegerust om conflicten <u>tussen</u> kinderen passend op te lossen.					
35	Welk verband ziet u met de cursus/methodiek De Vreedzame Wijk voor bovenstaande antwoorden in dit blok				

Plezier in het werk

	<i>Zet een kruisje in het vak van uw antwoord.</i>	Helemaal niet eens	Niet eens	Neutraal	Mee eens	Helemaal eens
36	Ik heb plezier in het werk met kinderen.					
37	Welk verband ziet u met de cursus/methodiek De Vreedzame Wijk voor bovenstaand antwoord in dit blok				

Veiligheid kinderen

Kunt u aangeven of kinderen de volgende veiligheidsproblemen ervaren in uw kinderactiviteit.

	<i>Zet een kruisje in het vak van uw antwoord.</i>	Nooit	Soms	Regelmatig	Vaak	Zeer vaak
38	Verbaal geweld (bijvoorbeeld uitschelden en pesten)					
39	Psychisch geweld (bijvoorbeeld bedreigen, intimideren)					
40	Fysiek geweld (bijvoorbeeld schoppen, slaan)					
41	Bedreiging met of gebruik van wapens of andere voorwerpen					
42	Vernieling van eigendommen					
43	Diefstal van bezittingen					

	<i>Zet een kruisje in het vak van uw antwoord.</i>	Niet	Soms	Vaak	Altijd
44	Gebruiken kinderen bij het oplossen van een				

	conflict het stappenplan?				
45	Vragen kinderen de hulp van een mediator bij het oplossen van een conflict?				
46	Vragen kinderen uw hulp bij het oplossen van een conflict?				

Algemene indruk

47 Wat is uw indruk van het succes van de Vreedzame Wijk?

(omcirkel het cijfer van uw keuze)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>nauwelijks</i>		<i>enigszins</i>			<i>behoorlijk</i>			<i>groot</i>	

Opvoedingsverantwoordelijkheid

	Zet een kruisje in het vak van uw antwoord.	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Neutra al	Mee eens	Helema al mee eens
48	<u>Alleen</u> de ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding					
49	Voor alle kinderen waar ik in mijn werk mee te maken krijg ben ik een (mede-) opvoeder					
50	Er wordt door mijn organisatie verwacht dat ik de rol van medeopvoeder neem					
51	Er wordt door de ouders verwacht dat ik de rol van medeopvoeder neem					
52	Ouders en beroepsopvoeders werken in onze wijk heel concreet samen aan de opvoeding van kinderen					
53	Welk verband ziet u met de cursus/methodiek De Vreedzame Wijk voor bovenstaand antwoord in dit blok				